

Ῥηπειρωτικῆς

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΕΛΙΔΕΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1953

5

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ,"

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ—ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ Δαγκλή 10

Ἄρθ. Τηλ. 3—00 καὶ 6—06

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Υπεύθυνος συντάξεως Β. Ι. ΠΑΠΠΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 5ον ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1953

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους δρ. 4.000

Συνδρομαὶ τρίμηνος δρ. 13.000. ἑξάμηνος δρ. 25.000. ἔτησίαι δρ. 50.000

Βιβλία—Ἐμβάσματα—Ἀλληλογραφία. Κ. Τζάλλαν Δαγκλή 10 Ἰωάννινα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΦΡΙΞΟΥ ΤΖΙΟΒΑ: Γράμμα σὲ φίλο ποιητὴ	Σελὶς	1
ΦΩΤΟΥ ΒΑΛΥΡΑ: Προσμονή (ποίημα)	"	2
ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ: Κασσιανή (ποίημα)	"	2
ΣΠΥΡ. ΦΕΤΣΗ: Ἀπόψε... πάλι (ποίημα).	"	2
ΕΦΗΜΕΡΟΙ: Συγγραφεὶς καὶ Τυπογράφοι	"	3
ΝΕΦΕΛΗΣ: Ἐν σήμερον (ποίημα).	"	3
Κ. ΤΖΑΛΛΑ: Ἐπὶ τὰ Ρωμπαχιάτ τοῦ Ὁμ. Καγιὰμ.	"	4
ΝΟΤΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΙ: Ἐργιμὰ (διήγημα).	"	5
R. M. RILKE: (Μετ. Γ. Φιλιππίου) Ἀντίκρου στὸν οὐρανὸ (ποίημα)	"	6
ΦΡ. ΤΖΙΟΒΑ: Ἀγωνία (ποίημα).	"	7
ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ: Σαρλὼ (Δοκίμιον).	"	8
Γ. ΘΕΜΕΛΗ: Ἐγκατάστασι (ποίημα)	"	11
Τὸ Ἡπειρωτικὸ Δημοτικὸ Τραγούδι	"	12
ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗ: Ἀνάτασι (ποίημα)	"	13
ΜΑΞ. ΜΕΕΡΣ: (Μετάφρ. Γ. Μ.) Ἡ καθαρὴ καρδιά (μυθιστόρημα)	"	14
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ: Ἦταν ἀπὸ Θεοῦ (διήγημα).	"	17
Κριτικὴ τοῦ βιβλίου	"	20
Η. ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ: Μετάφρασι τῆς ραψωδίας Εἰς Ὀμήρου Ὀδύσσειας	"	21
ΤΑΚΗ ΜΩΡΑΓΓΗ: Καλοκαίρι, Ἀπορία (ποίημα)	"	21
Ἐπίσης τὸ τεύχος περιέχει τὰ Χρονικὰ, τὴ στήλη Ἀλληλογραφίας, κ. λ. π.		

ΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΦΙΛΟ ΠΟΙΗΤΗ

Φίλε,

Σ' αυτές τις προχωρημένες ώρες της νύχτας πὸν χαμηλώνει τὸ βλέφαρο τῆς λάμπας νυσταγμένο, ἔρχονται κάποιες ἀστραφτερές εἰκόνες μὲ μιὰ μουσικὴ ἀπόκλιση καὶ μπαίνουν ἀθόρυβα στὸ αἷμα μας καὶ τὸ τρικυμῶν, ξιπνεῖν γὰρ σὰν κλάμα καὶ σὰν λυγμὸ στὴν ψυχὴ μας ἀνάμικτα μὲ μιὰν εὐτυχία. Καὶ τότε ἂν εἶσαι ἔτσιμος, εὐδιάθετος, ἂν βρῖσκεσαι σὲ κατάλληλη ψυχολογικὴ στιγμή, μεταμερρώσεις, τὸ ἀπαλὸ φτεροκόπημα τὸ σὰν ἀπὸ ἀρχαγγελικὰς φτεροῦνες πρὸν δονεῖν ρυθμικὰ τὸ ἀπειροσὲ στίχους.

Κι' εἶναι τὰ πράγματα πρὸν σ' ἐπισκέπτονται, τίς νύχτιες ὄρες κατὰ προτίμησιν, βιώματα διζὰ σεν, ἀλλὰ τινά, πρὸν τὰ νόμιζες γὰρ πάντα χαμένα, (καὶ ληπῶσαι γὰρ αὐτὰ) μὰ νά, ἔτσι αἰσινίδια καὶ ἀπρομέλητα ξαναγροῖζων ἀπεσταγμένα, παρθενικά, παρρησιόβια. Ἀκριβῶς σὰν τίς σταγόνες τῆς βροχῆς πρὸν νεμῖσεις πρὸς χάνονται γὰρ πάντα στὴ γῆ μὰ μὲν κάποτε, ἴσως πρὸν μακρυνά, τινάζονται μὲ δύναμη στὴν ἐπιφάνεια ὄλες μαζὺ, δροσερές, ἀνέμελες, ὄλες καθαρές καὶ ἀιδεοῦν κατρακυλῶντας στὴ σιωπὴ τῶν βράχων...

Κι' ἂν πάλι δὲν εἶσ' ἔτσιμος καὶ τὸ φτεροκόπημα ἐπιμένει, νιώθεις μιὰ δυστυχία νὰ σε μινδιάζει τὸ μυαλὸ καὶ μιὰν ἀπελπισία νὰ κομποδένει τὰ χέρια σεν καὶ αὐτὸ νὰ σε δίνει στὰ νεῦρα, νὰ σε γρομῶσει ἀθόρυβι καὶ ἀνελήθη τὴν ὅποια ἐμπιστοσύνη στὸ πειθικό σεν τάλας. Κι' ἂν παρ' ὅλα τὰ ἔθελαις νὰ ἐκφράσεις τὴν κατάστασιν πλανημένες ἀπὸ τὴν βαρυσὴν ἀγκυρῶσα τῆς δυστοκίας καὶ τὸν πυρετικὸν διανεητικὸν μόχθον σεν, νὰ εἶσαι βέβαιος πρὸς τὰ γεννηθεῖ κάποιον τέρας. Μάθε νὰ σιωπῶνεις. Στὸ διάστημα αὐτὸ τῆς σιωπῆς σεν γὰρ στὰ βράχια σεν ὀρμιάζει. Τὸ δέντρο ποτὲ δὲν βιάζει τοὺς καρπὸς του νὰ ὀρμιάσουν. Τούτῳ ἀφήνει ἀνέμελα νὰ χαροῦν τὸ γάμο τους μὲ τὸν ἥλιον. Βοήσων σ' αὐτὴν τὴν σιωπὴν πρὸν τὴν ἐπλάσαν τὸ χαμόγελο καὶ

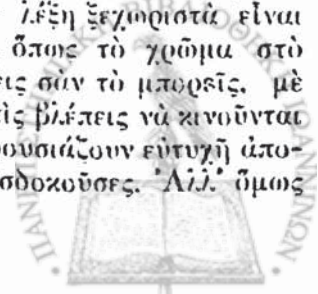
τὸ φῶς ἑνὸς προσώπου, τὸ λοξὸ πέταγμα τοῦ χελιδνεοῦ, τὸ σιγανὸ παράπονον τοῦ ἀνέμου γὰρ τὴν τεφρὴ μελαζιά του, ἢ ἀθρότητα τῶν ἀστρῶν, ὁ κοῦφιος ῥόχθος τῆς ἀστραφτερῆς μηχανῆς πρὸν περναῖ πάνω σὲ κορμιά πληρωμένων, ὁ σπαραγμὸς τῆς στέγης ἑνὸς σπιτιοῦ πρὸν καίγεται κ. ἄ.

**

Τούτῳ εἰ εἰκόνες μὲ τὴν μουσικὴν φέρων γὰρ τὸ ἐπίσημον, τὸ τελετουργικόν, μὰ συνάμα καὶ τὸ αἰσινίδιον: τὸ αὐτεματικὸν καὶ τὸ στιγμιαῖον. Ἔτσι ὅπως συνωθεῖνται ἐπιμένοντας κάθε μιὰ γὰρ τὴν προτεραιότητα, ἔρχονται καὶ φεύγουν βιαστικὰς σὰν οἱ βραδυνὲς ἠλεκτρικὲς ρεκλάμες πρὸν παρακλινοθεῖς ἀπὸ κινούμενον αὐτοζίνητον. Ἔρχονται καὶ φεύγουν! Μὴ ληπῶσαι γὰρ τούτῳ. Οἱ πρὸν ἰσχυροί, εἰ ἐντυπωσιακοί, εἰ ὄμορφότεροι σὲ χροῖμα καὶ νόημα θὰ ξανάρθων, δὲ γίνεται ἄλλως. Θὰ τίς χαροῖς ξανά. Μὰ ἢ προσοχὴ καὶ ὁ ἀγῶνας σεν αὐτὴν τὴν στιγμήν εἶναι κάποιον ἄλλοῦ. Πρὸν σπαιθεῖς νὰ φερῶνεις, νὰ ξεσπονήσεις σὰν τὸν χρονομήτρα, νὰ ἐπιλέξεις σὰν ὁ χιτιστὴς τὴν πέτρα πρὸν τὸν χροιάζειται, τὴν μουσικὴν καὶ τίς εἰκόνες πρὸν ταιριάζουν ὄχι στὸ ὅποιο προκαθορισμένον θέμα (μὴν παίζεις μὲ τὰ «θέματα» γὰρ πάντα θὰ εἶσαι ζημιωμένος) ἀλλὰ νά, σ' αὐτὸ τὸ βάλῃ παράπονον, στὸν λυγμὸ, στὸ ὄνειρον, στὴν εὐτυχία πρὸν μοιραία καὶ γίνονται «θέματα» ἀχνά, μόλις διαφαινόμενα σὰν τὰ νεῦρα τοῦ ὀλοπράσινου ἀνειξιμάτιου φύλλου.

**

Καὶ μιὰ πρὸν ὁ λόγος γὰρ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα, γνωρίζεις βέβαια πρὸς ἢ κάθε λέξη ξεχωριστά εἶναι κοῦφα ὅπως μιὰ μοναχὴ νότα, ὅπως τὸ χροῖμα στὸ κοντί. Φερτίζεις ἐσὺ τίς λέξεις σὰν τὸ μορσὶς, μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ λυρισμοῦ καὶ τίς βλέπεις νὰ κινῶνται νὰ ἐμφυζῶνται καὶ νὰ παρουσιάζουν εὐτυχὴ ἀποτελέσματα πρὸν ἴσως δὲν προσδοκῶνεις. Ἀλλ' ὁμως

μάθε να μὴν τὴς λυπᾶσαι· τυραννίσου πολὺ μὲ τὴν ἀλλαγὴν ἢ τὴν μετάθεσίν σου. Ἴσως πετύχεις καλλιτεροὺς τόνους καὶ ἀποχρώσεις.

Ἀγωνίσου γὰρ νὰ στέξεις, σὰν σχευοβάτης, στὴ γραμμὴ τῆς εἰλικρίνειας. Ἄν διαθέτεις ἀπὸ φυσικοῦ σου μιὰ μικρὴ φυσιομῶνικα, μὴ θελήσεις ποτὲ νὰ παραστήσεις μ' αὐτὴ πὸς δύνασαι νὰ παῖξεις συμφωνικὸ ἔργον. Μερικοὶ θὰ σὲ χειροκροτήσουν μὲ ὑπερεβουλία, κι' ἄλλοι ποὺ δὲν νοιάζονται γι' αὐτὰ θὰ ἐξαπατηθοῦν. Μὰ ποῖο τ' ὄφελος; Ρωτήθηκες ἄραγε πόσοι ἀπ' αὐτὸ τὸ σοί τῆς θλιβερῆς ἀνελικρῆς πρὸς καμῖν λται τὸν πειρητὴ κι' ἀραδιάζουν στίχους μὲ ρίμες ἢ ἐλευθέρους, εἶχαν τὴν εὐτυχία νὰ προσεχτεῖ ἀπλῶς ἔστω κι' ἓνας τους στίχος; Τὸ ἔφερον· καὶ ὅμως κομικὰ ἐπιμένουν. Μὰ ποτὲ ὁ λόγος τους δὲν θὰ ἐκπερῶθῃ τὴν πύλη καμμιᾶς ψυχῆς γὰρ νὰ ξεχυθεῖ στὰ ἔγκατά της καὶ νὰ τὴν ἐμποτίσει μὲ μαγεία. Γιατὶ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοὺς μαστόρεψε ἡ ψυχρὴ λογικὴ χαρίζοντάς τους γὰρ πάντα τὸ ψῦχος της, γιατί εἰ ἀρχαγγελικὸς φτεροῦγες ποτὲ δὲν τοὺς λίκνισαν μὲ τὸ ὄνειρῶδες φτεροζόλημά τους, γιατί διατηροῦν καὶ στοὺς στίχους τους τὸ 2+2 = 4 μὲ καμμιὰ προσέκταση ἢ ἀποσιώπηση, γὰρ νὰ πλαστεῖ τὸ μυστικὸ βάθος καὶ ἡ τελημερὴ εἰκόνα (ἰδίως ὅταν πετυχαίνει καὶ ἄλλη διάσταση ἀπ' ὅσες στὸ μυσταμὰ ὁ ζωγράφος), γιατί δὲν ὄνειρεύτηκαν ποτὲ καινούριες ἀρμονίες.

Σφύριξε τὸ τραγεῦδι σου ὅποιο καί νὰ εἶναι στὴν ἀπαλή νύχτα μὲ δύναμη, ὥσπερ νὰ αἰσθᾶ θείας πὸς ἔφυγε «κάτι» ἀπὸ μέσα σου καὶ μένεις φεβροῦ ἔξαντλημένος σὰν τὸν ἀθροιστὴ πρὸς ἀνείξαν εἰς γλέβες του καὶ αἰμορροεῖ. Ἄν ἔρχεται αὐτόματα μεσ' ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, ζεστό, παλλόμενον, κατακάθαρο, μὴν τὸ ἀλλοιώσεις. Κάποια γοῖλλα θ' ἀνοίξει γὰρ νὰ περάσει καλὸδεχτὸ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ δοματίου ὅπου ἓνας ἄγνωστος ξαγρουλᾶ. Αὐτὸς δὲ θὰ ρωτήσῃ ἐκεῖνη τὴ στιγμή πρὸς τὸ στέλνει τὸ σφύριγμα, τί θέλει νὰ πεῖ ὁ σκοπὸς πρὸς ἴσως δὲν τὸν καταλαβαίνει μὲ τὴ λογικὴ. Μὰ θὰ νοιώσει στὰ βάθη του — ἂν ὁ σκοπὸς εἶναι τραφερός — νὰ ἐπιβάθεται μιὰ δροσιά, κάποιον ὄνειρον νὰ τὸν ἐμπλέκει, θὰ ζητάξῃ στὴ γλάστρα του μήπως βρήκανε ἀνθή καὶ θὰ κλείσει τὰ μάτια του ἀναπολώντας τὸ σφύριγμα σου. Ἄν πάλι ὁ σκοπὸς σου εἶναι βαρὺς, πονεμένος, σπαρταχτικός, θὰ νοιώσει πὸς ἓνας, διαβάτης σφύριξε στὴ νύχτα τὸν ἀνθρώπινον πόνον καὶ θὰ τὸν πάρει ζλοϊζόμενος καὶ θ' ἀνοίξουν αὐτόματα τὰ φύλλα τῆς ψυχῆς του νὰ περάσει γὰρ νὰ τελεστεῖ ἐκεῖ βαθεῖα μὲ αὐτοκρατορικὴν ἐπισημότητα τὸ μυστήριον τῆς ἀφομοίωσης καλλιερῶντας ἔτσι τὴν εὐαισθησίαν καὶ τὸν ἀθροισμὸν τῆς ἄγνωστης ψυχῆς.

Τότε, φίλε, θὰ ἔχεις πετύχει τὸ σκοπὸ σου καὶ πᾶ μὴ σὲ νοιάζει.

ΦΡΙΞΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Ἐκοπρίσανε τῆς νύχτας τὰ μαλιὰ
καὶ τὸ χαμόγελο μαράζωσε στὰ χεῖλη.
Κάθε σου ἐλπίδα μιὰ πρωταπριλιά—
ἀναλαμπὲς ποὺ σβύσῃν στὸ θάμποδοεῖλε...

Μαρτύριο σιωπηλὸ τὰ δειλιὰ
τὸ γυῖοκα στὸ κατῶφλι νὰ προσμένεις—
μονάχη, ἀπαντοχὴ γιὰ τὰ στερνὰ
τὰ χρόνια, μιᾶς ψυχῆς τυραγνισμένης.

Στοὺς ἄπονους τοὺς πόνους ἂν ποῶ
μιὰ ἔγνοια σου μονάχη μὲ θαρραίνει.
Τὸ μήνυμα μὴ σ' εὔρει τὸ στερνὸ
φτωχὴ μανούλα τόσο πικραμένη.

ΦΩΤΟΣ ΒΑΛΥΡΑΣ

ΚΑΣΣΙΑΝΗ

Ἄφεγγαρο ἀπλώθηκε, σκοτάδι καὶ μὲ σέρνει
σ' ἀμάρτημα γλυκό·
Βλέπω ἀγγέλους καὶ μεθῶ μὲ νέκταρ ποὺ μὲ φέρνει
σ' ἀγάπης οὐρανό...

Νάνκι ἀγγέλοι: τ' οὐρανοῦ... ἢ μήπως οἱ δαιμόνοι
μὲς σὲ κακίαν ἀχλύ;
Ὅ,τι καὶ νάνκι σ' ἀγαπῶ καὶ ἡ ψυχὴ πυρώνει
σ' ἡλιοῦ φεγγεβολή.

Χειροπιαστοὶ στ' ἀμάρτημα... κι' ἂν ζοῦμε στὸ σκοτάδι
μακροῦ ἀπ' τὸ Θεό,
Κάθε ποὺ τρέμω σύγχρομη στ' ἀμαρτωλό μας χᾶδι
ἀγγίζω τὸν Θεό...

ΑΝΘΟΥΛΑ ΖΟΛΔΕΡ

ΑΠΟΨΕ... ΠΑΛΙ

Ἀπόψε στὸ σπιτάκι μας ξαναγυρίζουν πάλι
οἱ θύμησες ποὺ μένανε βουβὲς τὸσον καιρὸ,
καθὼς τὸ κῆμα φλύαρο κυλιέται στ' ἀκρογυιάλε
κι οἱ νοσταλγίες σμίγουνε σ' ἓνα τρελλὸ χορὸ.

Μέσα στὴ φεγγαρόλουστη βραδυὰ δὲν ἀγροί-
[κιέται
οὔτ' ἓνα θρόϊσμα κλαριοῦ οὔτε πουλιοῦ λαλιά.
Μόν' μιὰ κλαψιάρικη φωνὴ ποὺ χάνεται καὶ
[σβυέται
γιὰ μιὰ στιγμή ταράζοντας τὴν κρῶα σιαγαλιά-

Ἀπόψε στὸ σπιτάκι μας σὲ περιμένω πάλι
μὲ τὴν παληὰ σου τὴ θωρισὸ —κατάλαβες
[θαρρῶ—
μέσα στὴ μυροστάλλαχτη κι ὀλόθερμή σου
[ἀγκάλη

ἡδονικὰ σὰν ἄλλοτε κι ἀπόψε νὰ χαρῶ.

Λευκάδα — ΣΠΥΡ. Δ. ΦΕΤΣΗΣ

ΤΗΣ ΣΤΙΓΜΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΙ

Ὁ μεγάλος Μπαλζάκ ἦταν ἀσπονδὸς φίλος τῶν Παρισίων τυπογράφων. Δὲν ὑπῆρχε συγγραφεὺς ποὺ νὰ διορθῶναι μὲ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὸς διόρθωνε τὰ δοκίμια τῶν ἔργων του.

Ὁ ἀθαρόφορος, μὴ ἀκούσιμος μονάχα στὴ σημείωση τῶν συνειθισμένων τυπογραφικῶν σφαλμάτων, καθόταν καὶ ἔκανε ριζικὲς μεταβολὲς στὸ κείμενο, γέμιζε τὰ περιθώρια μὲ παραπομπές, ἔκοψε ὀλόκληρα κομμάτια, μὲ μιὰ λέξη μεταμόρφωνε τὸ πᾶν, σὲ τρόπο ποὺ—πολλὲς φορές—νάμην μένει σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὸ ἀρχικό. Αὐτὸ μαρτυροῦν πολλὰ διασωζόμενα δοκίμιά του.

Γιὰ ὅσους γνωρίζουν κάποιος ἀπὸ τυπογραφεία καὶ ἀπὸ τυπογράφους, εἶναι εὐκόλο νὰ ἐκτιμήσουν τὴν εἶδος αἰσθημάτων θὰ εἶχαν οἱ τελευταῖοι ἀπέναντί του. Τοὺς ἔψηνε τὸ ψάρι πραγματικὰ στὰ χεῖλη.

Τὸ διορθῶμα τοῦ κειμένου εἶναι φυσικὰ ἀπαραίτητο. Τὸ κῆρυγμα καὶ τὸ ξανακῆρυγμα, ἢ ἀλλαγὴ, μὰ προπάντων ἢ σύντηξη εἶναι τὰ στοιχεῖα ἐκείνα ποὺ καὶ στοὺς μεγαλύτερους συγγραφεῖς, τοὺς παιδὲς «αὐθόρητους», θὰ δώσουν τὴν ἀριστεία, τὴν τελειότητα, τὴν ἑλλειψὴ τοῦ περιττοῦ, στὸ κάθε κείμενο.

Μὰ ἔλα, αὐτὴ ἢ ἐργασία φαίνεται λογικό, πῶς πρέπει νὰ γίνεταί στὰ χειρόγραφα τοῦ κάθε συγγραφέα. Ἔτσι, πρὶν ἀκόμα δώσει αὐτὸς τὰ χειρόγραφα του στὸν τυπογράφο, εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὰ ξεψαχνίσει, νὰ τὰ ρετουσάρι, νὰ τὰ χτενίσει δίνοντάς τους τὴν καλλίτερη, κατὰ τὴ γνώμη του, φόρμα.

Μὰ εἶναι οἱ σὲ τὴ δουλειὰ αὐτὴ νὰ τὴν κάνει πάνω στὰ τυπογραφικὰ δοκίμια στραβώνοντας τοὺς τυπογράφους ποὺ ἔχουν κάθε δικηρὸ νὰ τὰ ἐξέουν μαζί του.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἢ τακτικὴ αὐτὴ εἶναι κατακατέα, σὰν ἕνα εἶσοιο σκληρὸ καὶ ἀσυγχώρητο. Μὰ

ἂν θελήσει κανένας νὰ μπεὶ κάποιος περισσότερο στὴν οὐσία τοῦ ζητήματος, θὰ γνωρίσει μιὰ ἄλλη ὄψη τῶν ἴδιων πραγμάτων.

Πιθανὸν ὁ πολυγραφώτατος Ὀνορέ στὴν βιασίνη του (λὲς καὶ μάντευε τὸν γρήγορο θάνατό του) νὰ πραγματοποιήσῃ ὀλόκληρη, τὴν σύλληψή του ποὺ ἔκανε, νὰ δώσει μιὰ τεραστία εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου σ' ἕλες του τὶς ἐκδηλώσεις, διαρκῶς κυνηγούμενος ἀπὸ τοὺς δανειστὲς του καὶ μὴν διαθέτοντος τὴ βασικὴ ἄνεση ποὺ προϋποθέτει ἢ δημιουργία νὰ μὴν εἶχε ἔλο τὴν καιρὸ νὰ ἐπιμεληθῇ τὴ μορφή τῶν μυθιστορημάτων του μὲ τὴ σχολαστικότητα ἄλλων φημισμένων στυλίστ, ὅπως ὁ Φλωμπέρ λ. χ. Κι' ἔτσι ἀναγκαζόταν βιαστικὰ αὐτὴ τὴ δουλειὰ νὰ τὴν κάνει στὰ δοκίμια τοῦ τυπογράφου βασανίζοντας καὶ ταλαιπωρόντας τοὺς φτωχοὺς ἐργάτες. Μὰ πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ποὺ ἦ ἄνεσή τους, ἄνεση ἀπὸ κάθε πλευρὰ, δὲν δικαιολογεῖ τὴν τακτικὴ αὐτὴ, βασανίζαν καὶ βασανίζον ἐξ ἴσου τοὺς τυπογράφους μὲ ἕνα σκληρὸ προσήκας, ἀφαιρέσεις καὶ ἀλλαγὲς τοῦ κειμένου. Κι' εἶμαι βέβαιος πῶς αὐτοὶ τὸ κάνουν γιατί ἔχουν νοιώσει ὅτι μόνον τὸ ἐντυπο κείμενο δίνει στὸν συγγραφέα τὴν καλλίτερη, τὴν παιδὲ ἰσορροπημένη εἰκόνα τοῦ τι ἔγραψε.

Εἶναι ἀνεξήγητη, μὰ ὅμως ἀληθινή, αὐτὴ ἢ μαρκερὴ ἀλλαγὴ ποὺ γίνεταί στὸ κείμενο ὅταν στοιχειοθετηθεῖ. Λὲς καὶ τότε τὸ βλέπεις μὲ τὴν ἀληθινή του προοπτικὴ, τότε νοιώθεις τὶς πραγματικὲς του ἀναλογίαι, τότε ἢ κάθε λέξη ἀποκτὰ τὴν ἀληθινή της νοητικὴ καὶ αἰσθητικὴ βαρῆτητα. Καὶ ἀμέσως αἰσθάνεσαι τὴν ἀνάγκη τῆς... χειρουργικῆς ἐπέμβασης.

Μὰ ἔλα τώρα αὐτὰ ἔλα νὰ τὰ ἐξηγήσεις στὸν ἐλοσσυρὸ τυπογράφο ποὺ μὲ τὸ δικηρὸ του θεωρεῖ σὰν κα-

θιερωμένη τὴν ἀρχὴ ὅτι ἐπιτρέπονται μόνον ἢ διορθώσεις σφαλμάτων τῶν χειρογράφων. Ἐρέγα γύρευε νὰ τὸν πείσῃς γιὰ τὴν παράδοξη, ἀλλαγὴ ποὺ γίνεταί ὅταν τὸ γραπτὸ τυπωθεῖ καὶ πῶς τρέτος γίνεσαι στὰ ἴδια σου γραφτά, καὶ πῶς καρποφόρα μπορείς νὰ τὰ μεταλλάξεις στὸ τυπογραφικὸ τοῦ δοκίμια. Ὅλα αὐτὰ θὰ τοῦ φανοῦν ἀκατανόητα καὶ θὰ γκρινιάξῃ παίρνοντάς τα γιὰ «παραξενιές» ποὺ μὲ πολὺ εὐκολία οἱ ἄπλοὶ καὶ τετράγωνοι ἄνθρωποι φορτώνουν σ' ἐκείνους ποὺ γράφουν—προπάντων πράγματα ποὺ δὲν ἔχουν ἄμεση καὶ πρακτικὴ ἀξία στὴ ζωή...

ΕΦΗΜΕΡΟΣ

ΑΝ ΣΗΜΕΡΑ...

Ἄν σήμερα στὰ μάτια μου γὰρὰ
[γλυκοχαράζει
κι' ἄρωμα ἀγνὸ ξεχύνεται σὲ καθ'
[ἀναπνοή,
κι' ἂν ἔπαψε στὰ βάθη μου ὁ πόνος
[νὰ σπαράξῃ
πῶς ἔκανε κι' ἐχτές καὶ καθ' ἄλλο
[πρωί,

Εἶναι γιατί τὰ μάτια σου σὲ λίγῳ
[θ' ἀντικρύσω,
τὴ δυνατὴ καθάρια σου θ' ἀκούσω
[τὴ φωνή,
κι' ἀδύναμα τὰ χεῖρα μου στὰ χέ-
[ρια σου θ' ἀφίσω
στὸ λάγνεμα τοῦ πόνου μας ποὺ
[θ' ἀγγίξῃ ἀναστηθεῖ!
«ΝΕΦΕΛΗ»

Ν' ἀναλύσῃς τὰ πάντα, νὰ δῆς τὴν ἐπισφαλῆ, τὴν ἐφημερικὴ κατὰστασι τῶν πάντων—καὶ τότε νὰ τὰ γκαλιόσῃς—ἀπὸ συμπόνοια—μέσ' στὴν Ἀγάπη.

Γιάννης Μπαράτις

ΑΠ' ΤΑ "ΡΟΥΜΠΑΓΙΑΤ", ΤΟΥ ΘΜΑΡ ΚΑΓΙΑΜ

Μετάφραση από τὰ Γαλλικά: ΚΙΜ. ΤΖΑΛΛΑ

Τὰ «Ρουμπαγιατ» (Περσική λέξη πού σημαίνει τετράστιχα) ὁ Θμάρ Ἰμπραχίμ Ἔλ Καγιαμ, γνωστός ἀπλοῦστερα σάν Θμάρ Καγιαμ, τὰ ἔγραψε τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα μ. Χ. Στὲς ὥρες τῆς ἀρχῆς του (ὅταν διάστημα στὴν ἐποχὴ τοῦ ἀστρονόμου μαθηματικῶς φίλος στενός του βεζύρη τοῦ Σουλτάνου) δημιουργήσε ἐκεῖνο πού τὸ χάρισε τὴν ἀθανασία: Αὐτὰ τὰ 171 τετράστιχά του. Εἶναι ἐκπληκτικό (ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα) ὅτι τόσο νιῶνες πού πέρασαν, δὲν μετρίασαν καθόλου ὄχι μόνο τὴν λυρική ἀκτινοβολία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Πέρση ποιητῆ, ἀλλὰ οὔτε τὴν ἐπικαιρότητά του. Ἀπόδειξη ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου παραμένει τὸ ἴδιο στὴ β. ἀθρομὴ του στὸν πλανήτη μας. Γιατί τὰ «Ρουμπαγιατ» εἶναι τὸ μικρὸ ἀπόσταγμα ὁλόκληρου τοῦ θιουινόνόμοθεύητου, λεπτοῦ καὶ εὐγενικοῦ ἔρηνυγῆ, πού ἡ ἀγωνία τοῦ ἄλλου του μεταφυσικοῦ προβλήματος τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως, σὲ συνάρτησιν μὲ τὸ ἀκατανόητο, κούραστικό καὶ πολλὰς φορὰς ἀποκρουστικό φαινόμενο τῆς ζωῆς, τὸν ὠθήσαν τελικὰ στὴν ἀρνητικὴ του στάση ἀπέναντι τῆς «Ὁ Καγιαμ (ὅπως καὶ ὁ Βουδας) πιστεύει, ὅτι καλλίτερα στὸν ἀνθρώπο εἶναι, νὰ μὴ γεννιέται ποτέ!

Ἡ μετάφραση τῶν «Ρουμπαγιατ» (ὅχι ὅλων, τῶν ἀξιολογότερων κατὰ τὴν κρίση μου) ἔγινε ἀπὸ Γαλλικὸ πεζὸ κείμενο καὶ φυσικὰ ὄχι σὲ ποιητικὴ μορφή.

Ἄς υποθέσουμε πὼς ἔλυσες τὸ αἵνιγμα τῆς δημιουργίας σου. Ποιὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο σου; Ἄς υποθέσουμε ὅτι γυμνώσεις ἀπ' ὕλα τῆς τὰ πέπλα, τὴν Ἀλήθεια. Ποιὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο σου; Ἄς υποθέσουμε πὼς ἔζησες εὐτυχισμένος ἕκατὸ χρόνια καὶ θὰ ζήσεις ἄλλα ἕκατό. Ποιὸ εἶναι τὸ πεπρωμένο σου;

Πότε γεννήθηκα; Πότε θὰ πεθάνω;

Κανένας ἀνθρώπος δὲν μπορεί νὰ θυμηθεῖ τὴ μέρα τῆς γέννησής του καὶ νὰ μάθει τὴ μέρα τοῦ θανάτου του Ἔλα, λυγερή μου ἀγαπημένη! (Στὴ μέση, θέλω νὰ λησμονήσω, ὅτι ποτέ δὲν θὰ μάθουμε τίποτα...)

Ὁ ἄπειρος κόσμος: Ἐνας κόκκος σκόνης στὸ διάστημα. Ὅλη ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων: Λόγια. Οἱ λαοί, τὰ ζῶα, τὰ λουλούδια τῶν ἑπτὰ κλιμάτων: Σκιές. Τὸ καταστάλαγμα τῆς ἀκατάπαυστης σκέψης: Τίποτα.

Πέρ' ἀπὸ τὴ Γῆ, πέρ' ἀπὸ τὸ ἄπειρο, ἀναζήτησα νὰ βρῶ τὸν πα-

ράδεισο καὶ τὴν κόλαση. Μιά φωνὴ γεμάτη ἐπισημότητα μοῦ εἶπε: «Ὁ Παράδεισος καὶ ἡ Κόλαση εἶναι ἐντὸς σου».

Γρήγορες σάν τὸ νερὸ τοῦ ρυακιοῦ, σάν τὸν ἄνεμο τῆς ἐρήμου, οἱ μέρες μας φεύγουν. Δυὸ μέρες μονάχα μ' ἀφήνουν ἀδιάφορο: Αὐτὴ πού τὸν πέρασε, κι' αὐτὴ πού θάρθει αὔριο.

Δὲν βαδίζει στερεὰ στὸ Δοῦμο, ὁ ἀνθρώπος πού δὲν ἔδρεψε τὸν καρπὸ τῆς Ἀλήθειας. Ἄν μπόρεσε νὰ τὸν πάρει, ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς Ἐπιστήμης, ξέρει ὅτι, οἱ μέρες πού περνοῦν κι' ἡ μέρες πού θὰ περάσουν, δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα, ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα, ὕστερ' ἀπὸ τὴ δημιουργία.

Σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, ἀρκέσου νάχεις λίγους φίλους. Μὴ ζητήσεις νὰ κρατήσεις πολλοὺς, τὴ συμπαθία πού μορφεῖ νὰ δοκιμάσεις γιὰ κάποιον. Προτοῦ σφίξεις τὸ χέρι ἐνός ἀνθρώπου, διαρωτήσου μήπως αὐτὸ τὸ χέρι, σὲ χτυπήσει μιὰ μέρα.

Ξέσκις, πὼς δὲν ἔχεις καμιὰν ἰσχὺ στο πεπρωμένο σου. Λοιπὸν γιατί ἡ ἀβεβαιότητα τοῦ αὔριο νὰ σὲ γεμίσει ἀγωνία; Ἄν εἶσαι σοφός, ἐπωφελήσου ἀπὸ τὴν παρούσα στιγμή. Τὸ μέλλον; Τί θὰ σοῦ φέρει;

Κύτταξε μ' ἐπιείκεια τοὺς ἀνθρώπους πού καυχῶνται. Πές στὸν ἑαυτὸ σου ὅτι ἔχεις κι' ἄλλα ἑλαττώματα. Ἄν θέλεις νὰ γνωρίσεις τὴν εἰρήνη, τὴ γαλήνη, σκύψε σ' αὐτοὺς πού ἡ ζωὴ ξέσκισε, στοὺς ταπεινοὺς πού ἀναστενάζουν στὴν ἀτυχία τους, καὶ τότε θὰ νοιώσεις εὐτυχισμένος.

Ἄφοῦ ἀγνοεῖς αὐτὸ πού θάρθει Αὔριο, προσπάθησε νὰ γίνεις εὐτυχισμένος, σήμερα Πέρε ἕνα λαγῆνι κρασί, κάθισε στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, λέγοντας στὸν ἑαυτὸ σου πὼς αὔριο, τὸ φεγγάρι, μάταια ἴσως θὰ σὲ ἀνοζητήσει

Ὅλος ὁ κόσμος ξέρει, ὅτι δὲν μουρμούρισα ποτέ, τὴν παραμι-

κρότερη προσευχή. Ὅλος ὁ κόσμος ξέρει ἀκόμα, ὅτι δὲν προσπάθησα ποτέ νὰ κρύψω τὰ σφάλματά μου. Ἄγνοῶ ἂν ὑπάρχει Δικαιοσύνη ἢ Ἄφεση ἀμαρτιῶν... Μολοντοῦτο, ἔχω ἐμπιστοσύνη, γιατί ὕληρξα πάντοτε «ὠλικρινή».

Τί ἀξίζει περισσότερο; Νὰ κάθεται σὲ μιὰ ταβέρνα κι' ὕστερα νὰ ἐξετάσεις τὴ συνείδησή σου ἢ νὰ γονατίζεις στὸ τέμενος, μὲ τὴν καοδιὰ σραλιστή; Δὲν γνιάζομαι νὰ μάθω ἂν ὑπάρχει ὁ Κύριος καὶ τί θὰ κάνει μὲ μένα, στὴν ὥρα τῆς Κρίσης.

Ἄκου αὐτὸ τὸ μεγάλο μυστικό. Ὅταν ἡ πρώτη αὐγὴ φώτισε τὸν κόσμο, ὁ Ἀδάμ ἦταν κι' ὄλα μιὰ πονεμένη ὑπαρξὴ πού καλοῦσε τὴ νύχτα, πού καλοῦσε τὸ Θάνατο.

Διερωτᾶμαι τί κατέχω στ' ἀλήθεια. Διερωτᾶμαι τί θὰ διασωθεῖ ἀπὸ μένα, ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό μου. Ἡ ζωὴ μας εἶναι σύντομη, ὅπως μιὰ πυρκαϊά! Φλόγες πού ὁ διαβάτης λησμοναίει, στάχτη πού ὁ ἄνεμος σκορπίζει: Ἐνας ἀνθρώπος ἔζησε.

Ὅλοι οἱ ἀνθρώποι θέλουν νὰ πάρουν τὸ δρόμο πού ὀδηγεῖ στὴ Γνώση. Αὐτὸ τὸ δρόμο, ἄλλοι τὸν ἀναζητοῦν, ἄλλοι λένε πὼς τὸν βρῆκαν. Ἀλλὰ μιὰ μέρα, μιὰ κραυγὴ θ' ἀκουσεῖ: «Δὲν ὑπάρχει οὔτε δρόμος, οὔτε μονοπάτι!».

Μοῦ λέν: «Μὴν πίνεις Καγιαμ!» Ἀπαντᾶω: «Ὅταν πίνω, ἀκούγω αὐτὸ πού μουρμουρίζουν τὰ ρόδα, ἢ τολυπες, τὰ γιασεμιά. Ἀκούω ἀκόμα, αὐτὸ πού κι' ἡ ἀγαπημένη μου δὲν μπορεί νὰ μοῦ πεῖ.»

Φίλε, μὴ κάνεις κανένα σχέδιο γιὰ τὴν αὐριοανὴ μέρα. Μπορεῖ νὰ ξέρεις μονάχα, ἂν θὰ τελειώσεις τὴ φράση πού ἀρχισες: Αὔριο, θάμωστε ἴσως μακριὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ πανδοχεῖο, ἴδιοι μ' ἐκείνους πού ἔχουν χαθεῖ ἐδῶ κι' ἑπτὰ χιλιάδες χρόνια.

(Ἡ συνέχεια σὲ ἄλλο φύλλο)

ΕΡΗΜΙΑ

Δ Ι Η Γ Η Μ Α

Στό δρόμο νύχτωνε.

Ένα κάρρο πέρασε στο καλντερίμι, ακούστηκε τὸ βουητό του ν' ἀλαργεύει ἴσαμε πὺ ἐσβυσε σ' ἀμαλακά χρώματα τῆς πεδιάδας. Ἡ γυναίκα ἀναστέναξε λυπημένα κι' εἶχε στὰ μάτια τῆς νυχτώσει. Ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ σταύλου καὶ μπῆκε.

Ξαπλωμένο πάνω στ' ἄχρο ψυχομαχοῦσε τ' ἄλογο. Δυὸ ἄφρες δερνόνταν μετὸ θάνατο κι' ἦταν τὸ φινό τρίχωμά του μούσκεμα ἀπὸ τὸν ἰδρώτο. Ἀπὸ τὸ σῶμα του ἀναδίνονταν μιὰ ζεστή μυρουδιά. Αἷμα καὶ κάτουρα.

Ἡ γυναίκα βύθισε τὰ μάτια τῆς στὰ λιπημένα μάτια τοῦ ζωντανοῦ.

— Ἐ! ἄς ἔρθει πιά! ἀναστέναξε καὶ δὲν ἤξερες νὰ πεῖς ἂν τὸ λεγε γιὰ τὸ θάνατο ἢ γιὰ τὸν ἀντρα τῆς τὸ Ζαφεῖρη ποῦχε πάει γιὰ τὸ χτηνίατρο κι' ἀργούσε.

— Ὑστερα ἦρθε κι' ὁ Ζαφεῖρης. Χλωμός πολύ, θαρρεῖς κι' ἦτανε νὰ πεθάνει ἀνθρώπος.

— Ἐχ! πὺ καταντήσαμε! εἶπε. Τὸν χτηνίατρο τὸν βρήκα τύφλα στὸ μεθῶσι. Πὺ καταντήσαμε!

— Νὰ τὸν ἀναφέρεις, εἶπε τότε κι' ὁ Φραντζῆς πὺ γνοιαζότανε γιὰ τ' ἄλογο. Τὸ φθινόπωρο ἔμπαινε, σὲ λίγο θάρχιζε ἡ σπορά. Ὁ Φραντζῆς ἔβαζε τὴ γῆς κι' ὁ Ζαφεῖρης τ' ἄλογο καὶ τὸν κόπο του. Τὴ σοδεῖτε θὰ τὴν μοιραζόντουνε «ἐξ ἡμοσειας» ἔτσι τὸχανε συμφωνημένο.

— Γιατί νὰ τὸν ἀναφέρω, ἔκανε τότε κι' ὁ Ζαφεῖρης, μετὰ βαρεμάρα καὶ μπῆκε στὸ ὑπόστεγο.

Μετὸ χέρι του ψαχοῦλεψε τ' ἀχαμνά καὶ τὴν κοιλιά τ' ἄλόγου. Δυὸ κόκκινες πληγές σὰν ἀνοιγμένα ρόδια τρίχανε σῆμα πηχτὸ ἀνάκατο μ' ἕνα κίτρινο ὑγρὸ.

— Θὰ βαστάξει ἀκόμα, μὰ δὲ θὰ ζήσει. Μόνο πὺ βαυανίζεται.

Σηκώθηκε συλλογισμένος καὶ τράβηξε στὸ κατώγι. Γυρισε μ' ἕνα μακρὺκαλο ὄπλο, τὸ γέμισε κι' ἀκούμπησε τὴν μπουκά του στὸ δεξὶ αὐτὸ τοῦ ζώου.

— Ζοφεῖρη, τοῦ λέει κι' ἡ γυναίκα, γιὰτί ἔτσι; Μὰ ἦτανε τόσο μακρυνὴ καὶ μάταιη ἡ φωνή τῆς.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἀντρα ἦταν γεμάτη ἡρεμὴ ἀπόφαση.

— Πρέπει νὰ τελειώνει, εἶπε. Καὶ τράβηξε

Τ' ἄλογο δάρθηκε γιὰ λίγο στὸ νοτισμένο χῶμα. Ὁ Ζαφεῖρης ἔπιασε μετὰ δυὸ ξυλαρόκια τὰ μυαλά ποῦχανε πετρητεῖ λίγο παρέκει καὶ τῶβαλε στὸ ἄδειο κρανίον. Βγῆκε καὶ κοίταξε στὸ δρόμο. Τώρα εἶχε νυχτώσει γιὰ καλά. Μιὰ θλίψη μουντή ἦτανε στὸ δρόμο καὶ στίς καρδιές.

Βγῆκε κι' ἡ γυναίκα καὶ κάθησαν πολὺ σιμά. Δὲ μιλούσανε. Ὁ Ζαφεῖρης συλλογιζότανε τ' ἄλογο. Τὸχε πάρει ὅταν παντρεύτηκε τὴ Βασιλική. Ἦταν στὴν προῖκα τῆς. Ἐνα χωράφι κολιτ' ἄλογο. Τὸ χωράφι πὺ πούλησανε καὶ τ' ἄλογο πὺ ψόφησε. Ὁ πατέρας τῆς Βασιλικῆς—ὁ θεὸς ν' ἀναπαύει τὴν ψυχὴ του,—ἤθελε νὰ τοῦ φάει τ' ἄλογο. Μὰ τί νὰ τὸ κάνει τὸ χωράφι δίχως ἄλογο; Ναι λίγο ἔλειψε νὰ χαλάσει ὁ γάμος.

— Βασιλική, λέει, πόσα χρόνια ἔχουμε παντρεμένοι;

— Στὸ ἔμπα τοῦ Ὀχτώβρη γελιζοῦνε τρία χρόνια, λέει κι' ἡ Βασιλικὴ καὶ χαμογελά λυπημένα. Γιατί ρωτᾷ;

— Γιὰ τ' ἄλογο. Μὰς δούλεψε τρία ὀλόκληρα χρόνια. Παράπονο δὲν ἔχω. Μὰ λέω, πὺς θὰ πρεπε νὰ περιμενεῖσάμετις βροχές. Νὰ ὀργώσουμακαὶ νὰ βωλοκοπήσουμε τὴ γῆς.

Ἐπεσε συλλογὴ. Μείνανε νὰ ιοιτάζουνε τὸ δρόμο. Κι' ἡ γυναίκα συλλογιζότανε πὺς ὁ Ζαφεῖρης μπορεῖ νὰ τὴν παντρεύτηκε μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸ χωράφι καὶ γιὰ τ' ἄλογο. Τώρα δὲν ἔνωθε τὴν ἴδια λύπη γιὰ τὸ ζὸ πὺ ψόφησε.

Στὸ τέλος σηκώθηκε σὰ ν' ἀπελπίστηκε νὰ περιμενεῖ κάτι πὺ δὲν ἔλεγε νὰ φανεῖ στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου, καὶ πέρασε στὴν αὐλή. Κι' ὁ Ζαφεῖρης μετὰ τὴ βαρεία περπατησιά του τὴν ἀκολούθησε.

Σὰν ἀποφάγανε ὁ Ζαφεῖρης τράβηξε πάλι στὸ σταῦλο. Κάθησε κονιά στὸ ζὸ.

Καλὸ ἄλογο, εἶπε, καὶ σοῦπρεπαν ὄλα τὰ παινάδια. Ὁ θεὸς ν' ἀναπάψει τὴν ἀλογίσι σου ψυχὴ σ' ἕνα καρπερὸ λειβάδι.

Αὐτὸ τοῦκανε μεγάλῃ ἐντύπω-

ση. Σὰν πὺς νὰ ἴαι πλασμένη ἡ ψυχὴ τ' ἄλόγου; Νάχει τέσσερα πόδια καὶ οὐρά; Ἄσκημο, σκέφτηκε νὰ μὴν μπορεῖς νὰ φύγεις ἀπὸ τὸ σουλοπι σου κι' ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο.

Ἐνας ποντικὸς εἶχε χωθεῖ στὸ ἀνοιγμένο κρανίον τοῦ ζώου τσαλαβουτοῦσε κι' ἔτρωγε μετὰ μεγάλη σπουδὴ τὰ κίτρινα μυαλά του. Ἄνασῆκωσε τὴ μουσοῦδα του, ἔρριξε μιὰν ὑποπηματιὰ καὶ συνέχισε τὴ δουλειὰ του.

— Αὔριο θὰ βρωμίσει τὸ ἄλογο, συλλογιζότανε ὁ Ζαφεῖρης. Θὰ πρέπει νὰ γνοιαστεῖ νὰ τὸ θάψει, Ἄν πούλαγε τὸ τομάρι του θάπιανε πολλὰ; Ὁχι, δὲν θὰ τὸ πούλησει. Θὰ σκάψει ἕνα βαθὺ λάκκο καὶ θὰ τὸ παραχώσει. Οὔτε κι' αὐτό. Θὰ τὸ τραβήξει στὴ θάλασσα νὰ τὸ φουντάρει στὰ βαθονέρια. Θυμήθηκε ὅταν μέσα στὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ παίρνανε τὸ δρόμο γιὰ τὴ θάλασσα νὰ τὸ κοῦμπήσει. Πόση γαλήνη στὸ γυρισμὸ ὄντας ἄρχιζε νὰ βραδιάζει!

Στὴν πόρτα ἀκούστηκαν βαρεῖα χτυπήματα. Ἦταν ὁ χτηνίατρος. Μύριζε κρασίλα κι' εἶχε στὰ μάτια του τὴν ἀπορίχ τοῦ ἀνθρώπου πὺ πάει νὰ ξεμεθύσει.

— Ἄκουσα, λέει, πὺ μετὰ ζήτησατε καὶ νάμοι πούρθα.

Στὸ σταῦλο ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὸ ἀνοιγμένο κεφάλι, στὸ μακρὺκαλο ντουφέκι πὺ πλάγιαζε παρέκει κολιτ' ἀκατάβα.

— Καὶ πὺς ἔγινε τὸ δυστύχημα; ρώτησε.

— Τὸ βρήκαμε τσακισμένο, λέει ὁ Ζαφεῖρης.

Ὁ χτηνίατρος σκύβει κι' ἐξετάζει τίς πληγές.

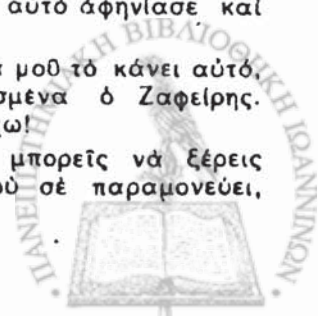
— Οἱ πληγές, λέει, γενήκανε μετὰ φαλτσέτα.

— Γιατί μετὰ φαλτσέτα; ἀπορεῖ ὁ Ζαφεῖρης.

Κάποιος τὸ χτύπησε τὸ ζὸ στὴν κοιλιά καὶ στ' ἀχαμνά μετὰ φαλτσέτα. Κι' αὐτὸ ἀφνίσασε καὶ γρεμίστηκε.

— Ποιὸς νὰ μοῦ τὸ κάνει αὐτό, λέει συλλογιζόμενα ὁ Ζαφεῖρης. Ὀχτὸ δὲν ἔχω!

— Καὶ πὺ μπορεῖς νὰ ξέρεις τὸν ὄχτρο πὺ σὲ παραμονεύει,

λέει ο γιατρός. Νά πᾶς στο σταθμό νά τὸ ἀναφέρεις.

—Γιατί νά τὸ ἀναφέρω, λέει ὁ Ζαφείρης, καί τώρα πιά δὲν μπορεῖ νά καταλάβει τὴν κακία τῶν ἀνθρώπων.

Κάθεται σ' ἓνα δεμάτι σανὸ καὶ συλλογιέται ααλεύοντας τὰ χεῖλιά του, σάν τοὺς ἀνθρώπους πού λένε φωναχτὰ τίς σκέψεις τους λές καὶ διαβάζουν μέσα σὲ βιβλίο.

Ἔστερα σηκώνεται, πιάνει τὸ γιατρό ἀπὸ τὸ μπράτσο καὶ τραβᾶνε στο καπελῆ. Πίνει πολλήν ὥρα κι' ἀκόμα συλλογιέται.

Σὲ μιὰ στιγμή γυρίζει σιὸν χτηνίατρο.

—Γιατρέ, λέει, οἱ γραφές μιλάνε γιὰ μιὰ ψυχὴ. Ἄν εἶναι ἀλήθεια θάθελα ἢ ψυχὴ μου μετὰ τὸ θάνατο νά χάσει τ' ἀνθρώπινό της σουλοῦπι. Ἄς πάρει σουλοῦπι ἀλόγου, σκύλλου, ἢ γαϊδάρου. Μόνο ἀνθρώπινον σχῆμα νά μὴν πάρει.

Ὁ γιατρός εἶχε γύρει στο σιδερένιο τραπεζάκι κι' ἀπ' τὸ λαιμό του, ἔβγαине ἓνα γουργουρητό, σὰ νᾶχε στο στόμα του μιὰ γουλιὰ κρασί καὶ δὲν ἀποφάσιζε νά τὴν καταπιεῖ.

* *

Τὴν ἄλλη μέρα ἔβρεξε.

Ὁ Ζαφείρης φόρτωσε τὸ ἄλογο στο κάρρο, ζεύτηκε ὁ ἴδιος καὶ κίνησε. Ἡ βροχὴ ἔπεφτε πάνω στο ψυφίμι, στο γκρίζο του κεφάλι, κι' ὁ Ζαφείρης συλλογιότανε καὶ φιλοσοφοῦσε πάνω στή μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ὄφελαι τὰ τίποτα, σκέφτονταν, νάσαι ἀνθρώπος ἀντίς γιὰ ἄλογο. Σάν ἄλογο μπορεῖς νά κοπανίσεις καὶ κωμιά κλωτσιὰ ὅταν σὲ παραζορίσουνε.

Στὸ καφενεῖο σταμάτησε νά πιεῖ ἓνα ποτηράκι. Ἦτανε κι' ὁ Φραντζῆς ἐκεῖ καὶ τὰ κουτσόπινε μετὰ τὸ Νικολιό, πού ἐμπορευότανε ἄλογα καὶ ρῶδια.

—Ἐ! Ζαφείρη! φώναξε ὁ Νικολιός, δὲ μού τὸ πούλαγες τὸ ἄλογο, τώρα πού τόχασες τί ἔβγαλες;

Κι' ὁ Φραντζῆς σάν νά τὸν συμπονοῦσε θαλαῖα.

—Ζαφείρη, τοῦ λέει, τώρα πού δὲν ἔχεις ἄλογο κι' ἢ συμφωνία εἶναι ἀκυρὴ. Καί νά ξέρεις, ζήμιωνα ἔτσι πού τόχαμε κανονίσει ἐξ ἡμισείας.

Ὁ Ζαφείρης ἔνωσε κάτι νά τοῦ σφίγγει τὸ λαιμό, σὰ νά φοροῦσε πούκαμισό με στενὸ κολάρο.

—Ἐ! καλά, λέει Ἄς πεθάνουμε ἐμεῖς οἱ φτωχοί. Μὰ ἄς ὀφεται ἐκεῖνος πού τὸ χτύπησε τὸ ζὸ με φάλτσέτα!

Ὁ Φραντζῆς κι' ὁ Νικολιός εἶχανε χαμηλώσει τὰ μάτια καὶ κοιτάζανε τὸ

ποτήρι του. Κι' ὁ Ζαφείρης δυνατὰ τώρα γιὰ ν' ἀκούσει ἢ φωνὴ του.

—Ἀπ' τὸ Θεὸ νά τόβρει ὁ φονῆς πού δάσταζε τὸ χέρι του, σὲ τέτοια ἀδικία.

Στὸ δρόμο ἡ βροχὴ εἶχε δυναμώσει. Ζεύτηκε στο κάρρο καὶ ξεκίνησε. Στὶς ἐξοχὲς ἢ γῆς βρεμμένη μύριζε, κι' ἢ μοσχοβολία της τὸν ἔκανε νά σκεφτεῖ τὴ μεγάλη εὐτυχία νᾶχεις δικό σου ἓνα κομμάτι γῆς, νά τὸ χωρίζεις μετ' ἀλλήτρι καὶ νά τὸ βλογα ὁ Θεός.

Κι' ἀκόμα νᾶχεις ἓνα σταχτερό ἄλογο νά τοῦ περνᾶς τὸ ντορῶ στον καμαρωτὸ λαιμό του καὶ ξαπλωμένος κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ν' ἀκούς τὸ ἀναχάραμα τῶν.

Ἐνωθε νά τὸν ἀπορροφᾶ ἡ ἔρημιά.

—Ἐχ' ἔρημος πούναι ὁ ἀνθρώπος, συλλογιόστηκε. Σὰ δὲν ἔχεις ἓνα δικό σου κομμάτι γῆς κι' ἓνα ζωντανό. Θὰ πείς εἶχε τὴ Βασιλική. Μὰ κι' ἢ Βασιλική, ἔρημη ἦτανε κι' αὐτὴ καὶ τῆς πονούσανε τὰ νεφρά της. Ὁ χτηνίατρος τῆς εἶχε γράψει κάτι σταγόνες, ἄς εἶναι καλὰ ὁ ἀνθρώπος, καὶ μετὰ τὸ χέρι του ψαχούλεψε τὸ διπλωμένο χαρτί στον κόρφο του. Πού νά βρεῖνε ὁμοῦ τὰ παραδόκια;

Εἶχε φτάσει τώρα στὴ θάλασσα. Ἔσυρε τὸ ψυφίμι στὴν ἀκρὴ τοῦ γκαρεμοῦ πῆρε μιὰ μεγάλη κοτρόνα καὶ τὴν ἔδεσε στο λαιμό του.

—Φιλαράκο, ἔκανε μ' ἀγάπη, τελειώσανε τὰ βράσνά σου! Εἶδες κι' ἄλλα χρόνια μπροστά σου, μὰ τί σημασία ἔχει;

Ἄφησε τὴ ματιὰ του νά περπατήσῃ πάνω στὴ θάλασσα.

Κι' ὅταν τὴν εἶδε ἔτσι μουντή, ἀπλωτὴ κι' ἔρημη τὸν ἔπιασε μιὰ θαθεῖα λύπη, λές κι' ὅλη αὐτὴν τὴν ἔρη-

μιὰ τὴν κουβαλοῦσε χρόνια τώρα μέσα στὴν καρδιά του.

Στὴ θάλασσα φύσηξε.

Γιὰ μιὰ στιγμή συλλογιόστηκε τὰ μάτια τῆς Βασιλικῆς πού θὰ τὸν περιμένουνε στο γύρισμα τοῦ δρόμου. Ἔστερα ἔδωσε μιὰ καὶ κατακύλησε μαζί μετ' ἄλογο καλπάζοντας γιὰ τὸ μακρυνὸ κι' ἀγύριστο ταξεῖδι.

Στὸ δρόμο φανήκανε νά περπατᾶνε βιαστικοί ὁ Φραντζῆς ἀντάμα μετὰ τὸ Νικολιό.

—Ὁ Ζαφείρης, ἔλεγε ὁ Φραντζῆς, κάτι μυρίστηκε. Δὲ θὰ πρέπει νά μιλήσει.

—Ἄν τοῦ εἴλουμε κάτι στο χέρι θὰ σωπάσει, εἶπε κι' ὁ ἄλλος. Τότε εἶδανε τὸ σῶμα πού κατακυλοῦσε ἀγκαλιά μετ' ἄλογο. Κεντοσταθήκανε κι' ἀλλάζανε δρόμο μέσα στὶς ἐξοχὲς.

Ἐνας ψυχρὸς θρῆκε τὸ πτόμα νά χτυπιέται στὰ βράχια. Τὸ φόρτωσε στο κάρρο καὶ τράβηξε γιὰ τὸ χωριό. Στὸ δρόμο ἀπάντησε τὸ χτηνίατρο. Τράβηξε τὸ σκέπασμα καὶ τοῦδειξε τὸ μελανασμένον κορμί.

—Δὲν τὸν γύρισες ἀνάποδα; ρώτησε ὁ χτηνίατρος.

—Ἄν τὸν γύρισα, ἔκανε μετὰ καμάρι ὁ ἄλλος πούτανε ψωμιμένον παληκάρι. Μιὰν ὥρα τὸν βάστηξα μετὰ τὸ κεφάλι κάτου. Μεγάλη δίψα τὴν εἶχε ὁ φιλαράκος.

—Ἄν ἦτανε τοῦλάχιστο κρασί ἢ θάλασσα, εἶπε κι' ὁ χτηνίατρος μετὰ συλλογὴ, τότε θάχαυε ἓνα λόγο ὄλ' αὐτά.

Ὁ ἀνθρώπος ἔρριξε πάλι τὸ σκέπασμα πάνω στο σῶμα, ἔφτυσε στὶς χούφτες του, ἔκανε ἓνα ἀ! ἀ! καὶ ξεκίνησε.

ΝΟΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΑΝΤΙΚΡΥ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

Τοῦ Rainer Maria Rilke

Πάντοτε—ἂν καὶ χωρίσαμε τὸν ἔρωτα καὶ τὸ τοπίο του
καὶ τὸ μικρὸ κομμητήρι, μετὰ τὰ παραπονετικά του ὀνόματα,
καὶ τὴν θοιβὴ ἄβυσσο, πού οἱ ἄλλοι τὴν ἐξαντλοῦν!—
ἀκόμη καὶ πάντοτε καταφθάνουμε ἐδῶ
νά κατακλιθεῖμε κάτω ἀπ' τὰ γέρινα δόντρα,
ἀνάμεσα στὰ ἀνθη καὶ ἀντίκρυ στον οὐρανό.

Μετάφρ. Γ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

ΑΓΩΝΙΑ

Τόν τελευταίο λυγμό τοῦ Γκάντη ἀκολουθοῦσε,
τὰ εἶπανε μαζί· σὲ κάποιες λεπτομέρειες δὲν ταίριαξαν.
Βρῆκε τὴν ἀρνησι τοῦ παγωμένου ἀνέμου
κι ἀπὸ μιὰ λύπη,
στὴ σπηλιά του γδύθηκε νὰ τὴ ζεστάνη.
Βρῆκε τὴν καρδιὰ τοῦ Γκάρθια Δόρκα
νὰ περπατᾷ μοναχικὴ σὰ μιὰ τεράστια φλόγα,
νὰ παίζει ντέφι, νὰ τυλίγεται πικρὸν καπνὸ
καὶ νὰ ριγεί στὴν προσιμονή μιᾶς προδοσίας.

Μεσ' στὸ πανέρι μαραθῆκαν τὰ ὄνειρά του
(τὰ ὄνειρά του σὰν νεκροὶ κοκκινολαίμινδες...)
πὺρ τὴν δλόφωτη παλέρροιά τους προσδοκῶσε!

Στὰ θαλτοτόπια κάλπαζε τὸ ἄσπρο ἄλογο
—τὸ ὀμιχλῶδες ἄλογο— πὺρ φτάνει κάποτε,
τὰ θραδυνὰ συνήθως, νὰ μᾶς πάρει στὸ ταξίδι.
Μὰ δὲν τὸν ἐπλησίαζε
κι αὐτὸς ἐκλιπαροῦσε
νὰ τὸν σφραγίσει μὲ τὴν πύρινην ὀπλή του
ἢ νὰ τὸν πάρει στὰ καπούλια του τ' ἀέρινα...

Στὸ φρέαρ τοῦ «κακοῦ καιροῦ»,
ἔσκυθε νὰ ἀντλήσει «ἕδωρ ζῶν»
(σκασιμένη γλώσσα, χῶμα φρυγμένο,
κι ἀγκάθια γύρω του ἀσφυκτιοῦν!)
καὶ τὸ νερό, μιὰ ὑποψία νεροῦ
(χνοῦτο παιδιοῦ σὲ κρῦο τζάμι).
Καθῶς τὸν δέρνει πυρετὸς
στὸ μέσον τῆς περίφημης ἐρήμου,
ὄφθαλμαπάτη δὲν τὸν καταδέχεται
γιὰ νὰ τοῦ μουρμουρίσει τὴ ὄρασιὰ ἐνὸς φοίνικα.
Πόσο ζηλεύει τοῦ Βὰν Γκόνγκ τοὺς μεθυσμένους ἴλιους.
Πόσο τὸν ἐφίλο πὺρ ἐκρεμάσθη, σὲ κλωνάρια τοῦ Ματοῦ,
πόσο τὰ τζάμια πὺρ ἀντανάκωσαν
γαλάζια μακρυνὰ θουὰ πὺρ ὑπὸσχονται
νερὰ πὺρ ἀποπνέουν Ἐλιγγο,
λουλούδια πὺρ θυμίζουσι Κυριακὴ παιδιοῦ
ἐκεῖ στὰ ραντισμένα μὲ νερὸ τριγύρω μέρη
πὺρ τὰ μαδὰ ἕνας ἄγγελος κρυστάλλινος!

ΦΡΙΞΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

Σ Α Ρ Λ Ω

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ ΜΑΣ

Λοκίζμο του ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

I

Ο Σαρλώ είναι ο κλασικός τύπος του ήρωα, όπως τον διαμόρφωσε ο αιώνας μας. Πίσω του, πίσω από το ήρωα του 20ου αιώνα, σαν φυσικός γεννήτορας, υπάρχει ένας κάματος. Είναι ένας κάματος μη περαιτέρω, παύ αναφέρεται σύλληψην σ' όλες τις μορφές της ανθρώπινης δραστηριότητας, οικονομικές και πνευματικές. Είναι η ιστορία ή αείρωσι σὰ νὰ βροθήζε σὲ μιὰ ὀδυνηρὴ ἀμηχανία γὰρ τὸ ποῖα κατ' ἀνάγκην θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ προσεχὴς, ἡ ἐπιτακτικὰ προσεχὴς μέλλουσα ροὴ τῆς. Ὁ κάματος αὐτὸς ἀνήκει, πρέπει νὰ τ' ὀμολογήσωμε, ἐξ ἴσου καὶ στὴν ζωτὴν ράξην τοῦ ἀστισμοῦ καὶ στὰς στιβαρούς, καθὼς νομίζον ὄμους, τοῦ ἐπαναστατικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Προήλθε ἀπ' τὴ σύγκρουσίν τους, ἀπὸ τὸ χάος πὸν ἀκολούθησε τὴ σύγκρουσίν τους.

Ἀλλὰ ἡ σύγκρουσι τῶν δύο αὐτῶν συστημάτων, μετὴν τραγελαφικὴ ἐνδογαμία τους, δημιούργησε μιὰ νέα ἐπίσης τραγελαφικὴ κατάστασι, δηλ. τοὺς παρόντες καιροὺς. Οἱ καιροὶ αὐτοὶ δὲν ξέρω ἂν εἶναι μετάβασι, θὰ τοὺς ἔλεγα βάσι καὶ καιροσὺς, ἂν δὲν εἶχα ἄγρυπνὴ τὴ συναίσθησι, τῆς ἀκατάσχετης ροῆς καὶ τῆς ἀστάθειας πὸν ὑπνομεθεῖ συνεχῶς τὰ θεμέλιά τους, συναίσθησι τοῦ νομαδισμοῦ πὸν καταργεῖ τὴ στερεότητα καὶ τὴ στρωγγύλευσι στὶς πνευματικὰς ζητήσεις τους. Ἡ ἀναστολή, μᾶλλον ἡ ὑποτογία τῆς βουλήσιαρχίας, ἀπαγορεύει ἐν τῇ γεννήσει τοὺς ὑψηλὰ καὶ μόνιμα ἐνεργήματα, γιὰτὶ ὁ κάματος εἶναι ἐγγὺς πίσω τους, γιὰτὶ ἡ ἔλλειψι

προτογένειας ἀπὸ τὸ καιροσὺς τῆς ἐπιστήμης, πρὸς τὴν ὁποία εἶχαν ὅλη τὴ διάθεσι οἱ καιροὶ μας νὰ συνδιαλλαγῶν καὶ τελικῶς, νὰ ἐνταχθῶν εἶναι ἐγγὺς μπροστά τους. Ἔχουν ὁμοῦ οἱ παρόντες καιροὶ μιὰ ἰδιαίτερον ἰδιουσιστασία καὶ χάρι, τὴ χάρι νὰ εἶναι προτότυποι. Ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι φροσὰς αὐτοῦ τοῦ μεγαλειώδους καμάτου, ἐπομένως παρ' ὅλον ὅτι εἶναι μονάδα παιθητικὴ, συνεχίζει μέσα του, πέρα ἀπὸ αὐταπάτες καὶ δάνεια, τὴ σκληρὴν διαμάχην τῶν δύο κόσμων. Μετ' ἰσχυροὺς συνειρημοὺς πρὸν γεννῶν ἐν τέλει ἀποφάσεις παρόλεγε, δὲν δέχεται νὰ γίνῃ θέαμα ἀπὸ τὴν περιόπτῃ θέσῃ τοῦ σταυροῦ ἢ τῆς λαϊμητόμου. Εἶναι ἔτσι σὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπει τὴν ἀναβίωσι θεοπρομῶν συμβόλων ἢ ταμπῶν. Ἄγνωστος καὶ ἀτομικὸς πάσχει καθημερινὰ ζωὴς προκαταλήψεις ν' ἀντίξει ὀργισμὸς γὰρ τὴ σωτηρία τῆς ὀμάδας. Λοκαυνομένως ὀδυνηρὰ ἀνάμεσα στὰς ἐκκοφαντικὸς ἤχους τῶν μηχανῶν, στὰς ἐκκοφαντικὸς ἤχους τῶν ἰδεῶν, πρὸν σὰν παλαιαδαῖα ἀδελφὰ τέρατα συγκοιμῶνται, ἀποσπῶνται, συγκρούονται, κομίζει τὴν ἀνώνημι ὀδύσσειά του. Εἶναι τὸ θῦμα καὶ ὁ θύτης, ὁ διπλανὸς μας, αὐτὸς ὁ μεγάλος ἄγνωστος. Νά, ὅλος κ' ὅλος, σὲ μιὰ παρυστατικὴ κάτοψη, ὁ μαρτυρικὸς ἥρωας τοῦ 20οῦ αἰῶνα.

II

Τὸ Σαρλώ θὰ μεροσύσαμε νὰ τὸν θεωρήσωμε μιὰ μεγαλοφυῖα, τὴ μοναδική, πρὸν παρήγαγε ὁ κινηματογράφος, καθὼς εἶπε ὁ Σὼ. Ὁχι μοναδική, θὰ συμπληρώναμε

ἐμεῖς, ἀλλὰ τὴν πρὸ περιεργὴν μεγαλοφυῖα. Γιὰτὶ ἡ ὀμαλή, ἡ ὀρθόδοξι, θὰ τὴ λέγαμε μεγαλοφυῖα, χαρακτηρίζεται κ' ἀπὸ μιὰ καθολικὴ σύλληψι τοῦ κόσμου, μιὰ δυναμικὴ καὶ προτότυπη φιλοσοφικὴ ἀναγωγὴ τῆς πείρας καὶ τῆς ὀπαισθήποτε ἐμπειρίας. Ἀπ' αὐτὰ ὁμοῦ ἦταν καθολικηριῶν γυμνὸς ὁ μικρόσωμος Τσάρλο Τσάπλιν.

Αἰσθηματικὸς μέγρι αἰσθηματολογία, στοιχαστικὸς μέγρι τοῦ πρὸ ἀνεύθυνου κ' ἀνερωμάτιστου σκεπτικισμοῦ. Ἀπὸ τὴς 16 Ἀπριλίου 1899, πρὸν εἶδε τὸ φῶς στὴν ἐνδοξὴ φτόχεια τῆς νικησεικῆς συνεικίας τοῦ Λάμπει ὡς τὴ γηραλέα νεότητά του, καθὼς τὴν ἀποκαλεῖ, τῆς ἐξορίας του στὴν Εὐρώπη τοῦ 1952, οἱ πρὸ ἀνεύθυνες κ' ἀντιθετικὸς κρίσεις καὶ πραγματώσεις καταλογίζονται εἰς βάρος του. Γεγονὸς πρὸν μαρτυρεῖ τὴν ἀπουσία ἐνιαίου κοσμοθεωρήματος. Ἀλλάξε τέσσερες κατὰ σειράν νεοφῶς ὑπάρξεις, ὡς γυναικες του, ἐνῶ ἀνῆκε στὴν δική του ἀδιαλλαξία ὁ παγερός ἀφορισμὸς. «Ὁ γάμος εἶναι συντομώτερος θάνατος τῆς ἀτομικότητας, ἀπ' ὅσους γνώρισε πρὸν ἡ ἀνθρωπότητα».

Ἄς θυμηθῶμε ἀκόμα καὶ τὴν εὐκολὴν μεταστροφὴν του, τὴν ἀσυγχώρητη ἔλλειψι προσωπικῆς γνώμης, γὰρ ἕνα κεφαλαϊῶδες ζήτημα. Μιλοῦσε κάποτε ἀντικρουστὰ αὐτὸς ὁ παρδαλὸς γελοιοποιὸς μ' ἕναν λευκὸν πορσεβύτη, τὸ Μαχάτιμα Γκάντι. «Εἶπα στὸ Γκάντι, ὀμολογεῖ ἀργότερα, πὸς δὲ μεροῦσα νὰ καταλάβω γιὰτὶ ἀντιπαθεῖ ἔτσι πρὸν τὴς μηχανές. Ὑστερα μου τὸ ἐξήγησε. Πείσθηκα ὅτι

ήταν μιὰ τρομερή προσωπικότητα». Κ' ἐνῶ συνδιαλέγεται ἀκόμη, ἔδω τοῦλάχιστον, μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴς ἀξίες τῆς ἐνεργητικῆς, ἀντιβάζει τὸ «Χρυσὴ θήρα» τὸν, μὲ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν. «Οἱ ἔρωτές μου, εἶναι πόνια τῆς μοίρας». «Ὅλοι εἰ ἀνθρώποι εἶμαστε πόνια τῆς μοίρας» ἀποκρίνεται. Ὑπῆρξε ὀλόκληρος μιὰ διαρκὴς διάσταση, ἕνας ἀνθρώπος, ἕνας φερόρας ἀνθρώπου χωρὶς ἔρμα. Μέσα του ὅλα διαστέλλονταν κ' ἀναποδογρῆζαν ἐπιμόρφα, σὰν τὴν τροκλή περλατιξιά του, δὲν ὑπῆρξε τίς καὶ τρόπος γιὰ πόνωση. Ὑπάρχον αἵματιρὰ τὰ συμπτώματα ἀπὸ τὸ γροῦμισμα ἐνὸς δράματος, τὴν ἀπόλεια ἐνὸς παραδείσου, σὺν ὁποῖον πιστεύαμε καὶ τὸν ὁποῖον ἐπιμένει ἐκείνος νὰ ἐπιζαίεται. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ γροῦμισμα ὑπάρχει ἡ διαρκὴς ἀπαιχία καὶ ἰδιόρρηξη τοῦ δεσμοῦ ἐνὸς καινοῦ μύθου. Νὰ τί νόημα ἔχει ὁ ρόλος τοῦ ἡμίτου κωνηγητοῦ μιὰς χαμένης ἀγάπης τοῦ σὺν «Τσίρκο» (1927) ἢ ἡ σύγχρονη τ. ὁ ἀνίσχυρον ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀνεκτίρημενα φύση πάλι σὺν «Χρυσὴ θήρα» του (1924). Καὶ ἡ σύγχρονη συνεχίζεται καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. «Εἶμαι ἐν εἰρήνῃ μὲ τὸν θεόν - εἶμαι σὲ διένεξη μὲ τοὺς ἀνθρώπους» τ. νῆξι μπουσὶ σὺν τὴν κωνηγητοῦ ὁ ὁμόλογος ἡρώτος σὺν «Ζῆρος Βερλι. ὁ». Ἡ ζωὴ ἢ σύγχρονη δὲν συναγείρεται μὲ κωνηγητοῦ συνιστάμενη ἰπάρχον ἄπειρος συνιστώσας χωρὶς τὸ μὴ ὑπάρχον ἄπειρα διαζῶγια. Ἡ ἀντίφαση, παραμένει πάντα, σὰν γενιζὸς κωνάνας, ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν λύνεται τὸ πρόβλημα. Ὁ Φρέντ, πρὸ τὸν γρόμισε καὶ γράφει. «Μ' ὄλη τὴν ἀντιφατικότητα τῆς ὑπαρξίς του ὁ Τσάρλν Τσάπλιν εἶναι ἕνα αἶνιγμα - ἕνα αἶνιγμα ἴσως καὶ γι' αὐτὸν τὸν ἴδιον». «Ἡ ζωὴ μου εἶναι ἕνας κωνῶν» ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσει καὶ ὁ ἴδιος.

Ὅπως ὅμως περιγράψαμε τὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐν γένει ψυχολογία τοῦ σύγχρονου ἡρώτα ὁ κυ-

κωνῶν αὐτὸς καὶ τὸ αἶνιγμα εὐκω-λα ἐρμηγεύονται. Παραμένει ὁμως, ὅστερα ἀπὸ τέτοια ἐρμηγέωση καὶ διάσπαση, ἡ δυνατότητα τῆς μεγαλερῆας. Τὴν ὄνειασάμε, γι' αὐτὸ, μεγαλερῆα περιεργη καὶ ἂν θέλαμε νὰ αἰτιολογήσουμε τὸ γεγονός αὐτῆς τῆς παραδοξότηας, θὰ πρέπει ν' ἀκατοῦξουμε σὺν εἶδος τοῦ ταλέντου του.

Ὁ Σαρλὼ εἶναι ὀλόκληρος ἕνας ἀντανάδεικτος. Ἐπιπλέων ἕνας ἀντανάδεικτος ἐκ τῶν κάτω, πρὸ δὲν ζήλεψε πρὸς τὴ λέγειότητα, τὴν τεχνικὴ τελείωση, πρὸ εἶναι ἐνδειξη γύμνιας, τῶν καλλιτεχνικῶν ἐργαστηρίων καὶ σχολῶν. Ποιτὲ δὲν φοίτησε σὲ κανένα ἀπὸ τὰ αἰσθητικὰ ἰδρύματα τοῦ καιροῦ μας, ὅπως ἀργότερα ἔπρηνε θέσει ἀπετροπαιαστικὴ πρὸς τὰ τεχνικολογὸ καὶ τὸς γάρτίνους πύργους τοῦ Μπουγγουῆ. Ὁ Ὀλιβιὲ λ.χ. εἶναι ἕνας τεχνίτης, ἕνας σοφὸς τεχνίτης, ὁ Μισόνι ὑπῆρξε μιὰ ζωϊκὴ ἐκρηξη, ὁ Σαρλὼ εἶναι ἡ ἴδια ἢ ταπεινὴ ζωὴ, πρὸ ἔτσι θανατοποικία ἀπ.σπάσμάτα τῆς ἀποτροβήσε. Ἐνας ἀμαξῆς τοῦ Κένιγστον, λέγεται ὅτι τ. ὁ δάνεισε τὸ ἀμφοτερές του βιάδισμα. Τὰ ὑπόλοιπα τὰ ἐκλεψε μὲ τὸ μῆτι σχεδόν, πρηνόντας ἔξω ἀπ' τὰ μὴ ὄντα - γοῦλ τοῦ Λάμπειθ. Τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ τὴ λαϊκὴ ζωὴ, γερμάτη μαγεία καὶ ἀνεκδιήγητη δυνατογία, τὴ μετέφερε ἀποδοσία, ἔτσι νηματικὴ καὶ ραχητικὴ συγχρότως, σὺν καλλιτεχνικὴν προυγματιστικότητα.

Εἶναι λοιπὸν ἕνας πρηνιτῆρ, μὲ τὴν ἐννεια πῶς ἂν ὁ συναισθηματισμὸς εἶχε τὴν προεστερία του, σ' αὐτὴν ἀνάγει τὴ ρίζα του ὁ Σαρλὼ. Κι' ἀκόμα πῶς εἶναι ὁ πρηνιτιβισμὸς ἐνὸς καινοῦ μὲ μακράωνη καλλιτεχνικὴ παράδοση. Πράγμα πρὸ σημαίνει πῶς ὁ πρωτογονισμὸς ἔδω ἔχει μιὰ ἑγῆ καὶ μιὰ ἀγωγή, πρὸ εὐκόλου μπουρεὶ νὰ ἀρθεῖ καὶ νὰ σταθεῖ ἢ ὁμωση μῆτρα τοῦ κλασικισμοῦ καὶ τῆς ἀκρας πολιτιστικῆς ὀριμότηας. Κι' αὐτὴ τὴν ὀριμότητα μπου αὐτὴν τὴν πρωτογονικότητα ἐξήλωσε

καὶ κατεργάστηκε ὁ Σαρλὼ. Ἀπαίδευτος καὶ χωρὶς μιὰ ὕψηλὴ πνευματικὴ χειραγωγία, ἐξέκρινσε σχεδὸν μὲ πῆστα, μ' ὅ,τι τὸν ἐφοδιάζε μιὰ ἀρηρημένη στιγμή τοῦ πλησίον, μαζεύοντας ὅλες τὴς γελοῖες μὲς σὺν τραγικότητά τους στιγμὲς τῶν ἀνθρώπων. Σχεδὸν τοὺς αἰγνιδιάζε. Μιὰ δέση ἀπὸ σκηνές, -χωρὶς βαθὺ νόημα σὺν ἀρχή, ἔτσι καθὼς ἔβγαζε πάντα μιὰ βούρσα ἀπὸ τὴν τσέπη, γιὰ νὰ ξεσκενίσει τὰ κατατροπημένα γαρδύα ροῦχα του, ἢ ἔλυνε μ' ἐπισημότητα τὸ ρολόγι, σὰ νὰ ἔλυνε μαγνητικὴ νάρκη. Κι' ὅμως ἔδω βροσκειται ὅλος ὁ προθάλαμος σκηνῶν σὰν τὴ συγκλειστικὴ ἐκείνη τοῦ κωνηγητοῦ τῆς ὑδρόγειας σφαιρας κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι σὺν Λικτίτορα, ἢ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀγγίματος τῆς Ἐλευθερίας: σὺν «Φῶτα τῆς πόλεως (1931).

Γιατὶ εἶχε ἀνακαλύψει καὶ πρῶτος αὐτὸς προσπάθεισε καὶ ἔδωσε ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ καλλιέργεια καὶ μωρή, ἔδωσε καθολικὴ προβολὴ σὺν ἀστρονομία στιγμή τῆς ἀνθρώπινης γρομηάσας. Ὁ μωρηγασμὸς εἶναι μιὸ ἀνεκτίρησ' ὅλους ταυτότητα πόνου. Ἐκανε τὴν μιὰ ἡγέτιδα τῶν τεχνῶν. Ἐκανε μιὰ ὀργιαστικὴν παράθεση, ἀλύπητα ἔβαλε τὴ μιὰ σύσπαση πῆνω σὺν ἄλλη, ὁ ἕνας πνιχτὸς κλωνιμὸς πῆνω σὺν ἄλλον καὶ διέστειλε γιὰ πρῶτη φορὰ σὲ μειδάμα τὰ σκυνθρωπὰ χεῖλα τῶν πρηνιτανῶν καὶ τῶν τζέντλεμαν. Ἡ πρῶτη νίκη κερδήθηκε. Ἀφῶν τὰ παιδιὰ τῶν λάρδων τὸν εἶδαν νὰ βγαίνει μπου ἀπὸ ἕνα καλῆ σὺν «μασκαρεμένα πονιά» τοῦ Φρέντ Κάρνο καὶ ἔφωσαν γιὰ τὴς πρηνιτικῆς ἐλευθερίσεως τραγευδῶντας:

Πῶς λάμπει τὸ φεγγάρι
πῆνω σὺν Τσάρλν Τσάπλιν
Σχίσθησαν τὰ παπούτσια του,
χρόνια χωρὶς κερσίκι.
Κι' αὐτὰ τὰ παντελόνια του
νὰ μπαλωθῶνε πρέπει
πρῶτοῦ τὸν στείλουμε μακρὰ
σὺν Δαρδανέλλια

Πιό εύκολα ήταν να κατακτηθούν οι αγαθές καρδιές των παιδιών της λοιπής Ευρώπης, της Αμερικής, της Αφρικής, της Ασίας. Όμως ο Σαρλό δεν στάθηκε. Γέμισε το χάος διάστημα, πού υφίσταται μεταξύ του γέλωτος και του κλάμματος με την τέχνη του μετατρέποντας την ίδια κρίσιμη στιγμή το σφύλιασμα σε γέλωτα, το γέλωτα σε σφύλιασμα, ανακατεύοντας, ζυμώνοντας τα, επιστρέφοντάς τα στην ίδια θεική ρίζα, στη ρίζα το ζωικού προγόνου μας. Έτσι ο περιτιβ έγινε μεγαλοφυής. Και έγινε ακόμα πανανθρώπινος, γιατί ο μορφοσμός είναι έξω από φυλετικές εθιματικές. Και ήταν η μόνη μεγαλοφυΐα που δεν είχε να φοβηθεί τίποτα, όταν οι αδελφοί Γουόρεν εισήγαγαν, το 1928, τον όμιλο των σαρώνοντας όλες σχεδόν τις ως τότε αδιατάραχτες δόξες του βοσφού. Αλλά είχε έτοιμη την απάντηση. «Η τέχνη της παντιμίμας, έλεγε, είναι η μοναδικά πλήρης. Οι ταινίες έχουν τόση ανάγκη από διαλόγους όσον οι συμφωνίες του Μπετόβεν από λυρικούς στίχους».

Η παντομίμα έγινε, γάτο από τη διαχείρισή του, παραβολή του ανθρώπινου δράματος. Η παραβολή αυτή άρχισε από ατομικούς μονόλογους, από την προσωπική εξομολόγηση και συνέπεσε να γίνει απόλογος καθολικότερος. Καμιά προδιαγραφή εκ των προτέρων μολαταύτα, μέσα της υπάρχει και η καταδίκη και η λύτρωση και μετά μπορεί πάλι η καταδίκη. Όλα στα μέτρα του Σαρλό, στα μέτρα του σύγχρονου ανθρώπου. Έγινε στα 1912 για πρώτη φορά στην Αμερική κι' ατζικρίζοντας το άγαλμα της Ελευθερίας φώναξε. «ήλθα να σε κατακτήσω». Κ' έτσι περιγράφει στα 1952 τον πυρήνα του τρεσεζούδ, μετά τα «Φώτα της οάμπας» (1952), έργου του «ένος εύρωπαιότες πρόσφυγας φεύγει στην Αμερική. Εκεί κάνει θαύματα. Αλλά δεν μπορεί

να υπερέσει τη δημοσιότητα και φεύγει κλονασμένος πάλι για την Ευρώπη, απ'χαιρετώντας το άγαλμα της Ελευθερίας».

III

Έδώ τελειώνουμε. Τα συμπεράσματά μας είναι μι'α γενναία συζουμική. Ίδου μπροστά μας, μπροστά σ' όλη την ανθρωπότητα, στα παιδιά όλου του κόσμου και στους μεγάλους της ανήλικης εταύτης γής, ένας μικροσκοπικός νέος των μεσοκχολ, μεγαλοφυής, συγχρόνος και ήρωας.

Αυτοδίδακτος και χωρίς συστηματικά κωσμεϊδολα κι' όμως μεγαλοφυής. Καθημερινός, ταπεινός, καταπλήγσιμος, ένας άνωμος της παγκόσμιας αγοράς, χωρίς άνδρες απλήγες της ζωής, χωρίς ύψηλές καταξιώσεις της ζωής, και μ' όλα ταύτα ήρωας. Έτσι όπως άκριβως μέσα στους αιώνες κατακροματίστηκαν, σε ισάριθμα με τα έκατ μύρια των σημερινών ανθρώπων νομίσματα, οι συμπενομημένες στήλες των ήρώων του Αάντη και του Θεοβάντες. Μιά κόλαση ισβαλλής για όλους, χαμηλωτάβανη. Σχεπασμένη με τί; *Στεγαζομένα με σκόνη τα φτωχά πλάσματα, καθώς έλεγε ο ποιητής. Κάποτε ο πέλρος ανασύρεται, ξεσκίζεται αμυροώντας, από λπότες αναχολιστικούς και γι' αυτό τερατόδεις, και τότε η έγκόσμια κουλτούρα μας επιστρατεύει τον Άνν Κιζότη της, με τα σύγχρονα σπινερά του. Είναι μι'α σεβασμάνης μάσκα, μ' ατίθασσα, μαύρα μαλλιά και ντελικάτα, θηλυκά χέρια, κάνει οο βήματα, μισογρομισμένος, μ' ένα φαρδύ παντελόνι, απάνω στ' άγανη παπούτσια, κραδαίνοντας το μπαστούνη του. «Λέν επιθυμώ να είμαι δικτάτορας, κραναγάζει, με το στόμα του Χόγκελ, δεν επιθυμώ να κυβερνήσω ή να κατακτήσω οποιονδήποτε. Θα επιθυμώσα να βοηθήσω όλη την ανθρωπότητα, τους Έβραίους, τους Ειδολολάτρες, τους Μαύρους και τους Λευκούς». Είναι ο «δικτάτωρ» (1938).

Άλλου παλεύει, σιφός κι' αδέξιος, σε φοιές λεόντων, μετέωρα σκρινά και αϊθενσες κατόπτρων, να ξεφύγει κι' απ' τα θηρία κι' απ' τις θηριωδασμαστές της ζωής στο «Τσάρκα» του (1927). Πιό μπρος ακόμα τον υπαφιαζόμεστε κηλίδα μαύρη, ασθμαίνουσα, μ' εξαοθρώσεις κινήσεων νευρωτικών, στους «Μεντέρους καιρούς» (1936), πάνω σε μεγαθήρια μηχανών, πρώτη φορά ν' ακούγεται ο μυκηθμός του, έντονος κι' ακατάληπτος, άλγεβρα τρυφερό του ανθρώπου, πού έγινε εξάρτημα. «Πιό πολύ από τις μηχανές, είναι σά να συνεχίζει τη συζήτησή του με το Γκάντι και οίμώζει με στραγγαλισμένα αναφυλλητά, κι είναι σά να στάζουν τώρα πολλοί κόκκινης σάρκας, παρ'όλγια, πιό πολύ από τις μηχανές χροιάζεται ανθρωπισμός, πιό πολύ από την ευφυΐα χροιάζομα τε καλωσύνη και τρυφερότητα. Μην απελπίζεστε. Η άπειρη αθλιότητα, πού έπεσε πάνω μας, δε είναι παρ'ό το ξέσπασμα της απληστίας, ή πικρία των ανθρώπων, πού φοβούνται την ακράτητη πορεία της ανθρώπινης προόδου. Το μίσος των ανθρώπων θ' αντιπαρέλθει, οι δικτάτορες θ' αποδημήσουν, ή εξουσία, πού άφηρεσαν από τους λαούς, θα ξαναγροίσει και πάλι στους λαούς».

Πανακωθής άτέλειωτες του σύγχρονου κολασμού και μόνη διέξοδος για την ώρα ή αίματηρή εσωτερική θρομβωση, πού λέγεται κλανογένεως.

Έδώ παρέλαβε την ανθρωπότητα ο Σαρλό. Έδώ πού την άφησε ή διάβρωση της πίστης από την πιό φανατική, την πιό θρησκευόμενη άρα λογική, από τη διάβρωση της λογικής από την πιό λογικοαθρηνη πίστη. Κάτω, εοτελές άθρομα, ο άνθρωπος. Αλλά ο κλανογένεως ύπάρχει, αποκαλύπτεται, γυμνώνεται, γυμνοποιείται και, καθώς πολλαπλασιάζεται, ή μι'α διέξοδος παραίθεται, ένόνεται με την άλλη.

Ένας ειρημιστής. Τι πιό πολύ,

στις λαομαχίες συγκλονιστικών, γιά τὰ ἀνθρώπινα πεπρωμένα, γεγονότων, ἔκανε ἕνας Γκόγκολ ἢ ἕνας Τσέχοφ: «Ὁ Σαρλώ ἔκανε κ' ἐκείνος τὴν ἀνθρώπινη κομωδία του. Ἐίπα κ' αὐτὴ μιὰ ἐπιπέτα, δηλ. μιὰ ἄλλη πράξις ἡρωϊσμοῦ. Σὰ νά'χε λάβει ὑπ' ὄψει αὐτὸς ὁ ἀλώβητος ἀπὸ τὴ σοφία, τὴ σοφὴ διαθήκη τοῦ Λάντη. Διαφέρει ἡ κομωδία ἀπ' τὴν τραγωδία κατὰ τὴν οὐσία πρώτα, γιατί ἡ τραγωδία στὴν ἀρχὴ εἶναι θλιψιαστὴ καὶ γαληνιαία καὶ στὸ τέλος κατὰ τὴν ἔκβασιν γίνεται ἀποτρόπαιη. Ἡ κομωδία ὅμως κατέρχεται στὰ πρίγματα, συμφύρεται μ' αὐτὰ καὶ τελειώνει εὐτυχημένα. Διαφέρουν ἀκόμη καὶ στὴν ἔκφραση.

Ἐπιπέτα καὶ ἐπιπέτη ἢ τραγωδία ἀλλ' ἢ κομωδία ταπεινὴ καὶ χαλαρὴ πάντα». Χωρὶς εὐτυχημένα τέλη τοῦ Σαρλώ ἔχουν ταπεινωσύνῃ καὶ χαλαρότητα, αὐτὴ τὴ χαλαρότητα, πὸ διέπει καὶ τὰ θεω-αἵματα καὶ τὰ πρίγματα τὰ καλλιτεχνικὰ τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Ἄν ξέρω ἂν ὁ Γκόγκολ ἢ ὁ Τσέχοφ μὲ τοὺς ὁποίους ἡ φορὰ τ. ὁ λόγον μας, ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων τὸν παρομοίωσε, κατάληξε ποτὲ ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά τους στὸ τελειωτικὸ συμπέρασμα. «Ὅλοι εἰ ἄνθρωποι εἶμαστε πύ-νια τῆς μύρας». Ὁ Σαρλώ, πὸ τὸ πὲ θὰ μπορούσε μοιταυτὰ νὰ πῆ καὶ τὰ λόγια τοῦ Σαίξπηρ.

«Προϊόντα τοῦ χρόνου εἰ ἄνθρωποι».

Ὡς αὐτοῦ διατηρεῖται κατ' ὀλοκληρίαν τὸ ἀγλαΐσμα τοῦ σύγχρο-νου ἡρώα καὶ τοῦ παρόδοξου μεγαλοφυοῦς. Ἄν ξέρω ἂν ἡ ἀνάγκη ἐνὸς ἐπομένου προγραμματι-σμοῦ, ἀπερχτο (ἀφοῦ φτάσαμε σχεδὸν ὡς τὰ πρίσματά του) κ' ἡ ἀνάγκη μῆς ἀποστεριῶσι ἔστω ἡθι-κολογίας, ὑποχρεώνει τὸν Λὸν Κι-ζὼνη τοῦ 20.οῦ αἰῶνα μας νὰ δι-ορθώσει στὸ προσεχὲς μέλλον τὴ φράση τοῦ Μάξβελ, «Ὅχι προῖ-όντα—ἐμπροσθοφυλάκεις τοῦ χρό-νου, δηλ. τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι εἰ ἄνθρωποι».

Δεκέμβριος 1952.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΔΛΑΣ

Γ. ΘΕΜΦΛΗ

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Παραθερισμός—διαχειμάνσεις, ταξιδεύματα.
(Ἀπὸ τοὺς Κιμμεριούς—στοὺς Λατοράγους.)

Ἄδεια ἢ θάλασσα,—σύντροφοι φαγωμένοι ἀπὸ θηρία.

Στὴν ἄλλη ἄκρη, πὸν μᾶς ρίξαν εἰ ἄνεμοι,
(Σπίτια—τετράγωνα πινακίδια κ' ἔρημα).
Βρίσκονται τοιχογραφισμένα φτωχὰ δέντρα,
Ἐγκαταλειμμένα ἀρείπια, γυμνὰ παράθυρα.
Μαζέψτε τὰ πρίγματα: ἐκείνους—ἄδειες στάνες.

Πολιτεία καταγομένη σὲ συσσωρεύσεις
(Μεταφορικὴ—ἀνυπόστατη—καθρεφτιζόμενη)—
Καιρὸς μισθιακός—ἀγνοφεγγής: ἥμερα γυναικίας.

(Ἔδω, μπορεῖς νὰ ὑπάρχεις—καὶ νὰ μὴν ὑπάρχεις—
Νὰ φέγγεις, φῶς, καὶ νὰ μὴ φαίνεσαι.—
Νὰ σβύνεις καὶ νὰ χάνεσαι σὲ μεγαλειὴ ἀποθέωση—)

Στέγη χαμηλὴ—σκεπὴ στὰ κατοικίδια—
Σύντροφά μὲ ἀπέροχα—φιλοξενία στοὺς μουσκαμένους.

Στὸ φῶς τῆς λάμπας—στὴν πυκνὴ ἀντιλιά
Σκαλίζομαι παλαιὰ σκευὰ χαράζοντας τοιχογραφία
(Στὴ μέσα κάμαρα, θποι συνάζονται εἰ ψυχρές):
Σκιές, φορέματα: παζοὺς καὶ καθάλλαρδες—
Ἀνθρώπους καὶ πουλιὰ—ἀποδημίες—μεταμορφώσεις—
Καρὰξια ἔξω ριγμένα στὴν ἄκρη τῆς γωνίας.

Τὸ ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓῶΔΙ

ΜΑΝΑΣ ΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ

— Μάνα μου, κόρη ἔπου εἶδα γῶν στὸν ποταμὸ νὰ πλένει!
 Εἶχε ἀσημένιο κόπανο καὶ πλάκα μαριμαρένια.
 Μάνα μου, νὰ τὴν φίληγα, ἔδινα τ' ἄλογό μου,
 ἔπωγαι χίλια καὶ ἑκατό, καὶ ἄλλες δυὸ χιλιάδες,
 καὶ σκλάβος τῆς ἄς γίνομιον καὶ δοῦλος στὴν αὐλή τῆς,
 — Σάρωνα, χήρα, σάρωνα τὴν ἡμορρῆν αὐλή σου,
 σάρωνα καὶ τὴν πόρτα σου, γιὰ νὰ συχνοπαρῶ,
 νὰ γλέπω τὸ κορίτσι σου τὸ μοσχαναθραμμένο,
 ἔπου μαγεύει τίς καρδιές καὶ ἐμάγεψε καὶ ἐμένα.
 — Ἐμένα ἢ θυγατέρα μου εἶν' ἥλιος καὶ φεγγάρι,
 καὶ θέλει τὸν ἀνγερινὸ νὰ θάλει στὸ πλευρό τῆς.

ΤΟ ΓΑΪΤΑΝΙ

* Ἄγουρος μῆλο μῶστειλε καὶ κόκκινο γαϊτάνι,
 καὶ ἐγὼ τὸ μῆλο τὸ ἴφαγα καὶ εὖ γαϊτάνι τὸ ἴχω,
 στὶς μίρζες μου τὸ ἐμπλέξα καὶ στὰ ξανθὰ μαλλιά μου
 καὶ σὲ γιὰλὸ κατέβηκα, κάτου στὸ περιγιάλι,
 ἐκεῖ γυναῖκες χόρευαν, μέ πιάσανε καὶ ἐμένα,
 τ' ἄγουρου ἢ μάνα ἦτον ἐκεῖ, ἦτον καὶ ἢ ἀδερφή του,
 ἀπ' τὸ πολὺ τὸ πῆδημα καὶ ἀπ' τὸ πολὺ καμάρι,
 ἢ μπόλια μου μοῦ ἔπεσε καὶ ἐφάνη τὸ γαϊτάνι.
 — Μπρέ, τὸ γαϊτάνι πού φορεῖς, αὐτὸ ἦταν τοῦ παιδιοῦ μου.
 — Καὶ ἂν τὸ γαϊτάνι πού φορῶ, ἦτανε τοῦ παιδιοῦ σου,
 μῶστειλε μῆλο, τὸ ἴφαγα, φέρεσα τὸ γαϊτάνι,
 θὰ θάλω καὶ στεφάνι.

Ο ΑΡΩΣΤΟΣ

Μιά κόρη,ν ἐτραγουδάγα ἀπ' ὄριο παραθύρι,
 καὶ ὅσα καράβια τ' ἀκουσαν, ἔλα ἄραξαν καὶ δένουν.
 Καὶ ἓνα καράβι τρομερό, καράβι τοῦ πολέμου,
 οὔτε μαζώνει τὰ πανιά, οὔτ' ἤθελε ν' ἀράξει.
 — Μάσε, καράβι, τὰ πανιά, μάσε' τα καὶ θάλτ' τα κάτω.
 Ἐγὼ καὶ ἂν ἐτραγουδήσα, σὲ μοιρολόγι τὸ εἶπα.
 Ἐγὼ ἄντρα καὶ εἶναι ἄρωστος, καὶ εἶναι γιὰ νὰ πεθάνει,
 ξαρωστικὸ μοῦ γύρεψε, νὰ φάει γιὰ νὰ γιάνει,
 τῆς ἀλαφίνας τ' ἄλειμα, τ' ἀγριογιδοῦ τὸ γάλα,
 καὶ ὅσο ν' ἀνέθω στὸ βουνό, νὰ κατεβῶ στοὺς κάμπους,
 νὰ φκιάσω στρούγκα καὶ μαντρί, νὰ πιάσω τὴ λαφίνα,
 ἔ ἄντρας μου παντρεύτηκε καὶ ἄλλη γυναίκα πήρε,
 πήρε τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναίκα.

ΑΝΑΤΑΣΗ

Πρόσχαρο μᾶς καλοῦσε τὸ νησί
 τὸ σμαραγδένιο, μὲ τὰ διαμάντια
 τῆς ἀνοιξιᾶτικῆς ἀστροφειγιάς
 μὲ τὰ ζαφείρια τῆς ὀρσοεῖτης αὔρας
 μὲ τὰ μάγια τῆς ἀνατολῆς.
 Κι' ἐνοιῖσες ὡς τὰ φυλλοκάρδια
 φυγή μου τὰ χάρδια τῆς ἀποθυμίας.
 Μὰ λίγα νερὰ
 λίγα νερὰ χαλκοπράσινα
 μακραίνουν τὸ χάσμα μεταξὺ μας.

Καθαλίκεψες τὸ σκάφος τῆς γνώσης
 καὶ μὲ τὴν πανοπλία τοῦ θαλασσόλυκου
 ἄρπαξες τὰ κουπιὰ τοῦ πόθου
 κονταροκτυποῦσες τὴ θάλασσα
 ἀπλωσες τὰ πανιά τῆς ἐλπίδας
 στὸ κοντάρι τῆς ἀλήθειας
 καὶ πρόμα γιὰ τὸ νησί.
 Ὁ Ποσειδῶνας μάτωσε τὴ σπασμένη τρεῖνιά του
 καὶ ἀπὸ τὸ νεκρωμένο πυθμένα
 πήραν νόημα τὰ χρησιμωμένα σύμβολα
 οἱ ξωτικές σειρήνες μὲ τὰ μάγια τους
 τὰ σπασμένα μάρμαρα τῶν ὀλυμπίων
 ἢ κούπα μὲ τὸ κῆνος τῶν φιλοσόφων
 ὁ ματωμένος σταυρὸς ἐνὸς Θεοῦ.

Κι' ὅμως, δὲ μέκρηγε ὁ ὁρόμος.
 Λίγα νερὰ χαλκοπράσινα
 μακραίνουν τὸ χάσμα μεταξὺ μας.

Τὸ παγωμένο ξεροβόρι τοῦ χειμῶνα
 σάρωσε τὰ θαμνόνια καὶ τίς προλήψεις
 σέρνοντας τὸ πονεμένο τραγοῦδι τῶν λαῶν
 τὸ ἀνάθεμα τῶν κοκκινισμένων σταυρῶν
 τὸ κλάμια τῶν πυκνοσπασμένων σταυρῶν.

Ὅμως δὲ μέκρηγε ὁ ὁρόμος.
 Τὴ ἔπραπε
 στὸ λίκνο τῆς ἀγάπης
 στὸ φῶς
 νὰ ὑψωθεῖς Θεός!

Κι' ὅμως κινίσαμε μὲ αἰσιοδοξία!
 Κι' ὅμως λίγα νερὰ χαλκοπράσινα
 μακραίνουν τὸ χάσμα μεταξὺ μας.

ΒΑΣ. ΚΡΑΥΤΤΗΣ

Ἀπὸ τῆ σειρά: ΤΟ ΦΤΩΧΟΚΟΡΙΤΣΟ

Η ΚΑΘΑΡΗ ΚΑΡΔΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΗΜΑ

Τοῦ MAXENCE VAN DER MEERSCH

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Τὰ ἐργοστάσια Νολλάρ—Λαφαί δέχονταν κάποτε κάποτε ἐπισκέπτες πού ἦταν περιεργοὶ νὰ μᾶς ἰδοῦν πῶς δουλεύαμε. Οἱ ἐπισκέψεις δὲν πολυάρεσαν στ' ἀφεντικά μας. Εἶχαν πάντα κάποιες αἰτήσεις κι ὠρισμένους ἀργαλειούς πού δὲν ἄφηναν νὰ πλησιάσει κανένας. Ὁρισμένα μυστικά δὲν ἔπρεπε νὰ γοῦν στὸ φῶς. Ἐνα τιποτένιο πραγματάκι, ἓνα παραμικρὸ ἐξάρτημα, μιὰ ἐπινόηση κανενὸς ἀρχιεργάτη ἢ παλιῦ δουλευτῆ κάτι πού ἐμπόδιζε τὴν κλωστή νὰ συχνοπηθᾷ ἀπ' τὸν ὁδηγὸ τῆς, ἓνα καλοβαλμένο καρούλι ἀπὸ πορσελάνη, ἓνα τσιμπιδάκι λίγο πιὸ ἀνοιχτὸ καὶ νὰ πού στὸ τέλος τῆς ἡμέρας μαζεύονται κάμποσο κόμποι λιγότεροι νὰ δεθοῦν κάμποσα δευτερόλεπτα κέρδους γιὰ τὴν ἐργάτρια. Πολλαπλασιάστε ἐπὶ χίλιους ἐργάτες καὶ ἐπὶ τριακόσια μεροκάματα. Θὰ ἔχετε αὐτὸ τὸ διάφορο πού βοηθάει τὴν ἐπιχείρηση νὰ τὰ βγάλει πέρα καὶ νὰ ἐξαλείψει τὸν ἀνταγωνισμό. Παλαίθουν ἔτσι μὲ τὰ μικρὰ μυστικὰ μὲ ἀσημαντες πανουργίες πούς τις κρύβουν μὲ προσοχή.

Γι' αὐτὸ, συχνά, βλέπαμε γιὰ ἐπισκέπτες τοῦ ἐργοστασίου μόνον τοὺς φίλους τῶν ἀφεντικῶν μας, τοὺς περιεργούς, τοὺς ἐρασιτέχνες, ἀλλὰ σχεδὸν ποτὲ τοὺς ἀνταγωνιστές, τοὺς βιομήχανους καὶ τεχνικούς. Περνοῦσε ἀπὸ μπροστά μας μιὰ ομάδα ἀπὸ καλοντυμένους κυρίους καὶ κομπῆς γυναῖκες μὲ ὄδηγους τὸν κ. Φίλιππα καὶ τὸν κ. Ραούλ. Διάβαιναν στοὺς διαδρόμους, ἀνάμεσα στοὺς ἀργαλειούς μας μὲ προφύλαξη. Σταματοῦσαν ἓνα λεπτὸ, τότε δῶ τότε κεῖ γιὰ νὰ παρατηρήσουν τίς μηχανές μας, τὰ καρούλια μας πούς ἦταν τριγυρισμένα μὲ ἓνα ἀνακάτωμα ἀπὸ κλωστὲς κι ἀδειάζαν μὲ ταχύτητα. Κι' ἀποροῦσαν γιὰ τὴ μηχανικὴ σβελλάδα πού εἶχαν οἱ κινήσεις μας, χωρὶς κἀν νὰ μποροῦν νὰ συγκρατήσουν μεγάλα πράματα ἀπ' αὐτὰ πού κάναμε. Οἱ ἄνδρες δὲν προσενοῦσαν κανένα ἐνδιαφέρον σὲ καμμιά ἀπὸ μᾶς ἐκτὸς ἴσως στὴν Σεισίλ καὶ στὴν Πωλέτ Βίλλερμαν πού ἔκαναν, πάντα ἓνα σωρὸ ἰδέες γιὰ τὴν προσωπικὴ τους δύναμι τῆς κατάκτησης. Τίς γυναῖκες ὅμως, αὐτὲς τίς γυναῖκες τῶν

πλουσιῶν πού ἔρχονταν καὶ μᾶς κοίταζαν ἔτσι τίς μισοῦσαμε. Καὶ τὸ μῖσος πού δείχναμε ἀπέναντί τους, τίς ἔκανε νὰ φανταστοῦν χίλια κακὰ πράγματα γιὰ μᾶς. Αὐτὲς ἢ κυρίες δὲ ἔρχονταν ἐδῶ νὰ ἰδοῦν κανένα ἀγαπητὸ τους πρόσωπο! Δὲν ἔρχονταν ἀπὸ ἐνδιαφέρον στὴ μηχανικὴ καὶ στὴν τεχνικὴ τῆς κλωστοῦφραντουργίας! Ἐρχονταν νὰ ἰδοῦν ἐμᾶς! Ἀπὸ περιέργεια! Ἀπὸ ἐρασιτεχνία! Ἐρχονταν νὰ ἰδοῦν γιὰ μιὰ μόνον φορὰ στὴ ζωὴ τους, γρήγορα, στὰ πεταχτά, πῶς κερδίζονταν ὅλο αὐτὸ τὸ χροῖμα πού τοὺς χρειάζονταν νὰ ζήσουν. Στέκονταν ἐκεῖ δᾶ, πίσω μας μὲ τίς περιποιημένες τουαλέττες τους, τὰ λεπτὰ παπούτσια τους, τὰ σαχτυλίδια τους, τὰ μακρὰ καὶ βραχίονα νύχια τους, τὰ φτιασίδια καὶ τὰ λεπτὰ ἀρώματά τους. Μᾶς μελετοῦσαν σιωπηλές, ἓνα λεπτὸ, λίγο σκιαγμένες, πολὺ μακριὰ ἀπὸ μᾶς ψυχικά, ἀνίσχυρες ἂν χρειάζονταν νὰ μιλήσουν, νὰ μᾶς ἀπειθύνουν μιὰ λέξη, γιὰτὶ δὲν ἤξειραν τί λέξεις ἔπρεπε νὰ ποῦν σὲ τέτοια πλάσματα σὰν καὶ μᾶς. Καὶ μεῖς, ἐνῶ δρισκόμασταν μπροστὰ τους τίς γυρίζαμε τίς πλάτες, ἔχοντας τίς κάλτσες μας πεσμένες τὰ παλιοπάπουσά μας στραβοτακουνησμένα, τὰ μαλλιά μας γεμάτα σκουπιά, τὰ μέτωπά μας μουσκεμένα ἀπ' τὸν ἰδρώτα, μέσα στὴν παραφορὰ μας νὰ κατορθώσουμε νὰ κερδίσουμε τὸ ψωμί μας. Οἱ μικρότερες ἀπὸ μᾶς κροκοῦσαν ἀκόμα λιγὴ κ.καταρία, μιὰ ἔγνοια νάνα: καθαρές, ἀρεστές, εὐχάριστες νὰ τίς βλέπεις. Μὰ οἱ παλιὲς ἐργάτριες τίς κορόιδευαν. Αὐτὲς δὲν εἶχαν πιά στὴν ἀρχαλιὸ τους σὰν καὶ μᾶς, ἓνα μικρὸ κομματάκι σπασμένο κατ'ἄρεφτη ἀνάμειο ἀπὸ τίς κλωστὲς. Δὲν χενίζονταν καθόλου, δὲν καθάριζαν τὴ μύτη τους! Ἀνασήκωναν στὴν ἄκρη ἀπ' τὰ μακριὰ καὶ λιγνὰ μπᾶρσια τους τὰ χέρια πού ἦταν καταχαραγμένα ἀπὸ τὴν τριβὴ τῆς κλωστῆς καὶ γαλάξια ἢ κατὰμαυρα ἀπ' τὸ ἀσχημὸ δάψιμο τοῦ χοντροκαμωμένου μαλλιού! Ἐδιωχαντὴ μύξα ἀπ' τὰ ρουθούνια τους μὲ μιὰ κίνηση τοῦ νυχίου τοῦ ἀντίχειρα. Νοιώθαμε ταπεινώση, ναί! Ὅχι γιὰ τὴ βρωμιὰ μας καὶ γιὰ τὸ μόχθο μας. Γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἔπρεπε νὰ εἶμαστε

περήφανες ἂν μπορούσαμε νὰ χύσουμε τὴν ἐντύπωση πῶς γίνονταν κατανοητά. Μὰ, ἀντίθετα, νοιώθαμε πολὺ καλὰ, πῶς δὲν μπορούσαν νὰ τὰ καταλάβουν.

Αὐτὲς οἱ γυναῖκες μᾶς; περητρωσάν, μὲ ἀθωότητα, μὲ μιὰ ἀπλοϊκὰ περιέργεια πού ἔχουν τὰ πλάσματα πού δὲν ἔχουν κλονίσει τὰ νεῦρα τους ἀπ' τὰ θάσνα ὅπως ἐκλόνησαν τὰ δικὰ μας. Αὐτὲς οἱ γυναῖκες, ἂν εἶχαν τὴν τόλμη δὲν θὰ εἶχαν νὰ ζητήσουν τίποτε καλύτερο νὰ κάνουν στὴ ζωὴ τους ἀπὸ τὸ νὰ ἐνδιαφεροῦν γιὰ μᾶς. Μὰ δὲν τολμοῦσαν. Κοίταζαν ἔτσι τίς μηχανές χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τίποτε, χωρὶς ἀκόμα νὰ ξαίρουν γιὰτὶ βιαζόμεσταν τόσο νὰ δένουμε κόμπο, ν' ἀδειάζουμε τὰ καρούλια, νὰ κάνουμε τίς μπροστινὲς νὰ στριφογυρνᾶν.

Δὲν σὰς φαίνονται κουραστικά ὅλα αὐτά; Φύτεψε καρούλι, δέσε κόμπο, φύτεψε καρούλι, δέσε κόμπο. Ὅστε βαρειά δουλειά, οὔτε κουραστικά. Εἶχαμε φῶς, ἀέρα, μιὰ κάποια καθαριότητα... Ὅχι ὅπως τὴν ἡμέρα νὰ δένεις μικροὺς κόμπο... Ὅχι πολὺ τρομερὸ, στὸ κάτω κάτω. Μὰ τί μπορούσαν νὰ μάθουν γιὰ μᾶς; Γιὰ τὴ δυστυχία μας; Γιὰ τὴ φίλη μου τὴν Ἐμεράν, τὴ μικρὴ κουστὴ, πού κουράζονταν τόσο πολὺ κάθε βράδι, γιὰτὶ ἀπ' τὰ χαράματα ταλαιπωροῦσε τὰ πόδια τῆς στὴ μηχανή; Γιὰ τὴ Μάρθα πού εἶχε τὸ μικρὸ κοριτσάκι τῆς στὴν παρμάννα καὶ τὴν ἐβλεπε μονάχα μιὰ φορὰ τὸ μῆνα; Γιὰ τὴ Σεισίλ τὴν ξανθιὰ πού κάθε ἔξι μῆνες παντρεύονταν κι ὕστερα ἐπιερνε διαζῦγιο; Γιὰ τὴ δική μου ζωὴ στίς τρώγλες τοῦ Μπουσάρ; Γιὰ τὴν Ἐρρέεττα, τὴ δυστυχισμένη καὶ ντελικάτη αὐτὴ γυναῖκα πού δυὸ φορές ἐγγερίστηκε στὴν κοιλιά, χίπρα στὰ τριάντα τῆς χρόνια καὶ νάχει τὸ θάρος νὰ θρέψει ἓνα παιδί τεσσάρων χρόνων; Πάντα ἀρρωστη, μὲ ἀδύνατη καρδιά, σταματοῦσε γιὰ λίγο τὴ δουλειά γιὰτὶ τῆς ἔρχονταν συχνὰ ἐμετοί. Μὲ ἐγκαταλειμένες τίς δυνάμεις τῆς κάθονταν στὴν ἄκρη ἐνός κασονιοῦ τὴν ὥρα πού ὁ Ὀμορφιάτης ἢ τ' ἀφεντικά δὲν ἦταν κοντά. Μᾶς κοίταζε ἀπὸ μακριὰ ἀπελπισμένη. Ἐμεῖς τὴ σπλαχνιόμασταν. Μιὰ ἀπὸ μᾶς, ἡ Σει-

σιλ ή, ξανθιά συγχρότερα, άφρηνα τόν άρ-
γαλειό της και πήγαινε να δουλέψει
στης 'Ερριέττας για να μη χάσει το
μεροκάματο της και να μην ξεδείαζούν
τά καρούλια της στα κούφια.

"Όλα αυτά τά βάσανα, αυτές τις
άγωνίες, τή μαύρη αυτή ζωή, τή διαρκή
αυτή υποδούλωση, τά ταπεινά και
τραγικά αυτά όράματα, τις μιζέριες της
'Ερριέττας ή της Μάρθας, τή σπλαχνική
Νεσίλ, ούτε καν τά υποψιάζονταν
αυτές οι γυναίκες. Μάς κοίταζαν για
πέντε λεπτά μαζί με τις μηχανές μας.
Ύστερα ξεμάκρυναν, συναντούσαν τις
άλλες. Και σέ λίγο ή ά ξανάβρισκαν με
άνειπωτη, ανακούφιση, τά πλατόχωρα
σπίτια τους με τις ύψηρες και τούς
κήπους. Και δέν ή ά μάς έβάζαν πιά στό
μυαλό τους, ή ά μάς ξεχνούσαν. "Έτσι
ή ά ξεφλοοταν μαζί μας. Δέ ή ά υπάρχα-
με πιά, ποτέ πιά, γι' αυτές, ή ά καταν-
τούσαμε μιιά μακρυνή, θύμησιη κάποιας
έπίσκεψης λίγο ένοχλητικης, μιιά θύ-
μησιη λίγο σκοτεινή χωρίς να ζαίρουν
γιατί, άκαθόριστα π'ανερή και λυπη-
τερή, μιιά εικόνα πού χωρίς να ήέλουμε
άπωθούμε μέσ' τή βάλη της συνείδησης
και πού στό κάτω κάτω δέν έχουμε πο-
τέ κανένα λόγο ν' άνακαλέσουμε. "Ενώ
έμεις ή ά μέγαμε έδώ με τή μιζέρια μας,
πού ή ά μάς φαίνονταν πιά άσχετά γιατί
πέρασε σέ σύγκριση. Αυτή ή μιζέρια
μας για τήν περιφρόνηση πού δέχτηκε
ή ά εκδηλώσε τήν εκδίκαση της με μιιά
άισχρολογία, μι' ένα άσχημο άστειλό της
Νεσίλ της Ξανθιάς ή της Μάρθας Κα-
λαίη, έάντιστα εστίς κότες πολυτελείας
πού ήρθαν να κουτσουλίσουν τις δου-
λεύτερες...»

Δέν φανταζόμασταν πώς αυτές οι
γυναίκες είχαν τις δικές τους έγνοιες,
τά βάσανά τους, τούς πόνους τους, τó
μαρτίδιό τους στις εθόνες άπως και μαζί.
Δέν ήλάχαμε να τις φανταστούμε πώς
κι' αυτές μεγαλόφρονου παιδιά και κάπο-
τε με τήν ίδια άγωνία άπως και μαζί.
Προσπαθούσαμε να τις βλέπουμε κάτω
άπό τó πρίσμα μιιάς έπιδεικτικης άνι-
σότητας. Θυμόμασταν μόνον τά άμορφα
έκείνα πάγκα πού διακρίνονταν άνάμει-
σα στα σιδερένια κάγκελα σ' έλο τó μά-
κρος των λευφόρων, τά άμορφα πάγκα
μέ τις μεγάλες πολύχρωμες άμπρέλλες
της πλαζ' πού προστάτευαν στόν ίσκιό
τους κυρίες με άνοιχτόχρωμες τουαλέ-
τες, έκπλωμένες σέ μεγάλες ξύλινες
πολύθρονες κόκκινες, πράσινες, κι'
άσπρες.

Ξέρω πόσο άδικες είμασταν! "Ήταν
έδεια και πολλές, άνάμεσα σ' αυτές
τις πλούσιες και έστουχισμένες γυναίκες,
πού διαγνώριζαν τή δική τους έτυχία,
πού μάς κυλούσαν, μάς άγαπούσαν, πού
υπέβλεπαν να μάς πούν κάτι. Μά δέν τολ-
μούσαν. Νουθεύαν πώς ήσαν άδέξιες και

πολύ μακριά άπό μάς. Προαίσθάνονταν
πώς ή ά πλήγωναν άνεξήγητα τήν άλ-
λόκοση και άγρια ευαισθησία μας, τήν
φιλοσοφική λεπιότητα πού είχαμε έμεις
οι έργάτριες. Και δέν δύνονταν να πρά-
ξουν τίποτε. "Έτσι φεθγαν αυξάνοντας
τό μέτρο και κάνοντας κακό χωρίς να
τόχουν θελήσει.

"Ένα έργοστάσιο, πού μοιάζει μι'
έναν τόπο πού ό άνθρωπος κοπιάζει και
υποφέρει σαν σέ νοσοκομείο ή σανατό-
ριο, δέν ή άπρεπε ποτέ να τó έπισκέ-
πτονται με άμεριμνησά και άδιαφορία,
άπό άπλή περιέργεια. Χρειάζεται δια-
κριτικότητα και σεβαρότητα. ή άπρεπε
νάνα κανένας σχεδόν προτομικαμένος!
ή άπρεπε ό έπισκέπτης να δείχνει πάν-
τα πώς έρχεται να διδάξει, να νοιώθει
και να σέβεται. Κάποτε είναι άρκετό
ένα χαμόγελο, ένας χειρετισμός. (ο έρ-
γάτης, ή έργάτρια τότε μόνον προσφέ-
ρεται θεληματικά να γίνει ή άμα, όταν
έχουν τήν κάλωσήη και τόν σεβασμό
να τού πούν:

— Σάς ζητούμε τήν άδεια νάρθουμε
να σά; έδούμε, μόνον και μόνον για να
διδαχτούμε, για να σάς εξυπηρετήσου-
με. Απαράλληχτα ζωής ή άπρεπε να
φερθούμε σ' έννα άρρωστο, στό νοσο-
κομείο, πριν τόν εκήέσουμε μπροστά
στους σπουδαστές. Και τότε κι ό ένας
κι ό άλλος, ό έργάτης, κι ό άσθενής,
ή ά προσφέρουν τόν έαυτό τους με ία-
νοποίηση, και περηφάνεια. "Αν ή ά μου
τόχαινε να όδηγήσω μιιά μέρα τά
παιδιά μου σ' ένα έργοστάσιο, σκέπτο-
μαι πώς στήν άρχή ή ά τους έλεγα αυτά
τά λόγια. "Εκεί προσφέρονται εύκα-
ριές να κανείς πολύ καλό ή πολύ κακό.

Στό έργοστάσιο θρίσκονταν κάτι δε
σιτάρια. Οι κανονισμοί ήσαν σεδαστοί.
"Αλλά σ' αυτά τά θρήάνοιχα βρεσιτάρια
οι γυναίκες, τó καλοκαίρι, ζεντόνονταν,
έβραζαν τó φρέμα τους κι έμεναν με
τό κριμινιάζόν κάτω άπ' τά μάτια των
άρχηγρών και τών διευθυντών πού
περνούσαν άπό μπροστά τους. Οι πιά
ήθικές έφάρμοζαν ένα πολύπλοκο σύ-
στημα, έδραζαν πρώτα ένα μανίκι του
φουστάνιού και περνούσαν άμέσως τó
χέρι σ' ένα μανίκι της έργατικης πο-
διάς κι άφηναν ύστερα να πέφτει τó
υπόλοιπο φουστάνι, ένώ σκεπάζονταν
γρήγορα γρήγορα με τήν ποδιά. Για
μένα, κι αυτό άκόμα μι' έκανε να ντρέ-
πομαι και προτιμούσα να πνίγομαι έλη-
τήν ήμέρα παρά να ζεντόνομαι μπρο-
στά στόν Κοκό τόν "Ομορφομάτη.

Δέν είχαμε τó δικαίωμα να πλένου-
με τά χέρια. Ούτε να τρώμε τή φέτα
μας τήν ώρα της δουλειάς. Παρ' όλα
αυτά τρώγαμε πρωά, όρνιες και δου-
λεύοντας. Τα άποχωρητήρια ήσαν κα-
μωμένα μι' ένα γελοίο σχεδίο. Μιά σπι-
ρά καμπακις πού έδραζαν όλα σ' ένα

διάδρομο με τζαμαρία, άπ' όπου οι άρ-
χιεργάτες μπορούσαν να μάς πιακα-
λουθούν. Κάθε καμπακι είχε μιιά πολύ
κοντή πόρτα πού άφηνε πάνω και κάτω
ένα φαρδύ άδειο μέρος για να μπορεί
να φαίνονται τó κεφάλι και τά πόδια
έκείνου πού θρίσκονταν μέσα, κι' άκό-
μα να φαίνεται ό,τι έπερτε στήν τρύ-
πα. "Ήταν δικό μας τó φταίξιμο, για
να παύμε τήν αλήθεια, γιατί οι έργά-
τριες πήγαιναν να ξεφορτωθούν στους
όχειους τά μεγάλα πακέτα με τά μπερ-
δεμένα καρούλια ή τά πολύ δυσκολο-
δούλευτα νήματα, πιάμα πού δούλωνε
τήν άποχέτευση και κατάστρεφε έμπο-
ρευμα άξιάς. Γι' αυτό και μάς πιακα-
λουθούσαν στό καμινιό.

Δέν είχαμε τó δικαίωμα να καθό-
μαστε στό έργατήριο. Δέν νομιζώ πώς
τούτο γινόνταν έπίτηδες, μά δέν υπήρ-
χε στους άρχαλειούς μας κανένα χει-
λος, καμινιά προεξοχή κατάλληλη ν'
άναπαυθούμε μιιά στιγμή. Σ' όλες τις
αίθουσές μας δέν θρίσκονταν τίποτε πού
να μοιάζει με καρέκλα ή σκαμνάκι.
"Όταν καθόμασταν, νομιζανπως άφήνα-
με τή μοπομίνη να γυρνάει στα κού-
φια, να ξεδείαζει και να χαλάει τήν
κλωστή, πώς γάνεται καιρός, πώς λι-
γοστεύει; ή άπόδοση των μηχανών. "Ο-
ταν πιά άποκάναμε, άκουμπούσαμε για
ένα λεπτό με τó ένα πόδι στήν άκρη
ένός κλαθιού ή μιιάς κάστας. Μά σαν
περνούσε άπό κοντά ό "Ομορφομάτης ή
ένας άπ' τά φρενικά, μάς έκανε νόημα
να σηκωθούμε όρθιες.

Είναί τρομερό πράμα νάμαστε ύπο-
χρωμένες να πηγαίνοσέρχόμαστε έτσι
έλη τή μέρα άπό τή μιιά στήν άλλη
άκρη της μηχανής. Είναί μιιά πορεία
δχτώ ή έννέα ώρων πού ζητούν να τήν
κάνουν γυναίκες, οι γυναίκες πού είναι
πλασμένες να φέρουν στόν κόσμο παιδιά,
γυναίκες πού πολλές φορές είχαν νάνα-
θρέψουν ένα παιδί. Βλέπω άκόμα και
τώρα τó σκελετωδίο κεφάλι της μι-
κρης 'Ερριέττας και σέ ώρισμένες έπο-
χές της Μάρθας Καλαίη. Πόνου στήν
κοιλιά, κοιλιακό, περιόδοι πού διαστού-
σαν δέκα πάντε μέρες, αίμορραγίες.
Κι οι περισσότερες έργάτριες, ύστερα
άπό όχτώ ώρες βάδισμα μπροστά στή
μηχανή γύριζαν στό σπίτι τους για να
μρούν άκόμα έλο τó νοικοκυριό τους
άφικαστο, τά πιάτα, τó φαγητό, τó
σρουγγάρισμα, τó πλύσιμο, τó συγύρι-
σμα των διωματιών, τά μπαλώματα των
παιδιών και τού άντρός τους. Τήν ίδια
ώρα εκείνος, ό άντρας, θρίσκοντας στε-
νόχωρο και σκοτεινό τó σπίτι του τó
γαμάτο άπό στεκούμενα κι άκάθαρτα
νερά, κι άλλα πού πιτσιλιόνταν έδώ και
κει, βλέποντας τή γυναίκα του άχτένι-
στη, πιτσιλιισμένη, κατάκοπη και νευ-
ρισμένη, γλιστρούσε με τρόπο πρός τή

γειτονική ταβέρνα, στην ευρύχωρη και καθαρή αίθουσα που ήταν έλο πολυτέλεια, γεμάτη φως, με καλή θέρμανση, άνετη, όπου θα τον υποδέχονταν κάποια ταβερνιάρισσα νόστιμη και φεικισιωμένη που τούφερνε χαρά να την βλέπει. Φυγή μπροστά στη θρωμιά, στη δουλειά, την άγγαραία, τη στενοχώρια και την άβολη κατοικία. Συνηθισμένη δειλία για τον άντρα.

Ύστερα από μια τέτοια διαβίωση, μπορούμε να ρωτήσουμε τους γιατρούς των εργατικών συνδικατισμών, πόσα μητρικά και πόσες σαλπινγίτιδες συναντούσαν στην πελατεία τους, πόσες γυναίκες που δεν πρόκειται να ξανακάνουν παιδιά, που δεν θα μπορέσουν ποτέ πια να γεννήσουν παιδιά εξ αιτίας της φάμπρικας.

Και κείνες που έκαναν παιδιά, τι δυστυχία! Πόσα χάσανα, για ελάχιστα χρόνια! Να η Μάρθα Καλλαιν που έδωκε τη μικρή της στην παραμιάνα. Θυμάμαι το μαρτύριό της, όταν το παιδί της άρρώσταινε, πράμα που συνέβαινε συχνά. Να βρίσκεται μπροστά στον άργαλειό της, αυτή η μάννα, να δίνει τις κλωστές, τη στιγμή που είκουσι χιλιάδες μετρα μακριά από κεί το κορίτσι της ίσως ήταν έτοιμοθάνατο! Κάθε βράδι η Μάρθα έτρεχε κεί κάτω και ξαναγύριζε τα μεσάνυχτα. Έρχονταν ύστερα το πρωί κατάκοπη, δούλευε γεμάτη αγωνία, με το μυαλό της άλλο, τρεμάζοντας κάθε φορά που ο Όμορφομάτης έβγαίνει απ' το γραφείο του κι έρχονταν προς το μέρος της. Αναρωτιόνταν μ'ήν τάχα είναι έτοιμος να της πει:

—«Σε φωνάζουν στο τηλέφωνο, για τη μικρή σου... Φαίνεται δεν πάει καλά...»

Δεν ήταν πάντα ευγενικά μαζί μας η Μάρθα. Μά πόσο τη λυπόμασταν για την άμχανία που βρισκονταν κάτι τέτοιες ώρες! Καταστρέφονταν κάθε Κυριακή στις καρναμέλλες, στα γλυκά, στα παιγιονιάκια και σ' άλλα περίσσια έξοδα, για να φέρει λίγη χαρά στο κορίτσι της, να το κάνει να χαιρέται στην επίσκεψή της, να την βλέπει με καλό μάτι, να την αγαπάει κι αυτήν λίγο τη μάννα της, να φυλάγει και γι' αυτήν μια μικρή θέση στην καρδιά της και να μ'ήν δίνει όλη την αγάπη της στην ξένη, στην παραμιάνα. Δύστυχη υποδούλωση μιάς φτωχιάς γυναίκας που ήταν καταδικασμένη ν' αφήνει σε άλλους την αγάπη για το παιδί της!

Μά και το μαρτύριο εκείνων των γυναικών που άφηναν το μικρό τους στο σπίτι! Τα παιδιά που ζούσαν μέσ' στους δρόμους, απ' την ώρα που γύριζαν απ' το σχολείο, ως το βράδι τάβρισκαν οι μητέρες τους αποκοιμισμένα στο κατώ-

φλι. Μάθαιναν απ' τα διεφθαρμένα κορίτσια κι απ' τα χαμίνια άπρεπα πράματα η καμιά φορά έσπαζαν το κεφάλι τους κάτω απ' τη ρόδα κανενός φορτηγού αυτοκινήτου που κουβαλούσε κάρβουνο. Αυτά τα κάρβουνάδικα άμάξια πληρώνονταν σύμφωνα με την απόδοση και έτσι έτρεχαν λίγο πιο γρήγορα για να προλάβουν να γάνουν μια μεταφορά περισσότερη. Κι' εκείνα τα παιδάκια που τα εμπιστεύονταν στα δημόσια συσσίτια που ξεχαρβάλωναν τ' άντερακια τους με τα ψαλίδια και τα ξιφρά μπιζέλια, εκείνα τα μωρουδέλια που τα σέριαν οι μάννες τους μεσοχείμωνα απ' τις έξ' ή ώρα το πρωί, μεσ' τη μαύρη νύχτα σε μια υποχρεωτική φιλενάδα που θα τα φύλαγε όλη την ημέρα, μέχρις ότου σχολάσει το εργοστάσιο!

Λέμε πως είμαστε εύτυχοι που βρίσκουμε τον πολιτισμό μας όμορφο, πως απολαμβάνουμε τα αγαθά της πρόοδου. Μά δεν μαθαίνουμε καν πως κάτω απ' τη μύτη μας υπάρχουν τόσα πάθη, τόσες αδικίες που άκριβελιώνουν μια τέτοια πρόοδο!

Νά γιατί βλέπαμε συχνά στα εργοστάσια γυναίκες που δεν ήθελαν πια να κάνουν παιδιά, που είχαν αρκετά, που είχαν χορτάσει από παιδιά, που είχαν τις άγκαλιές γεμάτες παιδιά! Είχαν δεχτεί το ένα γιατί ήταν άμαθες, γιατί δεν το είχαν κάνει επίτηδες... Μά είχαν πραγματικά πολύ υποφέρει, είχαν γίνει γεμάτες λύσσα, μανία κι επανάσταση! Αυτές οι γυναίκες φώναζαν σε μ'ας, στις νέες:

—Μ'ήν κάνετε παιδιά, ποτέ πια! Αφήστε τα για τις άλλες, αφήστε τα για τις πλούσιες!

Γυναίκες που δεν ήθελαν πια να ναι μητέρες, που άπαρνιόνταν άγρια τα παιδιά που άγαπούσαν, που δεν ήθελαν τη μητρότητα άκριβώς γιατί είχαν πολύ αγάπηση, γιατί δεν ήθελαν πια να βραστάξουν για δεύτερη φορά τέτοιο μαρτύριο. Κι' ύστερ' απ' αυτά έρχονται να κρίνουν και να καταδικάσουν το λαό κατηγορώντας τον πως γίνηκε άμελής και ευδαιμονιστής και δεν θέλει να κάνει πια παιδιά...

Ύστερα, το εργοστάσιο είναι ένα όμορφο σχολείο για το ξεστράτισμα και την άνηθικότητα! Θυμάμαι τον Ραούλ τον χαμάλη που έρχονταν να ιδεί τα κοριτσόπουλα των δεκατριών χρονών όταν σκαρφάλωναν ψηλά στον άργαλειό τους. Τους έκανε κάτι άσχημες έρωτήσεις:

—Γι'ά να ιδώ, μεγάλωσες;

Κι' αν ήταν καμιά διεφθαρμένη που έχ'α τέτοιο ρώτημα την έκανε να γελάσει, της περνούσε το χέρι κάτω απ' το

φουστάνι. Αυτός είχε σκεφτεί ένα καλό τέχνασμα για τις νεφερμένες. Το καλοκαίρι φορούσε τη λιγνή γαλάζια φόρμα του κατάσαρκα, κι ήταν γυμνός από μέσα για να αισθάνεται λιγότερη ζέστα. Όταν έρχονταν καμιά καινούργια μαθητεύομενη, πήγγαινε να την ιδεί, να της μιλήσει ένα λεφτό. Ύστερα τη ρωτούσε:

—Θέλεις μια καρναμέλλα;

—“Α, ναι, έλεγε διασπικα ή μικρή.

Πάρ' την μοναχή σου, έχω ερώμια χέρια.

Σήκωνε ο Ραούλ πολύ ψηλά τα λαιωμένα χέρια του κι άφηνε να τον ψάξουν. Η μικρή έχωνε το χέρι στην τσέπη. Αυτός όμως είχε ξηλώσει την τσέπη και στη θέση της ήταν μοναχά μια τρύπα, κι' ήταν γυμνός κάτω από τη φόρμα...

—Κτήνος! θρωμιάρι!

Γελούσε με το άστερο του κι' έφαιγε ευχριστημένος.

Θυμάμαι ακόμα κάθε Δευτέρα πρωί το χαλασμένο εκείνο πρόσωπο της Σεισίλ της Ξανθιάς, τη σύντομη έμολογία της πως ήταν κουρασμένη και άνορεχτη, την προσεχτική κι' άνησυχη σιωπή της για το τι έκανε την προηγούμενη μέρα. Θυμάμαι τις φάτσες βλων των κοριτσιών που διασκίδάζαν, τα μούτρα τους που έμεναν ακόμα φτειασιωμένα με κόκκινα και κίτρινα αποτυπώματα, τα κόκκινα σημάδια απ' τα φιλήματα στο δέρμα του λαιμού τους, τα πρησμένα βλέφαρα και χείλια τους, τα χασμουρητά τους, την άνάσα τους, τη μεγάλη όκηνηρία τους, τις ιστορίες τους... Πώς τα πέρασαν πως «αυτός» τις πλήρωσε το καπέλλο, τι ήπιαν, τι ξέρασαν.

Λέν έκρυβαν τίποτε, έλο το πρωί. Λιγότερο μυστικές, λιγότερο μυστηριώδεις απ' την Σεισίλ, θάμπωναν με τις διηγήσεις τους τις πιο μικρές. Και, το μεσημέρι, καθώς ξαναγύριζαν στο εργοστάσιο μετά το φαγητό, σταματούσαν στο κατώφλι του εργοστασίου άκριβώς απέναντι απ' τη μεγάλη αλλη, ρουφούσαν την όμορφη λιακάδα, δισταζαν ένα δευτερόλεπτο.

—“Αει στο διάολο, Νολλές-Λαφαί. Δέν σ' έχουμε ανάγκη. Έβκαναν μεταβολή έφευγαν για τη μεγάλη πλατεία, κάθονταν μπροστά σ' ένα καφενείο, και περίμεναν κανέναν άργόσχολο που ήε τους πρόσφερε μια βόλτα με το αυτοκίνητο και έκ'ατο φράγκα. Κι' οι μικρές, την ίδια ώρα έμπαιναν στο βρωμερό και ζεστό εργοστάσιο, λέγοντας μέσ'α τους πως ήταν πολύ καθώς πρέπει να κερδίζεις έτσι δά, έκ'ατο φράγγα, χωρίς να κουράζεσαι, ευχάριστα...

(Συνεχίζεται)

ΤΑ ΗΜΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΗΤΑΝ ΑΠΟ ΘΕΟΥ

Δ Ι Η Γ Η Μ Α

Από την ημέρα του "ΑΥ-Δημητρίου, που αρχίζει το μετοχινόπωρο, ως την ημέρα των "ΑΥ-Σαράντων, που δίνει τα κλειδιά ό Χειμώνας στην "Ανοιξη, κι έρχεται το κουκάλιο με τον κουκκο, και τα χαλιδόνια με τες τρυγόνες, περνάσε κάθε πρωί ή Χρύσω, ή πλειό ζηλεμένη τσιούπρα του χωριού μπροστά από τό σπίτι της Ρίζαινας, ή πλέχοντας, ή κλώθοντας, με καμιά τερκινταριά σπιτιά-ρικα γιδοπρόβατα μπροστά της, που τή πήγαινε να τή βοσκίση όλη μέρα πέρα στον λόγγο και τή γύριζε την νύχτα στο σπίτι της, κι ή Ρίζαινα, πρώτη νοικοκυρά του χωριού έδωχαινε εκείνην την ώρα κάθε πρωί στην πορεία του σπιτιού της, για να καμαρώση την ζηλεμένη Χρύσω, που διάβαινε με χαμηλωμένα μάτια, γνέθοντας, και πήγαινε τή γιδοπρόβάτ'α της πέρα στο λόγγο, για να τή βοσκίση κι όταν σκαπετούσε ή Χρύσω με τό κοπαδάκι της, γύριζε ή Ρίζαινα κι έμπαινε στο σπίτι της με την καρδιά γεμάτη αγάπη, γεμάτη πόθο, γεμάτη έρωτα για την ζηλεμένη κι εφτάγνωμη βουκοπούλα, που την ήθελε να την κάνει τσιούπρα της, αγαπημένη νύφη της, στον γιο της τον μικότερο, τον Κώστα της, τό λευκότερο παιδί του χωριού, αλλά δεν μπορούσε να τή καταφέρει, γιατί ήταν φτωροπερήφανη, ή μάνα της Χρύσως, ή "Ηλιαίνα, κι ήθελε να δώκη την θυγατέρα της σε μεγαλύτερο χωριό, όπου θά φαντάζη πλειότερο και στα πνεύματα και στους πασχάλινους χορούς.

Καλός ήταν κι ο Κώστας της καημένης της Ρίζαινας, ήμορφος και τίμιος παλληκάρι, αλλά δεν είχε πολύ ξιός και πολύ καταντά, κι ή θυγατέρα της θά καταδικάζονταν να ζή για πάντα σ' ένα κουτσούρι, με τους ίδιους τους ανθρώπους καθεμέρα, παράμερα από τον πολύν κόσμο.

Είχε στείλει κι είχε στείλει προξενητάδες και προξενήτρες, ή Ρίζαινα στην μάνα της Χρύσως την "Ηλιαίνα, είχε τάξει κι είχε τάξει τάματα για να γυρίση τό κεφάλι της, αλλά αυτό, δεν τ' άκουε, επιμένοντας να θέλη μεγάλο σπίτι και μεγάλο χωριό για την θυγατέρα της.

Θλίβονταν ή καημένη ή Ρίζαινα, μόνι μπορούντας να ζευγαρώση τον άκριό της τον Κώστα με την Χρύσω, θλίβονταν και μαραίνονταν, που δεν μπορούσε να κάνει νύφη τέτοια μονεχισιά κι ως μόνη της παρηγοριά είχε να δαχίνη κάθε πρωί στην πορεία της να βλέπη, την χιλιοπαινεμένη Χρύσω να περνά από μπροστά της, γνέθοντας ή πλέχοντας, ή κλώθοντας με τή γιδοπρόβάτ'α της μπροστά και να πηγαινή στον λόγγο, μ' ένα μαγαλόπρεπο άργοπερπάτημα, σαν να ήταν βασιλίσσα, κι όταν σκαπετούσε εκείνη, την βάρχη,

αυτή γύριζε κι έμπαινε περίλυπη στο σπίτι της άγκατενάζοντας, κάνοντας τον σκυρό της μπροστά στο εικόνισμα και λέγοντας.

—Σιάτ' τα, Θεέ μου.

Τι μεγάλος πόθος και τι φοβερός καημός κρούονταν μέσα σ' αυτές τες τέσσερες λέξεις.

Είχε άπελπιστή ή καημένη ή Ρίζαινα από κάθε ανθρώπινο μέσο να κατορθώση να γένη πεθερά της Χρύσως, έπαψε κάθε προξενιά και κάθε τάμμα κι άπόθηκε όλες της τες έλπίδες στον Θεό και μόνον στον Θεό, λέγοντας μέσα της:

—Σιάτ' τα Θεέ μου.

Κάθε φορά, που μιλούσε με καμιά γειτόνισσά της, όλο και για την Χρύσω μιλούσε, κι έλεγε.

—Άς έδωνα μετ' Κυριακή την Χρύσω μπροστά μου ως νύφη μου και να πήγαινα στην εκκλησιά, κι άς πλάνταζα, γυρίζοντας.

Θλίβονταν και παραθλίβονταν ή καημένη ή Ρίζαινα, αλλά δεν πήγαινε πίσω κι ο καημένος ο Κώστας! είχε γίνει ή καρδιά του άργανο μες τή στήθια του, από την αγάπη που αίστάνονταν για την νεραϊδόμορφη την Χρύσω, που δεν τον ήθελε ή μάνα της για γαμπρό γιατί δεν ήταν από μεγάλο σπίτι κι από μεγάλο χωριό κι άπάνω στον πόνο του τ' ώρχονταν να πάρη ένα δαυλί και να κάψη τό σπίτι του και τό χωριό του, τή μόνα αλτεια που τον μπόδιζαν να γένη τάλρι της Χρύσως της πεντάμορφης, και πολυζηλεμένης, θέριευε μες τή στήθια του ο πόνος της αγάπης, γένονταν μεγάλος και ψηλός σαν τον "Όλυμπο, μετ' όλα τή κορφοβούνια του και πνίγονταν από την στενοχώρια του και παραιτούσε τ' άρριζικά τή πρόβατ'α του στο λιβάδι και γένονταν άφαντος από μπροστά τους, τρέχοντας σαν ζαρκάδι από βάρχη σε βάρχη με την γκλύτσα στον ώμο σαν κάτι να είχε χάση και τό γύρευε, έπειτα έπερτε καταλακκής κι ανέβαινε κατάνακρα από τον λόγγο, που φύλαγε τή σραχτά της ή Χρύσω, ως δύο-τρια λιθοπέτια τόπο μακριά της, και την έβλεπε να κάθεται σε βράχο ή σε ραχούλα να γνέθη ή να πλέχη, ή να κλώθη, σιγοτραγουδώντας, και να σμίγη την άγγελική της φωνή με τή κυροκούδουνα του κοπαδιού της και με τή κελαρύματα τών ρεμματαριών, πώτρεχαν ανάμεσα στην λογαριά και πήγαιναν και χύνονταν κάτω στην λακκιά, που διάβαινε τό ποτάμι ήσυχο—ήσυχο με λιτιές και με πλατάνια στις όχτες του, και στενόμακρα χωράφια στα πλάγια του. Και πλειότερο θλίβονταν ο καημένος ο Κώστας, που δεν μπορούσε να ξεμυστερευτή τον πόνο του σε κανέναν φίλο

του ή συγγενή του, ούτε σ' αυτήν την μάνα του. Κι ακόμα πλειότερο θλίβονταν που πήγαινε ο πόνος της αγάπης του ανάτυχα κι ανόκερδα, γιατί δεν γνώριζε ή Χρύσω τον καημό του τον άρρητο κι ανέιπωτο, και δεν ήξερε τι τραβοῦσε γι' αυτήν, κι ήταν αδύνατο να τὸ μάθη.

Πῶς μπορούσαν να μιλήσουν στόμα με στόμα τριούπρα και παιδί, που παντρολιώνταν; Ήταν ίκανος ο κόσμος να τους περάσει από το σκυλιού τ' άντερο, ήταν ίκανος να τους βγάλει τραγούδι και να τους καταλαλήσει αιώνια. Νόμιζε πῶς αν μπορούσε να εἰπῆ τὸν πόνο του που τῶτρωγε τὰ σκώτια, σὰν ακοιμητο σαράκι. Ἢ μπορούσε να ξαλαφρώσει λίγο, και να υποφέρει ευκολώτερα ἀλλὰ δεν σήκωνε τέτοια πράγματα ἐκεῖ πέρα ο τόπος, και θέλει την αγάπη, χειπωτη, κειδωτη, κι ἀνάγκουστη, την θέλει κρυφή και θιαμμένη μέσα στα φυλλοκάρδια, ἀλλοιωτήκα την ἀναμάχεται ή καταλαλιά κι ή συκοφάντια. Κι έτσι έπρεπε να υποφέρει ο δύστηνος ο Κώστας τὸν πόνο της καρδιάς του κρυφά απ' ὄλον τὸν κόσμο. Έπρεπε να πνίγει ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ κόσμου τὸν καπνὸ της φωτιάς πῶδοσε ἀσπλαχνα μέσα στα σωτικά του και τοῦ φαρμάκωνε την ζωή και τοῦ μάρανε τὰ νεῖατα, κι αὐτὸς ο πόνος τοῦ γεννοῦσε κάθε μέρα κι ἕνα τραγούδι, που τὸ τραγουδοῦσε μόνος του ἀπόκοσμα.

«στοὺς κάμπους και στὲς ρεματιές,
στὲς ράχες και στα πλάγια.»

Ροβολοῦσε μιὰ μέρα την ράχη... Έκει κοντὰ ἔδρασκε κι ή Χρύσω τὸ κοπαδάκι της, φιλοτραγουδοῦντας κι ἄμα τὸν εἶδε ἔκοψε τὸ τραγούδι της. Τότε ἄρχισε αὐτὸς ἕνα τραγούδι, που δεν εἶχε ἀκουστῆ ὡς τὰ τότε, οὔτε ὡς λόγια, οὔτε ὡς σκοπὸς.

«Εἶν' ἕνας χρόνος, π' ἀγαπῶ μιὰν ὄρια κορασιάδα,
«Και δεν μπορῶ να της τὸ πῶ, να της τὸ μαρτυρήσω,
«Γιατὶ φοβοῦμαι μὴν ντραπή και μοῦ χάρισκακίωση.
«Θεέ μου! και πῶς να της τὸ πῶ; Πῶς να τὸ μαρτυρήσω;
«Νὰ στεῖλω μῆλο δεν μιλεῖ, κεράσι και δεν κρένει,
«Νὰ στεῖλω την αγάπη μου σ' ἕνα χρυσὸ μαντήλι;
«Εἶναι φωτιά ή αγάπη μου και καίει τὸ μαντήλι,
«Και χύνεται κατάδρομα κι ἀνάπτει ο Κόσμος ὄλος
«Και παίρνει τὸ χωριὸ φωτιά και καίγονται τὰ σπῆτια,
«Και καίγεται κι ή Κερασιά, ὅπου γι' αὐτήν πεθαίνω.»

Και σέρνοντας έτσι τ' αὐτοσκέδιο τραγούδι του ο Κώστας κατέβηκε την πλαγιά, κι ἀνέβηκε την ἀντικρινή ράχη και ἐγγῆκε στὸ χωριό.

Τὴν ἄλλη μέρα τραγουδοῦσε ή Χρύσω τὸ τραγούδι τοῦ Κώστα ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ και την παράλλη τὸ τραγουδοῦσε ὄλο τὸ χωριὸ ὡς νεῖδοχαλτο, κι ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ἐξαπλώθηκε σ' ὄλην την ἐπαρχία.

Έτσι πέρασε ο χειμῶνας κι ή ἀνοιξη, τὸ καλοκαίρι κι ο χινοῦπος κι ἤρθε κι ἄλλος χειμῶνας. Ήταν ἕνας βροχερός χειμῶνας ἐκεῖνος ο χειμῶνας, που δεν μακχένονταν. Τὰ ἴδια ή Χρύσω με τὸ κοπαδάκι της, τὰ ἴδια κι ο Κώστας με την αγάπη, συναπόκοντα ἀπὸ την Χρύσω. Μεθοῦσε ἀπὸ την ἀγάπη, σὰν πενοῦσε κοντὰ της, και τοῦ φαίνονταν ὅτι μοσκοβολοῦσε τ' ἀγέρι, πῶσερνε ἀπὸ πάνω της.

Μιὰ μέρα εἶχε βρέξει πολὺ; κι ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ ὄλα τὰ γιδοπρόδατα βρίσκονταν κλεισμένα στα μαντριά κι ἔτρωγαν κλαρί, και μονάχα τὸ κοπάδι της Χρύσως βρίσκονταν στὸ λόγγο. Τὴν εἶχε ξεγελάσει την βοσκοπούλα μας ἕνα κοιματάκι ἀσύννεφου οὐρανοῦ και ἐγγῆκε σὰν ὄλες τὲς ἄλλες μέρες με τὰ γιδάκια της και τὰ προβατάκια της, και τράβηξε γιὰ τὸν λόγγο, ἀλλὰ που να τ' ἀφήση ή βροχή να βοσκῆσουν τὰ καημένα τὰ ζωντανά! Ήταν τρυπομένα ὄλην

την ἡμέρα δῶθε και κειθε στα κοιλώματα, στὲς κουφάλες, ή στα γρουσπωτὰ ριζόδεντρα, γιὰ να γλυτώσουν ἀπὸ την βροχή και δεν καθόνταν σὰν ἄλλοτε ή Χρύσω ἀπάνω τῶν ὤμορφον δρόχο ή στὴν ψηλὴ ραχοῦλα, γνέθοντας, ή πλέχοντας ή κλώθοντας και τραγουδοῦντας, ἀλλὰ στέκονταν κάτω ἀπὸ μιὰν χοντρόκορμη και πυκνοκλαδὴ θαλαμιάδα, σκεπασμένη με την κάππα της, γιὰ να μπορέσει να βροχή λιγώτερο, κι ἀγνάντευε μ' ἀνησυχία τὲς ρεματιές, που χύνονταν κατεχασμένες με πάταγο κι ἔκαναν ἕνα μεγάλο βουητὸ ὄλογορα. Νόμιζε κανεὶς ὅτι εἶχε ἀνοιξη ο Θεὸς ἐκείνη την ἡμέρα τοὺς καταρράχτες τ' οὐρανοῦ και λησμόνησε να τοὺς ματακλείση. Δεν εἶχε μέινει ρεματιά και κουτσόδακι, που να μὴν γιγαντευτῆ και να μὴ γένη σωστὸ ποτάμι!

Ὅσο ζύγανε να νυκτώση, τόσο και σκέφτονταν ή Χρύσω πῶς ἦθ γύριζε στὸ χωριὸ μ' ἐκείνην την κακοκαιρία. Και δεν ήταν ο γυρισμὸς στὸ χωριὸ μοναχά, ἀλλὰ τὸ χειρότερο, πῶς να μᾶση τὰ σφαχτά της, που ήταν τρυπομένα σ' ὄλα τ' ἀπάντια, και πῶς να περάσει τὰ κουτσολάκκια, και πρὸ πάντων τὸν λάκκο, που εἶταν ἀνάμεσα στὲς δυὸ πλαγιές και δέχονταν ὄλα τὰ νερά τους. Ὁ λάκκος, ὑποδιαίρεση τοῦ ποταμοῦ, ἔρχονταν ἀπὸ πολὺ μακρὰ, και χύνονταν παρακάτω στὸ μεγάλο ποταμι, κι ἂν τὸ καλοκαίρι δεν ἔχει σταλιά νερό, τὸν χειμῶνα ὅμως εἶταν βρέχη δυνατὰ και συγκερτητά, γένεται ἄληθινὸ ποτάμι ἀπέραγο.

Έκειπὸν συλλογίζονταν αὐτὰ ή Χρύσω ὄλο και φροσκινε ο λάκκος και κατέβαζε θολὰ νερά με φιδερά τσακίσματα και κυματισμούς. Λίγο-λίγο σκεπᾶστηκαν τὰ μικρὰ δέντρα που ήταν στὸς ὄχτους, κι ἄρχισαν να σκεπᾶζονται και τὰ μεγάλα, και κάμποσα ἀπ' αὐτὰ ἔσπασαν ή ἐξεριζώθηκαν και παρασύρηθηκαν τὸν κατήφορο τὸ ρέμα. Τὸ νερὸ ὄλο κι αὐγατοῦσε, ὄλο κι ἀνέβαινε, και κόντευε να φθάση τὸ ξύλινο γεφύρι, κάποτε-κάποτε μάλιστα τῶκρουγαν οἱ κυματισμοὶ της νεροποντής, ή Χρύσω ὅμως παρηγοροῦταν με την ἐλπίδα ὅτι τὸ νερὸ θ' ἄρχιζε να λιγοστεύη κι έτσι ἦθ γλύτονε τὸ γεφύρι. Ἀλλὰ χαμένη ἐλπίδα! Τὸ νερὸ ὄλο και αὐγατοῦσε, ὄλο κι ἀνέβαινε. Τώρα ἤρθε ἴσια με τὸ γεφύρι και σὲ μιὰ στιγμή τὸ γεφύρι δεν φαίνονταν και τὰ λείψανά του τραβοῦσαν τὸν κατήφορο γιὰ τὸ μεγάλο ποτάμι!

Λαχτάρησε ή Χρύσω εἶταν εἶδε τὸ πνίξιμο τοῦ γεφυριοῦ, που της ἔκοψε κάθε ἐλπίδα να γυρίση τὸ βράδυ στὸ χωριό. Βρισκόμενη ἀνάμεσα ἀπὸ τῶσα ρέματα, που εἶχαν γείνει κι ἕνα ἀδιάδρομο ποτάμι τὸ καθένα, ἀπὸ τὸ τίποτε που ήταν πρὶν, της φαίνονταν ὅτι ὄλα ἐκείνα τὰ ρέματα πῶπεφταν με βοητὸ και με θυμὸ στὴν λακκιά την μεγάλη. Ἢ γένονταν ὄλα ἕνα μεγάλο και φοβερὸ ποτάμι, που ἦθ φροσκονε ὡς την κορφή, τοῦ λόγγο ἀπὸ τὸ μέρος, που βρίσκονταν αὐτὴ με τὸ κοπάδι, κι ὡς την κορφή τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ την ἀντικρινή την μεριά και ἤθπνιγε ὄλον τὸν κόσμο γύρα-γύρα, και ἦθ πράσερνε μαζί με τὸν ἄλλον κόσμο κι αὐτήν και τὸ κοπάδι της.

Ἀρχιζε να της ζῶνη δυνατὰ την καρδιά ο φόβος σὰν μεγάλο φεῖδι, και να τρέμη σὰ καλάμι, που τὸ χτυπάει τὸ ρέμα. Της ἤρθε μιὰ στιγμή να ξεφωνήση.

Ἦλπιζε να ἴδῆ και κανέναν να ξεραχίση ἀπὸ τὸ χωριό, την μάνα της, ή τὸν πατέρα της, ή κανέναν ἀδερφὸ της, ἀλλὰ τοῦ κάκου! Τὸ χωριὸ φαίνονταν ἀπὸ μακριὰ κουκουλωμένο μ' ἕνα πυκνὸ σύννεφο, σὰν να κοιμῶνταν παρσεπτιὰς, σκεπασμένο με την τσέρχα του. Ἐκείνη, την στιγμήν ἀκούστηκε ἐκεῖ μιὰ ντουφεκιά. Χάρηκε ἐνῶ σ' ἄλλην περίσταση μπορούσε να τρομάξη. Σὲ λίγο διάβηκαν μπροστὰ της με γρηγοράδα ἀστραπῆς καμμιὰ δεκαριά ἀγριογούρουνα και σέρνονταν πίσω τους ξέμακρα ἐν' ἄλλο, σὰν ἀγκυλωμένο, κι ἐνῶ τ' ἄλλα ἐπαιρναν δρόμο, αὐτὸ ὄλο κι ἀρροδοῦσε και κοντοστέκονταν, σὰν να μὴν μπορούσε να σύρη τὸ κορμὶ του.

Σε λίγο φανήστηκε κι ο Κώστας μ' ένα ντουφέκι στα χέρια, κι άμα είδε τὸ σурνάζμενο γουρούνι τῶδωκε ἄλλη μιὰ ντουφεκιά καὶ τὸ ξάπλωσε καταρτίς.

Βλέποντας ἡ Χρύσω τὸν Κώστα, νόμισε ὅτι εἶδε τὸν ἄγγελο τῆς σωτηρίας της. Καμμιά φορά δὲν τῆς εἶχε φανῆ τόσο ὠμορφος καὶ τόσο λεβέντης· κι ὁ Κώστας, βλέποντας τὴν Χρύσω, νόμιζε ὅτι ἐβρέθηκε στὸν Παράδεισο, κι ἔλη ἐκείνη ἢ νεροποντιὰ τοῦ φαίνονταν μαγιατικὴ ὄρωσιὰ.

—Ποῦ σ' ἐβγάλε ὁ Θεὸς ἐδῶ;

Ξεφώνησε ἡ Χρύσω ὅταν νὰ ζητοῦσε βοήθεια καὶ παρηγοριά.

—Μὴ φοβάσαι! Μὴ φοβάσαι! Τῆς εἶπε ὁ Κώστας προστατευτικά. Ἐγὼ εἶμαι κοντά σου! Ἰσπόμεσα ὅτι θὰ κινδυνεύεις σήμερα κι ἦρξα νὰ σε βοηθήσω!

Τὰ δύο ἡφαίστεια σήμισαν τὸ ἓνα πρὸς τ' ἄλλο. Κώστας καὶ Χρύσω ἐβρίσκονταν κοντὰ κοντὰ καὶ δὲν τοὺς χωρίζε οὔτε μιὰ ὄργωιὰ τόπος, κι' ὅμως βρισκονταν μέρες μακριὰ ἀπὸ ἐλπίδες τοῦ Κώστα, ὅσο πού ἀπαιτοῦσε ἡ Ἡλιαίνα γιὰ τὴν θυγατέρα της μεγάλο σπίτι καὶ μεγάλο χωριό. Ὅσο γιὰ μεγάλο σπίτι, δὲν ἀπελπίζονταν. Μποροῦσε νὰ φτιάσῃ. Ἀλλὰ πῶς μποροῦσε νὰ φτιάσῃ μεγάλο τὸ μικρὸ χωριό;

Ὅταν ζῶγωσε ὁ Κώστας τὴν Χρύσω δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ τὴν κοιτάξῃ, στὰ μάτια, ἔτρεμε μέτῃ ἢ καρδιά του καὶ ξεπετοῦσε, ὅταν ζωντανὸ ψάρι ἔξω ἀπὸ τὸ γιὰλό· νόμιζε ὅτι δὲν ἦταν στὰ ζῶπνα του· ὅτι κοιμῶνταν κι ὠνειρεύονταν κι ἔτρεβε καὶ ξέτριβε τὰ μάτια του γιὰ νὰ δεδαιωθῇ, ὅτι δὲν κοιμῶνταν.

Σήμισε ἡ ὄρῃ· κι ἄρχισε νὰ νυχτώνῃ. Τὰ βουητὰ τῶν ρεματιῶν, πού γίνονταν κάτω στὴν λακκιά, ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά κι ἀπὸ τὴν ἄλλη γένονταν δυνατώτερα, τὸ χωριὸ δὲν φαίνονταν πλεῖο, καὶ σκότος χύθηκε γύρα-γύρα. Ἀπελπίσῃ. Σὲ λίγο ὅμως ἔλη, ἡ ράχη τοῦ χωριοῦ γέμισε ἀπὸ φῶτα κι ἀκούστηκαν φωνές.

Ἐωωωωω Χρύσωωωωω! Ἐωωωωω Χρύσωωωωωω.

Ἐωωωωω Κώσταααα! Ἐωωωωωω Κώστααα

Ἦταν τὸ χωριό, πούχε σηκωθῇ σύσσωμο ἀπὸ τὲς παρκαλλίες τῶν σπιτιῶν τῆς Χρύσως καὶ τοῦ Κώστα καὶ προχωροῦσε νὰ καταβῇ, στὴν λακκιά γιὰ νὰ τοὺς περάσῃ.

Ὅρσεεεεεε!

Ὅρσεεεεεε!

Ἀπολογήθηκαν ἡ Χρύσω κι ὁ Κώστας.

Κατεβᾶτε κάτω νὰ σᾶς περάσωμεεεεεε!

Φώναζε τὸ χωριό.

Ἰσπίστε πίσω γιὰτὶ δὲν περνάει πρῶθενά ὁ λάκκος καὶ τὸ γαφύρι πῶηκεεεεεε!

Ἀπολογήθηκαν ὁ Κώστας κι ἡ Χρύσω.

Βοῦζαν τρομαχτικά ὁ λάκκος καὶ τὰ λοιπὰ κουτσολάκια, κι ἡ Ρίζαινα κι ἡ Ἡλιαίνα ξεφώνησαν ἢ καθεμιὰ γιὰ τὸ παῖδί της κι ἢ ἄλλη γιὰ τὴν τσιούπρα της.

Χαλασιὰ μου! πῶς θὰ περάσῃ, τὸ παιδάκι μου ἔξω πῶδεκα πέντε ὥρες νύχτα!

—Φουρτούνα μου! πῶς θὰ περάσῃ, ἡ τσιουπροῦλα μου τὴ νύχτα ἔξω μὲ τέτοιο καιρό!

Ἡ Χρύσω ἄρχισε νὰ κλαίῃ, κι ὁ Κώστας τὴν παρηγοροῦσε χαρούμενος.

Μὴν χολιάζῃς, Χρύσω! Μιὰ νύχτα εἰν' αὐτὴ, καὶ θὰ περάσῃ. Δὲν θὰ πάθωμι τίποτε. Νὰ ἴσουν μοναχὴ σου, θὰ ἦταν κακό, ἀλλὰ τώρα, πού εἶμαι ἐγὼ κοντά σου, μὴν φοβάσαι καθόλου! Ἀνθρωπος δὲν περνάει, πού δὲν περνάει:

ἀπ' ἐδῶ ἀπόψε μὲ τέτοιο καιρό, κι ὅσο γιὰ τὰ ἴσκιώματα ἔχω ἀπανωθῆ μου μασκοθύμιαμα λειτουργημένο μεγαλοπεφτιάτικα καὶ τὰ διώχνει. Ἄς γεμίσω ἐμῶς καὶ τὸ ντουφέκι μου, μὴ τύχῃ καὶ πέσουν ἀπάνω μας τίποτε λύκοι.

Καὶ στὴν στιγμὴ ἄρχισε νὰ γεμίζῃ στὰ σκοτεινὰ καὶ τὲς δυὸ κἀννες τοῦ ντουφεκιοῦ του.

Ἄρχισε νὰ σταματᾷ ἢ βροχή, ἀλλὰ τὰ ποτάμια ὕστερα ἀπὸ τὴν βροχὴν καταβάζουν πλεῖστο, κι ὁ Κώστας ἄρχισε νὰ σκέφτεται γιὰ φωτιά. Ἐβγάλε ἀπὸ τὸν κόρφο του τὰ πυρισοβολικά του κι ἄρχισε νὰ χτυπᾷ «τσιάφτσιάφ» πεντέξυ, φορὲς κι ἀναψε τὴν ὕσκα, ἀλλὰ χρειάζονταν καὶ προσάνναμι.

—Θέλωμε προσάννα, Χρύσω!

Τῆς εἶπε ὁ Κώστας μ' ὄλη τὴν οικειότητα πού τῶδινε ἢ ἰδέα ὅτι τῆς ἦταν ὁ μόνος προστάτης της.

Ἦχε στὴν ρίζα του ὁ δέντρος, τοῦ εἶπε αὐτὴ μιὰ μικρὴ κουφάλα, κι ἂν δὲν νότισε ἀπὸ τὴν βροχή, ὁ ἀνάφη ἀμέσως. Δὲς μου ἐμένα τὴν ὕσκα νὰ τὴν βάλω μόνη μου, πού ξέρω τὸ μέρος.

Ἐδῶκε τὴν ὕσκα ὁ Κώστας στὴν Χρύσω κι αὐτὴ τὴν ἔβαλε στὴν κουφάλα καὶ δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα, κι ἄρχισε νὰ παίρνῃ φωτιά καὶ νὰ φωτίζῃ γύρα-γύρα.

Τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα, ἄλλο ἀπὸ τὲς ὁμιλίες τοῦ Κώστα καὶ τῆς Χρύσως, ἄλλο ἀπὸ τὴν λάμψη τῆς φωτιᾶς, κι ἄλλο ἀπὸ τὸ σταμάτημα τῆς βροχῆς, δὴγῆκαν ἀπὸ τὲς κρυφῶνες τοῦς κι ἔτρεξαν κι' αὐτὰ γύρω τριγύρω στὸν δέντρο πού καίγονταν.

Οἱ δυὸ ἀποκλεισμένοι στέγνωσαν τὰ βρεμμένα τους τὰ φρονέματα, καὶ τὲς μουσκεμένες τους τὲς κἀπτες, ζεστάθηκαν κι ἐξασφαλίστηκαν ἀπὸ ζέστα, ὅχι μοναχὰ ὡς τὸ πρωτὶ, πού θὰ ζημέρονε, ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὲς ἄλλες βραδυές, ἂν βροστοῦσε ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὸ χωριὸ τους, γιὰτὶ ἦταν τόσο μεγάλος ὁ δέντρος, πού χρειάζονταν ἀκέρια ὀδομάδα γιὰ νὰ καταπέρασῃ. Ἰσπερ ἀπὸ τὸ στέγνωμα κι ἀπὸ τὴν ζεστασιά, ἄρχισαν νὰ πεινοῦν. Εἶχαν πρόχειρο τὸ σκοτωμένο τ' ἀγριογούρουνο, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ψωμί κι ἄλλας. Τὸ ψωμὶ δὲν χρειάζονταν καὶ τόσο πολύ, ὅσο τ' ἄλλας. Λείπονταν τὸ πλεῖο χρειαζούμενο. Κ' ἔτσι τ' ἀποφάσισαν νὰ μείνουν νηστικοί!

—Μιὰ νύχτα εἰναι, εἶπαν, θὰ περάσῃ!

Ἔτσι πέρασαν τὴν νύχτα γύρα στὸν ἀναμιμένον δέντρο, ὁ Κώστας ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά κι ἡ Χρύσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ τὰ γίδια καὶ μὲ τὰ πρόβατα γύρα τους, κι ὅταν ἄρχισαν ν' ἀρίονουν τὰ σκοτάδια, κατὰ τὸ πρωτὶ, προχαίρετῃ τὴν Χρύσω ὁ Κώστας, φορτίωθηκε τὸ σκοτωμένο ἀγριογούρουνο καὶ πᾶν στὸ χωριό. Συναπάντησε στὸν δρόμο τὴν Ἡλιαίνα, πού πήγαινε μὲ ψωμὶ στὴν Χρύσω καὶ τῆς εἶπε ὅτι πέρασαν πολὺ καλὰ τὴν νύχτα, χωρὶς νὰ κρυώσουν καθόλου, γιὰτὶ εἶχαν ἀκέρειον δέντρον πῶκαίγε.

Τὴν ἴδια μέρα γένηκε τραγῶδι· στὸ χωριὸ ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Κώστα καὶ τῆς Χρύσως ἐλόκαيره νυχτιὰ στὸν λόγγο, καὶ τὸ βράδυ ἡ Ἡλιαίνα ἢ ψυροπερήφανη, πού γύρειν μεγάλο σπίτι καὶ μεγάλο χωριὸ γιὰ τὴν θυγατέρα της, φώναξε τὴν Ρίζαινα καὶ ἄλλαξαν τὰ δαχτυλιδια τῆς ἀρραβίνας τῆς Χρύσως μὲ τὸν Κώστα.

Κι ἡ Ρίζαινα, καμαρώνοντας γιὰ τὴν ζηλευμένη νύφη τῆς καρδιάς της, ἔλεγε:

—Ἦσαν ἀπὸ Θεοῦ νὰ γένη κι ἔγεινε!

Ημερίτιμή του βιβλίου

ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ: Τραγούδια, Αθήνα 1952.

Ο «Υμνος εις την Έλευθερία» και οι «Έλευθεροί πολιορκημένοι» του Σολωμού, παρ' ότι έχουν γραφεί πρό 130 χρόνων περίπου, παραμένουν αμετάθετοι από την κορυφή της νεοελληνικής πατριωτικής ποίησης. Έκτοτε, κάθε φορά που ο Άρης επισκέπτεται τα ελληνικά εδάφη, ή πατριωτική ποίηση φουντώνει. Μας δίνει συχνά στίχους που κραδαίνονται από γνήσιο ποιητικό αίσθημα, συχνότερα δέ τσουβάλια ποιητικών συλλογών που σκοπεύουν στη... δεκαρολογία. Τα «Τραγούδια της κατοχής πατριωτικά και ήρωικά» του κ. Ρώτα άνηκουν φυσικά στην πρώτη περίπτωση.

Από το 1938 που τύπωσε το δραματικό έργο του «Ρήγας ο Βελεστινλής» και δημοσίευσε σε συνέχειες στο περιοδικό «Νεοελληνικά Γράμματα» το πολύστιχο ποίημά του «Το τραγούδι του άλλου» είχα να διαβάσω στίχους του (έκτός φυσικά από τις θαυμάσιες μεταφράσεις του). Η νέα συλλογή του περιέχει πράγματι τ ρ α γ ο ύ δ ι α, απλά εκφρασμένα, με δημοκραταληξίες τα περισσότερα και μέτρα ποικίλα: από τα δημοτικά ως τα κάλδια. Είναι τραγούδια με θέματα που έλοι τα ζήσαμε, μα που το «θέμα» εδώ δυστυχώς δεν μετουσιώνεται πάντα σε ποίηση. Οι περισσότεροι από τους νέους στίχους του δεν έχουν σπασίματα, λυγίσματα, αποσιωπητικά, που δίνουν προέκταση στο αίσθημα και στη φαντασία μας· φωτίζονται έντονα από ένα φως ώμο, το φως των σκληρών γεγονότων και μόνο. Είναι μια ποίηση εύκολη, έξωτερική, χωρίς την ενδοσκοπική τέχνη του ευγενικού, του μουσικού, της ύπβολης, της αθωότητας, μια ποίηση που διαμορφώθηκε—ως ένα σημείο—κάτω από την προμελετημένη πίεση του έγχεφάλου, μονάχα για να πει το πρόπον και να δώσει και έ ποιητής κάτι ελάχιστο στην πατρίδα του, στο λαό της—κατά την ώρα των μεγάλων στιγμών—μια και έ χρόνος είχε φθείρει τις σωματικές του δυνάμεις. Το ξέρουμε πώς έ κ. Ρώτας για όλ' αυτά άδιαφορεί:

«τό πώς άγάπησα μου σώνει
μου σώνει κι έπως νάν τό είπώ»,

γράφει σε παλιό τραγούδι του. Και έμως, θυμούμαστε «τό Χριστινάκι», εκείνη την έξοχη μπαλάντα του και πο-

λύ θά τό θέλαμε έλα τά «τραγούδια» του να την μοιάζανε.

Όμως και σ' αυτά περνάει τότε, τότε, μια άνάλαφρη λυρική ριπή και τά φτερώνει:

«Έχομε κι έμεις πατρίδα μια βραχλοπαρμένη
μια σγομφή, μια θαλασσοδαρτη, μια ήλιοκαχη
[μένη,

Πέρα από τό κορφοβούνια άχνίζει
χρυσοπράσινος έ κάμπος,
στού γιாலού τό θάμπος
κάτεργο άσπροφτέρουγο άρμενίζει...»

Κύριο «κλίμα» της συλλογής είναι ή πίκρα, τό πένθος. έ θάνατος και έ έόγγος των Έλλήνων κατά την κατοχή, που τά συλλέγει ή ευαίσθησία του ποιητή και τά έμπιστεύεται στη φωνή του, κι αυτή—που κάποτε άγγίζει τό τραγικό,—τ' άνεβάζει με ίερότητα στα σκαλοπάτια που έδηγούν στο ναό της ανθρωπιάς και της άγάπης:

«...Μή βρίζεις, μόνι, τό κάνω,—ξέρω και
[δυό έγγλέζικα—
πάνι στον λόγο, άνοιχτη ξάφνου έ Γερμανός
και μουφερε ένκν κατακέφαλο, που σβούρισα
τρικλίζοντας να πέσω» σφίχτηκα, στήλωθηνκα
και μέ φηλά τό κουτελό μου τούπα «θένα
[γισού!»
—Σπουδαία τά λάχανα!
—Τό ξέρω! μου πλημύρισαν τά μάτια δάκρυα,
που δέ θυμήθηνκα άλλη μου φορά στον έίο:
σαν να μέ πλάκωσε ένα πέλαγο,
και μέσ στο πέλαγο ένας που πνιγόταν φώ-
[νάζει:

•άνθρωποι, άνθρωποι, άνθρωποι, άνθρωποι. έ•,
φωνή, σπαραχτική στην έρημιά της νύχτας».
«Ο Βαγγέλης»

Τέλος, αν τά «Τραγούδια» του κ. Ρώτα δεν είναι μια θαυμαστή προσφορά στην πατριωτική μας ποίηση, πάντως είναι ένα ίερό και θερμό άγκάλιασμα των παλιών του λαού μας.

ΦΡΙΕΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

ΚΩΣΤΑ ΣΙΜΟΥ: «Έλληνική γή», Κάϊρο 1952.

Συμπαθητική και ή νέα συλλογή ποιημάτων του ήπειρώτη κ. Κώστα Σίμου. Από τό 1940 που τύπωσε τις «Πρώτες φλόγες» μέχρι σήμερα, έκαμε θέβαια ελάχιστα έήματα: οι κατακτήσεις του είναι κυρίως ρυθμικές και μετρικές. Μ' αυτό σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί—για τη σημερινή πείρα—να θεωρηθεί ουσιαστικό. Ατμόσφαιρα και της «Έλληνικής γής» παραμένει ή μνήμη, ή νοσταλγία των προσώπων

και των σχημάτων της πρώτης πατρίδας. Καμιά νότα της ξένης χώρας δεν περνά στους στίχους του.

Πότε, πότε,—στις καλλίτερες στιγμές—ανάδύεται μια τρυφερότητα, κάτι που πάει να γίνει σπαραγμός και δυνάμη:

«Κι' ήρθα πάνω στον τάφο σου κι' έκουφα
[στο σταυρό
και νόμισα, φιλώντας τον, φίλω τά δυό σου
[χέρια».

Έχει θέβαια και ή νέα συλλογή του σημαντικές άδυναμίες. Χρειάζονταν προπαντός αρκετό ξεκοσκίνισμα στίχων και άκόμη επιθάλλοντα ή άφαίρεση πολλών ποιημάτων. Το «λίγο» σε καμια περίπτωση δέ θλάθει, άπειραντίς έχουμε τό δίδαγμα του Κάλβου, του Καβάφη, του Γρυπάρη που με τό ελάχιστο σε έκταση έργο τους, κέρδισαν την κορυφή του νεοελληνικού Παρνασσού. Όμως επαναλαμβάνω πώς ή συλλογή του μου είναι συμπαθητική. Στέκει στο ύψος πολλών άλλων συλλογών που κυκλοφόρησαν κατά καιρούς από ήπειρώτες στα Γιάννινα. Και να σκεφτεί κανένας πώς έ κ. Σίμος είναι ένας σκεδών αυτοδίδακτος άνθρωπος και που έργάζεται αποκλειστικά από την έφηβία του σαν πωλητής σε κατάσταση του Καίρου! Χαιρετίζω με ήμερη αυτή του την έφραση προς την ποίηση.

ΦΡΙΕΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

... Καυμένοι άνθρωποι που άνοίγεται χερσάματα για να χτυπηθείτε, ή που σηκώνεστε μια νύχτα, γεμάτοι άγωνία, ψιλάφηντας μέσ' στο πηχτό σκοτάδι—για να βρείτε την εύτυχία! Ποιός χαμός νάνα; έ πιο μεγάλος, τό ξέρει κανένας μας, μπορεί άρχαίς νάν τό πει! Όχι, μάς δίνουν έδώ κάτω οι ώρες οι πιο άκριβές είναι άνεπανόρθωτα ή μοιμένο με χόμα και μεγαλαυτο. Μέσα στις φλόδες των δέντρων, τά σύννεφα που ροδίζον, τά σίδερα που λυγίζουν, τά πιο τρομαχτικά ρογγητά των ήφαιστείων, μέσα στις χιλίες μορφές που παίρνει κάθε φορά για να μάς θαμπώνει ή φύση, τό σόμα του ανθρώπου συνεχίζει την ιστορία του. Ό κόρπος μας έρωμένης άνεσοκατεράνει από ή βούλη της ίδια ώρα που τ' άστρα γυμνώνουν τό νόημα τους. Μελανιάζει στ' άνοιχτά ή θάλασσα και τρέει με λύσσα στις άχτές τά πελώρια χερσάματα των ίδια ώρα που έ φότερδς στοχασιός πάει κι' έρχεται μέσα στο κεφάλι το έπιστόμηνα, το πρόγγη, το στασιαστή. Απεριόριστες μοιάζουν νάνα οι άσταποκρίσεις της φύσης και το έρωτα. Έρωτα, έλα λοιπόν, μήν δέναις πια τά νεύατα σε κανένα κατάρτι, μήν βουλώνεις κανένος ποντοπόρου τ' αυτιά, έρωτα, οι σερίηνες καλλίτερα κι' απ' τις πιο σεμνές καλόγρεις έχτελούνα τό έργο του θεού!

Ο.Δ. ΕΛΥΤΗΣ

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΡΑΨΩΔΙΑ Ε (ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

Μετάφραση Π. ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Ἦτο' εἶπε· καὶ τὸν ἀκούει ὁ Ἑρμῆς ὁ φτεροπόδης.
 Ἐργὰ στὰ πόδια του ἐπειτα δένει τὰ πέδιλά του,
 πύσαν θεϊκὰ καὶ ἄλγυρα καὶ πού τὸν φέρναν πάντα
 ἀπέλωθε ἀπ' τὴ θάλασσα, μὲ γληγορὰ ἀνέμου,
 καὶ ἀπ' τὴ στεριά τὴν ἄπειρη. Κατόπι τὸ ραβδί του
 πήρε στὰ χέρια, πού μ' αὐτὸ μαγεύει τοὺς ἀνθρώπους,
 εἰσὺς θελήσει ἢ καὶ ξυπνάει πάλι ἄλλους ἀπ' τὸν ὕπνο.
 Κι' ὡς ἦσαν, ἔτσι ἐπέταξε ὁ τρανὸς φρονιᾶς τοῦ Ἄργου.
 Ἄπ' τὴν Πιερία ἀπάνωθε, ψηλά πετώντας, πέφτει
 στὸν πόντο ἀπ' τὰ αἰθέρια καὶ στοῦ πελάου τὴν ἄρμη
 ἴδου μὲ γλᾶρο ἀρμένιζε, πού κυνηγώντας ψάρια
 στοὺς κόρφους τῶν ἀίγιαστων κυματίων, τίς φτεροῦγες
 νοτίζει στ' ἀλμυρὸ νερὸ, ὅμοιος μ' αὐτόνε τρέχει,
 στ' ἄπειρα ἀπάνω κύματα, ὁ Ἑρμῆς ὁ γοργοπόδης.
 Καὶ σὺν τὸ πόδι ἐπάτησε στ' ἀπόμικρο νησάκι,
 βγαίνοντας ἀπ' τὸ πέλαο πού λευκαφροὺς κυλάει,
 πήρε τὸ δρόμο καὶ ἔφτασε στὸ σπήλαιον τὸ μέγαλο
 πού κατοικοῦσε ἡ Πάλυψο μὲ τίς ὄρατες πλεξίδες.
 Ἦκε τὴ νύξ, ἀντάμωσε. Κι' ὡς στήν ἐστίν ἀπάνω
 φωνιὰ πολὺγλωσσῆ, ἀνάθε καὶ ἡ εὐνοϊὰ τοῦ κέδρου
 καὶ τῆς καλόσκιπτης τουρπίδος τριγύρω ἀναδινόνταν
 καὶ ἔμοσκουόλαε τὸ νησί, μὲ τὴ γλυκεῖα φωνή τῆς
 ἀστραφουόουσε, καὶ ὕφαινε μ' ἄλγυρα, σάββα
 καὶ πηγαίνοντο γιὰ νὰ χτυπάει τὸ ράδι.
 Ἠκαρῖα ἓνα γύρω τὴ σπηλιὰ ἀγκαλιάζαν φουνημένα
 πὸ μικρολεῦκες καὶ πυκνὰ σκλήθρα καὶ κυπαρίσσια
 εὐνοϊκόμενα, πού σ' αὐτὰ χαρούμενα κουνιάζαν
 τὸ πλατυπτερόντα πουλιὰ γκιώνηδες καὶ γεράκια,
 μὰ καὶ οἱ κουροῦνες τοῦ πελάου οἱ μακρογλωσσῆς ἀκόμα,
 πού στίς θαλασσινὲς δουλειᾶς τὴν ἔγνοια τους ἀπλώνουν.
 Ἦμερη ἔδω κληματαριά καὶ πολυράσταρα, ἦσαν
 ἄλγυρα πὸ θεοῖσι τὸ σπήλαιον ἀπλωμένη
 καὶ ἀπ' ὅλα τὰ ὀλισθήρια τῆς κρεμόνταε σταφύλλια
 καὶ ἀραδιεστῆς, κοντὰ, κοντὰ, τέσσαρες ἑρῦτες τρέχαν
 καὶ χύναν γάργαρο νερὸ πού ἀνάλαφρα κυλοῦσε
 καὶ κατ' ἄλλοδ τῆς κάθε μιάς. Ὀλόδρσα λειοῦδια
 στὰ γύρω ἐπρατινίζανε πὸ σέλινα καὶ γιοῦλια,
 πού μὲς τὴν ἑμορραδα αὐτὴ ἦν τύχαινε γιὰ νάρθει
 καὶ ἔναθε θεὸς ἢ θεομαζῆ καὶ ἡχαιρε ἢ ψυχὴ του.
 Ἐδῶ ἀπὸ στάθη, ὁ Ἑρμῆς ἀπὸ καρδιᾶς χαιρόνταν.
 Κι' ὡς τὸ μυαλό του τὸ θεῖο πλῆμμύριον ἀπ' τὸ θάμα
 μπῆκε στὸ σπήλαιον τὸ πλατὺ καὶ ἀντικρουστὰ σάν ἦσαν
 εἴθεος τὸν ἀναγνώρισε ἡ Καλυψὸ ἢ Πανώρια,
 γιὰτ' ἔχουν γνωριμὰ οἱ θεοὶ ἄναμεταξὺ τους πάντα
 ἔσταν καὶ ἂν μένει μακρὰ ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλον.
 Μὰ μέτα τὸν παρήφρων δὲν βρῆκεν Ὀδυσσεύς
 γιὰτ' αὐτὸ καθόνταν καὶ ἔκλαψε στ' ἀκρογιάλι,
 πού κάθε μέρα ἐπηγαίνε καὶ ἐπαράζε ἢ καρδιὰ του
 σὲ πέλαο μέσα στεναγμῶν, καὶ βλέποντας τὸν Πόντον
 τὸν ἀπλοτὸν ἰδοῦροζε. Τὸν δᾶνει τότε ἡ νύξ,
 σὲ θρόνον ἀπάνω ἀτίμητο, μ' ἀστραφτερά ὄλα ζῶμπλια,
 γιὰ νὰ καθίσει, καὶ ἐπειτα νὰ τὸν ρωτᾶει ἀρχίζει.
 «Γιὰ πῶς μου, Ἑρμῆ χρυσόραυδο, τί τάχα σ' ἔχει φέρει,
 πολυκαρπῆ μου, ὡς ἐδῶ; γιὰτὶ ἀρχιὰ κοπιάζεις

στὸ ζηλευτό μου τὸ νησί. Τὴν πιθυμιὰ Σου ἀκούω
 καὶ ἀπ' τὴν ψυχὴ ἔχω πρόσταγμα τὸ μπορετὸ νὰ κάμω
 Μὰ πρῶτα, ἔλα, ἀκολούθη με, νὰ σὲ φιλέψω κάτι.»
 Καὶ σ' ἀπὸ τῆς ἀμέσως ἡ θεὰ καὶ τοῦστρωσε τραπέζι.
 ἔδωκε ἀπάνω ἀφροντῆ τὴ θεϊκὰ ἀμβροσία
 καὶ τὸν ἐκέρναε κόκκινον νέκταρ ἀπ' τὸ πιθάρι.
 Κι' ἔτρωγε ἑκείνος καὶ ἐπινε τ' Ὀλύμπου ὁ ταχυδρόμος.
 Μὰ σὺν ἐκαρδιοπιάστηκε π' τὸ φραγοπότη, τότε
 νὰ τῆς μιλάει ἀρχίνησε μὲ λόγια ἓνα πρὸς ἓνα :
 «Ἐὐὸ ἢ θεὰ, ἐμὲ τὸ θεὸ ρωτᾶς καὶ θεὸς νὰ μάθεις.
 Σωστὰ ἐγὼ τώρα θὰ στὰ πῶ ὁ δόρισμός Σου ἀφροῦναι :
 τοῦ Δία δουλιὴ ἦταν νάρθω ἐδῶ καὶ ἢ θέλησή μου ἐνάντια.
 Γιατὶ καὶ ποῖς θὰ εἴθελε τὸν ἀπλοτο αὐτὸν πόντον
 νὰ τὸν περάσει ἀπὸ καρδιᾶς. Κι' οὔτε μὲ πὸλύ ὑπάρχει
 κάπου κοντὰ καὶ πού οἱ θνητοὶ νὰ κάνουνε θυσίαι
 καὶ νὰ προσφέρουν στοὺς θεοὺς ἐξίκισιαι ἐκατόμβαι.
 Δὲν ἔλαε; ὥστόσο ν' ἀρνηθῶ γιὰτὶ ἀπὸ μᾶς κανένας,
 νὰ παραβεῖ ἔχει δύναμη τὸ πρόσταγμα τοῦ Δία
 ἢ νὰ τὸ κάμει ἀπραχτο. Σιμὰ Σου λέει πῶς εἶναι
 θνητὸς ἀξιοδάκρυτος καὶ ἀπ' ὄλους πού βρεθῆκαν
 στήν Τροία καὶ πολέμησαν ὁ ποῖδ βασιανισμένους.
 Λευκάδω

Π. ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Δὲ βαστῶ
 αὐτὸ τὸ καλοκαίρι
 δὲν ἀντέχω νὰ θυμᾶμαι τὰ μάτια σου
 δυὸ σταγόνες θάλασσα
 κλειδωμένες στὴν καρδιά
 δυὸ κόμπους ἥλιο
 ἀνάμεσα στὴν ἱστορία μας
 καὶ ὅμως δὲ λέει νὰ τελειώσει τὸ μαρτύριο

ἐπιθυμίες πού βασανίζονται στὴ σιωπῆ
 ὅπως ἀνθίζουν τὰ λόγια σου στὴ μνήμη
 τ' ὄνειρο πού λοχταρᾶ νὰ σ' ἀγκαλιάσει

ὄχι δὲν βαστῶ
 αὐτὸ τὸ καλοκαίρι

ΑΠΟΡΙΑ

Βήματα ποῦ διατάζουν
 πορεῖα χωρὶς τέρμα
 χωρὶς σκυπὶ

Μουδιασμένες ἀποφάσεις
 ἐκνευριστικὲς σιωπῆς
 φεγγάρια ποῦ σημαδεύουν θάνατον
 τόσο νέον
 χωρὶς σταγόνα φῶς
 χωρὶς ξημέρωμα γιορτῆς
 χωρὶς ζεσιασιὰ
 πῶς θὰ πεθάνουμε

ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Σ ΗΜΑΝΤΙΚΟ παραμένει πάντοτε τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Ἐπαρχίας καὶ τῆς Πρωτεύουσας παρ' ἑσα κ' ἂν ἔχουν γραφεῖ.

Εἶναι πάντοτε ἓνα ἀπὸ τὰ «ἀκανθώδη» ἐκεῖνα προβλήματα ποῦ περιμένει, ὄχι θεωρητικὸς ἀναπτύξεις καὶ δοκιμασιολογίαι, ἀλλὰ τὴν λύση του μὲ ἔργα καὶ δράση. Πρὶν ποῦμε τὸ δικό μας λόγο, ἀφίνομε ν' ἀκουστῆ ἡ φωνὴ πρῶτα τοῦ κ. Τάκη Χοτζηχανγνώστου ἀπὸ τῆς Μυτιλήνης, ποῦ, σὲ γράμμα του στὴ φιλολογικὴ σελίδα τοῦ «Ἐθνους» ἀναμεσα στ' ἄλλα σημειώνει: «Ἐκεῖνο ποῦ πρῶτα—πρῶτα πρέπει νὰ ζητήσουν οἱ ἐπαρχιώτες ἀπὸ τοὺς συναδέλφους των τῆς Ἀθήνας εἶναι τὸ νὰ εὐαρεστηθεῖν αὐτοὶ οἱ κύριοι νὰ ρίξουν κ' ἓνα βλέμμα ἔξω ἀπ' τὰ σύνορά τους, νὰ μάθουν πὼς τριάντα χιλιάμετρα πέρα ἀπὸ τὴν Ὀμόνοια εἶναι κ' ἄλλη Ἑλληνικὴ γῆ, εἶναι κ' ἄλλοι ἄνθρωποι ποῦ μιλοῦν τὴν ἴδια γλῶσσα μ' αὐτοὺς, ποῦ ἔχουν τὰ ἴδια ἰδανικά, ποῦ πιστεύουν στὸ ἴδιο Ἔθνος, στὸν ἴδιο Θεό. Εἶναι ἡ Ἐπαρχία ποῦ φθίνει σιγὰ σιγὰ καὶ πεθαίνει γιατί ἀκριβῶς καμμιὰ ζεστὴ καρδιά δὲν γύρισε ποτὲ νὰ τῆς πῆ ἓναν λόγο. Μαζεῦτηκαν ἄλλοι στὴν Ἀθήνα, μπῆκαν μέσα σὲ χρυσὰ κλουβιά καὶ πιάσαν, ὁ καθένας στὸ σκοπὸ του, νὰ κλαϊδοῦν. Μὰ ποῖος τοὺς ἀκούει; Ἴσα μὲ ποῦ φτάνει ὁ ἦχος ἀπ' τὴ φωνὴ τους ἄραγε;

Τὶ γίνεται ἕμωσ πῶς πέρα; Ἡ ἀλήθεια εἶναι σκληρὴ, μὰ εἶναι ἀλήθεια: Πῶς πέρα ὄχι μόνο δὲν τοὺς ἀκούει κανεὶς, ἀλλ' οὔτε καὶ ξέρει πὼς ὑπάρχουν. Τὶ κάθονται καὶ μιλοῦν γιὰ κρίσι τοῦ βιβλίου καὶ τὰ παρόμοια; Ἡ ἐπαρχία ὁ μεγάλος αὐτὸς καταναλωτὴς οὔτε ξέρει πὼς ἔχουν βιβλία.

Ἴσως ἐδῶ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα: Κι' οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἐπαρχίας, ποῦ μὲ τόση ἀναίδεια κ' ὄλας ζητοῦν νὰ συμπεριληφθεῖν στὰ προστατευτικὰ μέτρα ποῦ τυχόν θὰ ψηφίσῃ τὸ Κράτος, τί κάνουν; Τί κάνουν... Ὁ ἀρχίσω ἀπὸ τὸ τί δὲν κάνουν. Λοιπὸν: 1) Δὲν κάνουν δεῖπνα αὐτοδιαφημίσεως στὰ μεγάλα (οὔτε στὰ μικρά) ἑστιατόρια. 2) Δὲν κάνουν φιλολογικὲς συγκεντρώσεις στὰ σαλόνια 3) δὲν κάνουν κουγάδες γιὰ νὰ τοὺς ἀκούει ὁ κόσμος 4) Δὲν ἐκδίδουν ποτὲ τίποτε, γιατί δὲν μποροῦν νὰ πλησιάσουν ἐκδότῃ 5) Δὲν ἔχουν καιρὸ διαθέσιμο γιὰ ν' ἀλληλοκαλακεύονται καὶ νὰ περνοῦν μὲ

τὰ φέμματα τὸν μάταιο τοῦτο κόσμο. Ἀγωνίζονται μονάχα. Πολεμοῦν. Πολεμοῦν νὰ ζήσουν πρῶτα. Κι' ἔταν τοὺς περισέφη λίγη ὥρα ἀπ' τὴν εἰσπάλῃ τότε συγκλόνων τὸ κεφάλι, κυττοῦν τὴ θάλασσα βαθιὰ ἢ τὰ θρονά τους καὶ κά νου τὸν πόνο τους τραγοῦδι, λόγο ἢ ζωγραφιά...

.... Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἐπαρχία, Κι' ἂν κάπου—κάπου ἀνθεῖ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ποῦ καὶ ποῦ ἀκούγεται καμμιὰ φωνὴ ν' ἀνεβαίνει θάνα ἀπὸ καμμιὰ παρέα νέων ἀνθρώπων ποῦ πολεμοῦν, ποῦ ἀκόμα δὲν πῆραν τὴν κάτω βόλτα. Γιατὶ στὸ τέλος γίνεται κ' αὐτὸ. Ἐνα πράγμα λοιπὸν θέλομε: νάρθουν κοντὰ μας αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, νὰ τοὺς δοῦμε, νὰ μᾶς δοῦν, νὰ μᾶς μιλήσουν, νὰ τοὺς μιλήσουμε κ' ἔτσι μᾶζυ—μᾶζυ νὰ θαυθεῖμε νὰ φτιάξουμε τὸ νέο μας πνευματικὸ πολιτισμὸ νὰ τὸν χαρεῖ ὁ πολυθασανισμένος Λαὸς μας—ἕλης τῆς Ἑλλάδος κ' ὄχι ὁ προνομιούχος τῶν Ἀθηναίων.

Η ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ. — Αὐτὸ τὸ ἄναρχο ὑδροκεφαλικὸ καὶ ἀφύσικο σύμφυρμα, αὐτὸς ὁ ἰσοπεδωμένος χαώδης συνωστισμὸς, εἶναι τὸ κορῶφωμα μιᾶς ἐξαιρετικῆς ὑπεροφίας, μιᾶς ἀνιεράρχητης ἀμερφίας, ἑνὸς χωρὶς λόγο καὶ δικαίωση λυσσαλέου συγκεντρωτισμοῦ. Χωρὶς ν' ἀποκτήσει καμμιὰ ὀριμότητα, χωρὶς νὰ μπορέσει ν' ἀποβρεῖ ἡ συνθετικὴ καὶ ὀργανικὴ ἐκφραση τοῦ συνόλου μας, ἔγινε ἀπλῶς τὸ ἐφιαλτικὸ συνονθύλευμα ἑνὸς κόσμου ποῦ ἀκατάσχετα ἀπορροφᾷ μέσα στὴν πεζὴν ὁμοιομορφία τῆς ἀσφαλιστοστρωμένης τῆς γῆς, μέσα στὴν φτιασιδωμένη τῆς ἀμρτωλῆ πολυπραγμοσύνη, ἕλην τὴν κερθηνικὴν ἰκμάδα τῆς χώρας μας. Καὶ κατώρθωσε μὲ τὴν τσαρλατανίστικην οἴηση, τοῦ νεοπλούτου καὶ τοῦ ἀκχιζομένου ἀριστοκράτη νὰ καλλιεργήσει καὶ νὰ ἐπιβάλει παντοῦ τὴν πεποιθήση πὼς ἡ ἐπαρχία εἶναι ὁ τόπος τῆς ἐξορίας, τῆς πείνας, τῆς ἡλικίας, τοῦ ζεπεσμοῦ. Ὁ τόπος ἔπου ὁ καθένας εἶναι ἀποκομμένος ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῆς ἀληθινῆς, τῆς «μεγάλῃς» ζωῆς, ἔπου τὸ πεδίο τῆς δράσης καὶ τῆς προσπάθειάς εἶναι ἀνύπαρκτο καὶ ὁ ὅποιος μπορεῖ νὰ χρησιμεύει πότε—πότε γιὰ ἐξοχικὸ τοπεῖο παραθερισμοῦ καὶ γιὰ εἰδυλλιακὸν ρεμβασμὸ τῶν χαυνωμένων μιμουαπτικῶν κοσμοπολιτῶν μας. Ἐνῶ ἀντίθετα,

ἡ Ἀθήνα εἶναι ὁ προνομιούχος καὶ ὁ μοναδικὸς τόπος ἔπου μέσα στὸν κοσμικὸν πηθηκισμὸ τῶν σαλονίων καὶ τῆς παρφομαρισμένης ἀκολασίας, βραβεύεται καὶ διαπρέπει κάθε ἀναξιοτήτα καὶ κάθε προστυχία. Αὐτὸ δυστυχῶς κατώρθωσε νὰ κάμει. Χωρὶς νὰ ἀναπτύξει ὅσο ἔπρεπε τὴν πολιτιστικὴν μας παράδοση, χωρὶς νὰ συντηρήσει τὴν ἀρχοντιά τοῦ ἡγετικοῦ τῆς ρόλου, χωρὶς νὰ διαχύνει πρὸς τὸν κορμὸ τοῦ ἔθνους μας τὴν εὐεργετικὴν ἀκτινοβολία μιᾶς συγκεντρωμένης καὶ ὑπεύθυνης παρουσίας, φθεῖρει καὶ διαφθείρει χωρὶς νὰ ἐρημιουργεῖ, κατακαλῶναι χωρὶς νὰ πράξει, μεριμνᾷ καὶ τυρδαζει χωρὶς νὰ εὐκοδομεῖ, μέσα στὴν πῶς ἀκαταλόγηστη βουή, στὴν πῶς ἀγῆ ἀσυναρτησία, στὴν πῶς ἐξοργιστικὴν προκλητικότητα. Μᾶς ἔχει γυρίσει τὴν ῥάχη τῆς, καθὼς τὸ διατυμπανίζει κ' ἔνας πολὺ ἀπροσάρμοστος καὶ ἀτακτος στὸ κλίμα τῆς καὶ στὶς συνθήκες τῆς ἀνθρώπου — ὁ Ἄγγελος Τερζάκης. «Κυττάζει πρὸς τὴν Λύση, στὴν περιτομή τοῦ Ἑωσφόρου. Μαυλίζεται, δαιμονίζεται, κυριεύεται ἀπὸ σπασμούς. Καὶ ἀπέκοψε τὸν ὀμφάλιον ὠρο ποῦ δένει μὲ τὴν ἀληθινή, τὴν πρωτότυπη ζωὴ, αὐτὴν ποῦ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ γῆ καὶ στὴ γῆ ἐπιτρέφει»... Ἡ πρωτεύουσα πότε ἄραγε θὰ πάψει ν' ἀποτελεῖ τὸ κλειστὸν πρωτεργάτη τοῦ μαρξισμοῦ καὶ τῆς κακοδαμονίας μας;

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ μας καὶ ὁ ἡμερήσιος τύπος εἶχαν ἀνέκαθε φιλικὲς σχέσεις. Ἴδιον κοινότητα προσέφερε καὶ μερικοῦ τῆς χρονογραφημάτων, ἐπιφυλλίδες, ἄρθρα, διηγήματα, στίχους, καὶ ὁ τύπος, ὄχι μονάχα πληρώνει, ἀλλὰ μὲ τὴν τεράστια κυκλοφορία ποῦ ἔχει, σὰ διάφορα κοινωνικὰ στρώματα τὰ πληροφρορεῖ πὼς ἐκτός ἀπὸ πολιτικὰ, ἀτυνομικὰ, οἰκονομικὰ καὶ ἀθλητικὰ νέα, γράφονται καὶ ἀξίζει νὰ τυπωθεῖν καὶ κάτ' ἄλλα, τουλάχιστο μὴ ἐφῆμερα.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ἐφημερίδα προσφέρει καὶ μιὰν ἄλλη θετικὴν ἐνυπηρέτηση στὴ λογοτεχνία μας: τὶς λογοτεχνικὲς εἰδήσεις. Πολλὲς ἐφημερίδες—ἰδίως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Θεσσαλονίκης—διαθέτουν ἀρκετὲς στήλες τοῦ πρὸς τοῦτο ποῦ γράφονται ἀπὸ λογοτέχνες ἢ ἀπὸ φιλότεχνους ἀπαρτίστους ποῦ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμήσουν καὶ ἀναλόγως νὰ σχολιάσουν τὰ λογοτεχνικὰ γεγονότα. Μὰ τί νὰ πῆ κανένας γιὰ μερικοὺς δημοσιογραφισκοὺς ἐφημερίδων ἐλαχίστης σοβαρότητος, γιὰ μερικὰ τσιροπούλια τῆς πείνας ποῦ προσπαθοῦν—κατὰ καιροὺς—νὰ διακωμωδῆσουν τὴ νέα λογοτεχνία;

μας: Βέβαια φλυαρίες, κουτές και ακρίβητα διατυπωμένες που συναντούν την περιφρόνηση των «επαίδωντων», με όλα που συχνά τις έγκολπώνεται: το «απληροφόρητο κοινό» όπως έγινε με το «ποδοστρωματισμένο, σεδαρτότατο δημοσ κίνημα του «υπερρεαλισμού»! Για τις γραμμές τούτες στάθηκε άφορμή μία, πρὸ καιροῦ, ἐμπειρία καὶ γελοία σάτυρα σὲ ἀθηναϊκῇ, ἐφημερίδα πού τὴν υπέγραφε ἄγνωστο σὲ μᾶς τριτοπούλι, ἐκπαιδῶν τῶν ἐξαιρέτων ποιητῶν μας: Νίκου Παππά, Ρίτας Μπούμπη — Παππά καὶ Τάσου Παππά.

Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ, ἀπολογισμὸς τοῦ ἔτος μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωση πὺς κάτι σάλλεψε καὶ στὴν Ἡπειρο. Στεκόμαστε μὲ συμπάθεια σὲ μερικές ἐκδηλώσεις πού ἔσο καὶ νὰ εἶναι ἀτήμιαντες, πάντως φέρουν τὸ μήνυμα μιᾶς κάπως ἀνατολής ἢ — τὸ λιγότερο — μιᾶς ἀνακούσεως, μὲ τὸ πρόσφατο παρολθόν.

Σημειώνουμε τὴν πρόθυμη καὶ ἀφιλόκερδη, γὰρ ἄρκετὸ διαστήμα συνεργασίας ἐπισημῶν λογίων τῆς πόλης μας πρὸς τὸν Ε.Ρ.Σ.Ε.Δ.Η., πού ἔμεις δὲν ἔχταν καθόλου κατάλληλη γιὰ τὸ μικρόφωνο. Σημασία εἶχε ἢ προσφορά, ἢ κίνησι, ἢ ἀπαρχή.

Ἀπὸ τίς συγκεντρώσεις στὰ γραφεία τοῦ Ε.Ρ.Σ.Ε.Δ.Η. ἐγινε τὸ ξεκίνημα γιὰ τὴν ἐκδόση περιοδικοῦ καὶ ἑνὸς λόγου γιὰ εὐρύτερη πνευματικὴ ἀφύπνιση τοῦ τόπου μας. Πρὸς τοῦτο συνέταξαν καὶ υπέβαλαν ἐμπεριστατωμένο ὑπόμνημα στὸν κ. Δήμαρχο τῆς πόλης μας σὲ κ. κ. Σαλαμίγκας, Δάκαρη καὶ Παπαδόπουλους.

Τὸ σὲ ἐκδόθησαν στὴν πόλη μας δὺὸ περιοδικὰ ἐντὸς τοῦ ἔτος καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι.

Οἱ «Ἡπειρωτικὲς Σελίδες» γεννήθηκαν ἀπὸ λόγους οὐσιαστικοῦ καὶ διόλου τυχαίου. Ἡ ὑπερποικνωμένη ἀντιπνευματικὸτητα τοῦ τόπου μας ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ ἡ περτωτικὴ λαχτάρα γιὰ ἐκφραστικὸ ὄργανο μὲ γενναίες καὶ τολμηρὲς προθέσεις, στὸ χῶρο τῆς τέχνης — πράγμα πού πρώτη φορά ἤθ' συνέβαινε στὴν πόλη μας — τίς ἔφεραν στὸ φῶς. Οἱ κατηγορίες πολλὰς ἐναντίον τους, προπαντὸς σκόπιμες. Ἐρχεται βέβαια πρὸ κάτω ἀπὸ παρόμοιες προσημειώσεις — προπαντὸς τῆς πρωτεύουσας — ἀλλ' ἔδω δὲν ὑπάρχει μήτε τὸ προσημῶμεν πού ἤθ' δημοσιογραφοῦσε τὸ «κλήμα», μήτε οἱ καθ' ἅλα ὄφρμιμοι τομῆσι. Ἐκίνησε ψηλαφώντας μὲ τόλμη.

Τὸ ἄλλο περιοδικὸ ἢ «Ἡπειρωτικὴ, Ἡπειρὸς» ξεκίνησε σὲν ἐκδοτικῇ, ἐπι-

χείρησιν καὶ συγκεντρώνει: στίς σελίδες τῆς ἀξιόλογης ἱστορικῆς, ἀρχαιολογικῆς, καὶ οἰκονομικῆς μελέτης. Στὸν τομέα ἑμῶς τῆς τέχνης, πάσχει ἀπὸ ἀνίατο ὑποθερμιά καὶ κοντοφθαλμισμὸ πού σὲ καμμιά περίπτωσιν δὲν δικαιολογεῖται.

Τὸ ἔτος παρουσιάζει καὶ μιὰ πλοῦσια συγκομιδὴ ἀπὸ εἰδήλια ἡπειρωτῶν πού κρήθηκιν ἢ μέλει: νὰ κριθοῦν ἀπὸ τίς «Ἡ. Σ.». Σημειώνουμε τὸν τόμο διηγημάτων μὲ τίτλο «Φουρτούνες» τοῦ κ. Β. Μάκη, τὴν ἱστορικὴ μονογραφία «Ὁ γνωστὸς καλόγηρος Κοσμάς» τοῦ κ. Δ. Σαλαμίγκα, τὴν ἐπίσης ἱστορικὴ μονογραφία «Ἀθανάσιος Χαλιδάρας» τοῦ κ. Α. Βραχούση, τὸ μυθιστορημα «Σκληρὴ Βροχὴ» τοῦ κ. Μ. Παράλλη, τὸν ὀγκώδη τόμο «Κρυστάλλης (ἄπαντα)» τοῦ ἰδίου, καὶ τὰ ποιήματα «Ἀπόπειρα μυθολογίας» τοῦ κ. Γ. Δάλλα.

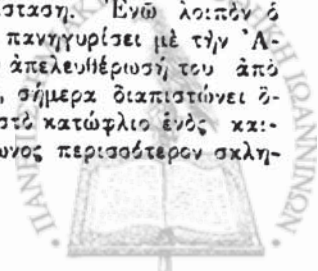
ΟΤΑΝ πρὸ ἔτων ὁ ἐξαιρέτος Ἑλληνοαμερικανὸς σκηνοθέτης Ἡλίας Καζάν εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἑλλάδα, οἱ δημοσιογράφοι μας τὸν ρώτησαν μεταξὺ τῶν ἄλλων, ποιὰ πράγματα τοῦ κάθουν ἐντύπωση στὸν τόπο μας. Ἐκείνος μὲ παιδικὴ ἀπλότητα ἀπάντησε: «ἔχετε ἕνα ἔξοχο λαϊκὸ τραγοῦδι πού μὲ συγκίνησε βαθύτατα» (ἐνοούσε αὐτὸ πού συχνὰ τὸ ἀποκαλοῦμε «σερέτικο»). Ἐνὰς ἄλλος νέος μουσικοσυνθέτης μας σὲ διάλεξή του, ἀποκάλεσε τὰ λαϊκὰ τραγοῦδια μας: «ξαδερφάνια τοῦ Μπαχ πού ἔχουν τὴν διαπάνεια τοῦ χρυσταλλοῦ». Εἶναι ὑπερβολικὰ βέβαια τὰ λόγια τοῦ συνθέτη, ἀλλὰ τοῦ Ἡλίας Καζάν ἐφάπτονται ἀπολύτως μὲ τὴν πραγματικότητα. Ἐπὶ μὲ τὴν φλόγα πού ἀνάβουν, μὲ τὸν καὶμὸ πού σκορποῦν, μὲ τὴν δόνησιν πού προκαλοῦν στὴν ψυχὴ τοῦ ὄποιου νεοέλληνα. Εἶναι τὸ νεότερο τραγοῦδι μας ἄπειρα πρὸ ἑαυτοῦ, πρὸ πονεμένο, πρὸ μελαγχολικὸ, ἀσύγκριτα πρὸ εἰλικρινές ἀπ' ὄποιον σιχαλὸ ταρκὸ, ἀπ' ὄποιον ἐπτανησιακὴ καντάδα, ἀπ' ὄποιον ἀπομίμησιν δημοτικοῦ τραγοῦδιου. Εἶναι, συνήθως, τὸ τραγοῦδι τῶν ἐργατῶν τῆς πολιτείας. Τὴν ταπεινὴ ζωὴ τους ἐκφράζει: τὸν ἀγῶνα, τὸ θάνατο, τὴν ἀγωνία τους, τίς κακοτυχίες τους, τὴν πίκρα τους, τὸ μεράκι τους. (Ὅπως ἢ ποιήσιν καὶ ἡ πεζογραφία μας κατέστηκιν ἀπὸ τὴν στάνη, στὸ ἔστυ ὄπου πλέθεται καὶ ὄρᾳ ἢ νεοελληνικῇ κοινωνίᾳ, γιὰ τὸν ἴδιον ἀκριβὲς λόγος καὶ τὸ νέο λαϊκὸ μας τραγοῦδι: ξεπήδησε ἀπὸ τίς ἐργατικὲς συνοικίας. Εἶναι: πλῆθον ἀδῶντες στὴν ὑπαίθερον ἢ ἀναθεώσιν: τὴ, δημοτικῇ, μελωδίᾳ καὶ εὐάρεστα ὀχετα: τὸν καινούριον ρυθμὸ μὲ τὰ κατὰ λόγια πού

ἀνεβαίνουν τὴν κλίμακα τῆς μελαγχολίας, τοῦ πόνου καὶ τοῦ σπαρχμοῦ μέχρι τοῦ σημείου πού ἄλλοτε εἶχεν ἀνέλθει τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι.

Μὲ τὰ λαϊκὰ μας τραγοῦδια παρουσιάζουν τεράστια διαφορὰ ποιότητας μεταξύ τους. Εἶναι, δυστυχῶς, ἄρκετὰ πού ἐνθυμίζουν «τεκέδες» καὶ καπνοῦς ναρκωτικῶν, χωρὶς καμμιά ἐξαρσῆ ἢ τύψη, χωρὶς καμμιά νύξη πὺς κάπου ὑπάρχει καὶ σαλεύει μιὰ ψυχὴ ἔστω καὶ λαθωμένη. Εἶναι καὶ ἄλλα πού ἀνεβαίνουν ἀγνά σὲν θυμίαμα, μελαγχολικὰ σὲν ἀσημένια φθινόπωρα, τρικυμισμένα ἀπὸ πάθος, δυστυχία, πόνος καὶ δύναμη πού ἐκπλήσσουν. Μέσα τους σπαράζει ἢ πιὸ γνήσια ρωμιούσνη, βογγαίει ὁ ἀπλὸς μὲ τραυματισμένους ἀπὸ πρὶκίλια στυλέττα νεοέλληνας. Καὶ γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν «Ἀνατολή» τοῦ Παλαμά «...μιὰ φυλὴ ζεῖ μέσα σας καὶ λιώνει»

καὶ μιὰ ζωὴ δεμένη σπαρταρᾶ...»

Η χαρὰ μας εἶναι μεγάλη ἔταν συναντοῦμε κείμενα πού μὲ δύναμη καὶ τόλμη σηματοδοτοῦν καὶ καταγγέλλουν οἰκτρὰ φαινόμενα τῆς ἐποχῆς μας πού πηγαίνουν νὰ γίνουν καλλεστῶς, νὰ πολιτογραφηθοῦν, ν' ἀποκτήσουν μίαν «ἠθικὴν θέσιν» ἀπὸ τὴν τεράστια πολιτικὴ δύναμη πού κατέχουν καὶ τέλος νὰ κατακτήσουν μὲ τεχνικὰ μέσα καθολικὰ τίς συνειδήσεις γιὰ ἕναν βίαιον καὶ πλήρη ἐξαρτισμὸ τοῦ ψυχισμοῦ μας, γιὰ τὸν θανάσιμον τραυματισμὸ τοῦ πνεύματος. Ἄν ἢ ὀμαδικὴ ὄργανωση ἔχει ἀναμφισβήτητα δείξει τὴν ἀξία τῆς σὲ ὕλικα ἔργα, ἔχει ἔμεις ἀναμφισβήτητα καταδειχθεῖ ἢ κακοῦργος καὶ φθοροποιὸς ἐπέμβαση τοῦ «ὀμαδικοῦ» στὸν ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ χῶρο. Μεταφέρουμε λοιπὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ μελέτη τοῦ Κ.Α. Γεωργούλη, ὄπου εὖστοχα συγκρίνονται ἢ μάρβαρι, στάτη καὶ ἢ μισαλοδοξία πρὸς τὸν ἐλεύθερον ἀνθρώπον τοῦ μετὰίωνα καὶ τῆς ἐποχῆς μας ἢ ὄποιον ουστυχῶς τὸν υπερέβαλλει: «Ἐν ὀνόματι τῆς ὀργανωτικῆς ἰδέας ἢμπορεῖ νὰ καταγισθῆ ὄποιαδήποτε καταπάτησις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ὄποιαδήποτε ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ καταταράνησιν. Στὴν ἀρχὴ ἢτέτε: σὲ ἐφαρμογὴ ἢ καινούρια βία τὴν προπαγάνδα, προχωρώντας κατόπι δὲ διατάζει νὰ χρησιμοποιήσιν καὶ τὰ σωματικὰ βασανιστήρια γιὰ νὰ κατακινήσιν τὴν ἠθικὴν ἀντίστασιν. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ ἀνθρώπος εἶχε πανηγυρίζε μὲ τὴν Ἀναγέννησιν τὴν ἀπελευθέρωσιν του ἀπὸ τίς δεσμεύσεις, σήμερον διαπιστώνει ὄτι εὐρίσκαται σὲ κατώφλι ἑνὸς καινούριου μεσαιῶνος περισσότερον σκλη-

ρου και άδυσώπητου από τόν παλαιό. Την άρχαιότερη βαρβαρότητα εύκολο ήταν κανείς να την ξεφύγει, ή σημερινή, επιστημονικά οργανωμένη βαρβαρότητα είναι κάτι τó αναπόφευκτο. Χρησιμοποίησε τα κινούρια τεχνικά μέσα και από τά χέρια της δεν υπάρχει πια διαφυγή. Στη μεσαιωνική εποχή, ó αίρετικός ήταν ύπαρξη σιγματοειμένη και έξω από την προστασία του νόμου, τή θέση του σήμερα την έπαιξε ó αντίστρατευόμενος την όργάνωση.

Αισθάνεται: τó άτομο την περίπτωξη της καλλιότητας ως κάτι έναντίον του έσπίου είναι: αδύνατη κάθε αντίδραση. Τό μόνο αντίσταθμισμα που χιρίζει: ή όργανωμένη βαρβαρότητα είναι: ή άπαλλαγή από την άτομική εθώνη, ó καταδóσσιμος του άτομου στον επίπεδο ανεύθυνου και άβουλου άγελαίου ζώου.

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΣ

ΠΡΟΧΕΙΡΑ και διαστικα διατυπωμένες κ. Κ α τ. ó «άμυγαλιές» σας. Τό κάποιο ένδιαφέρον τους και ή χαρη τους καλύπτονται: δυστυχώς από φανερό γλωσσική άδυναμία.

Περίεχει: αρκετήν ψυχικότητα κ. Ά ν α τ. τó «Φώς και καθρέφτης». Έχει: μίαν άπαλή εύλογία και ύποπλησικήν άτηόσφαιρα.

Καταστρέφουν τά έπισημότερα πρωτότυπα και καλογραμμένα διηγήματά σας δ. Φ ω τ. αυτοί ó συνεχείς σας άφρησμοί πού κενυρίζουν και συχρόθενυρίζουν. Γιατί τόσο πλούσιο και χυμώδες τάλεντο ξεδεύεται: άνέλεκτα σε άγονες άναξήτησεις και άφόρητη έκζητησι.

Σπαρακτικό πόνο κ. Σ τ α θ. άνάδινει τó «Νυχτερινό». κ: ένα ραθύ και ειλκρινές αίσθημα καλυπτε: τó τέλος του. Περιμένουμε και άλλη συνεργασία σας.

Ειλκρινές τó θημόσσο επίγραμμα σας κ. Δ: α μ. Μά τó επίγραμμα, όπως ξέρετε, είναι: δύσκολο ποιητικό γόμνασμα. Σας συμπευλεύουμε: να τó δουλέψετε εκ νέου. Κάτι: καλό ή ά πετύχετε.

Σας εύχαριστούμε κ. Κ α ρ. για τά αίσθηματά που σας γεννούν ó «Η. Σ.», μά τó γράμμα σας δέ ήά τó δημοσιεύσουμε. Άν τó ύποκείμενο πού αναφέρεται: δέν ήταν άπλώς «ύποκείμενο» άλλ: ένας άνθρωπος με στοιχειώδη άνατροφή και κάποια καλλιέργεια δέ ήά τά καταδέχονταν αυτό. Είναι, δυστυχώς, έριστικά φθαρμένους.

Λίβηκε και τή νέα συνεργασία σας κ. Η κ ν τ., μά καλλίτερα να σας πα-

ρουσιάζουμε με κάτι άλλο πιδ σφιχτό, ίσως πιδ δυνατό, άφου όλα μαρτυρούν πως τó μπορείτε. Τό γράμμα σας, άν δέν έβηγε όνόματα, ήά τó δημοσιεύαμε, γιατί είναι από τά ώραιότερα που λάβαμε τελευταία. Πάντως μένετε ήσυχο: τó περιοδικό μας ήά έχει άρκετή ζωή, έπιασε σάν ρεσιόν.

Είναι ελοφάνερο άγαπητέ κ. Γ ο υ ν. πως έχετε αυτό που λέμε τάλεντο. Μπράβο σας, και είσθε τόσο νέος όπως μάς γράφετε. Στείλτε μας και άλλα για να σας παρυσιάσουμε πιδ χτυπητά. Τό διήγημά σας κ. Η α σ κ. χαρμακρής, ήά από μιά λεπτότατη ήθογραφική, και κοινωνική σάτυρα που τότε, τότε, γίνεται: σαρκασμός. Και ó εικόνες του μάς σταμάτησαν πού δίνουεν έναν γοητευτικό τόνο στο σύνολο. Έτσι: λοιπόν ή «Καταστροφή» σας μάς προζένησε μίαν αισθητική, χαρά!

Η «Μέθη» σας κ. Χ α ρ. δέν προκάλεσε καμιά μέθη σε μάς, γιατί και στο «Κοκτέιλ» που μάς στείλατε δέν βρήκαμε τόν αναλογούντα λυρισμό.

Οί «Η. Σ.»

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

— Άπό την Διεθνή έκθεση Θεσσαλονίκης άπεστάλη χρυσούν βραβείον πρós την έπιτροπήν οίκοτεχνικής Ίωαννίνων για τά ώραία της έκθέματα Ήπειρωτικής «εχνης

—Είς τήν Στέγην Γραμμάτων και Τεχνών Άθηνών κατά τήν 21) 1)53 άνεκοινώθησαν τά άποτελέσματα του Β' Θεοδωροπουλείου διαγωνισμού. Είς τόν διαγωνισμόν αυτόν είς τόν όποιον έλαβον μέρος περί τοδς 60 λογοτέχνες έβραβεύθη μεταξύ της πρώτης δεκάδος και ó Ήπειρωτης λογοτέχνης κ. Βασ. Μακης με τó διήγημα «Θαλασσινή Σονάτα».

Τήν 30)1)53 έορτήν των τριών Ίεραρχών έτελέσθη είς τόν Μητροπολιτικόν ναόν Ίωαννίνων άρχιερατικόν μνημόσυον υπό της Έκπαιδευτικής Έπιτροπής των Ζωσιμάδων ύπερ των Άειμνήστων Εύεργετών και Διδασκάλων των Σχολών της πόλεως Ίωαννίνων και Ήπειρου.

ΒΙΒΛΙΑ ΜΑΣ ΕΣΤΕΙΛΑΝ:

— Ίωάννου Ε. Άναστασίου, καθηγητού Γυμνασίου άρρένων Φλωρίνης: Πατριαρχικό Σιγγίλιον πρós τήν Μητρόπολιν Ίωαννίνων (άνάτυπον εκ του περιοδικού «Γρηγόριος ó Παλαμάς») Θεο-

σαλονίκη 1952. Λιγασέλιδο φυλλάδιο, έπει άπ' άφορμή της άνακοινώσεως ενός πατριαρχικού γράμματος του 1885 πρós τήν Μητρόπολιν Ίωαννίνων, σχολιάζονται με περισσήν έμβριθεία και γνώστων πηγών διάφορα ζητήματα της Έκκλησιαστικής και κοινωνικής ιστορίας κατά τó πρώτον ήμισυ του 19ου αιώνα των Ίωαννίνων.

— Γράμματά του Άγγέλου Σικελιανού με έξηγητικά κείμενα του Φώτου Γιοφύλλη Μαυριδίου Άθήνα 1952. Σει πάντοτε επίκαιρα θέματα «Σικελιανού» κάθε τι που συμβάλλει στην πληρέστερη γνώση του, προκαλεί άμεσως τó ένδιαφέρον του άναγνώστου. Έτσι: καστά δημοσιεύμενα γράμματα του Σικελιανού σχολιαζόμενα από τόν άποδέκτη και έκδότη, τους Φώτη Γιοφύλλη, μά προσφέρεται ή εύκαιρία να γνωρίσουμε άρκετά καθέκαστα της ζωής του ποιητή του «Άλφροδισκίτου» αλλά και γενικώτερα της Έλλ. πνευματικής ζωής της τελευταίας 80ετίας.

— Συλλόγου Ζαγορησίων «ή Ένωσις» Τά πεπραγμένα κατά τήν περίοδον 1947—1952. Ίωάννινα 1952. Δημοσιεύονται: διάφορα ύπομνήματα πρós τις άρμόδιες αρχές, μέσα στα όποια μιζόμε την άνάπτυξιν των φλεγόντων ζητημάτων που αναφέρονται στο Ζαγόρι, δίδεται κ: ένα γενικό διάγραμμα της ιστορίας του Ζαγοριού, της ίδιαιότητας του πολιτισμού του και γενικά της παραδóσεως.

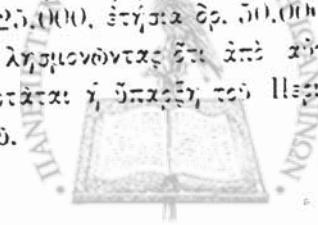
— Έλληνικά Χρονικά: Έδομαδιαία πολιτική, οικονομική, και φιλολογική έπιθεώρησι. Στα έδομαδιαία τεύχη του περιοδικού αυτού, σχολιάζονται: ζητήματα της πνευματικής μας ζωής και δίδονται πολλές και ένδιαφέρουσες πληροφορίες για τήν Έλληνική, και ξένη πνευματική κίνησι.

— Μορφές. Μηνιαίο φιλολογικό περιοδικό Θεσσαλονίκη. Τό γνωστό μηνιαίο φιλολογικό περιοδικό της Θεσσαλονίκης πού πολλά χρόνια τώρα συμβάλλει θετικά στην πνευματική κίνησι της «συμπρωτεύουσας».

A. M.

ΘΕΡΜΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ

Οί «Ήπειρωτικές Σελίδες» παρακαλούν θερμά τούς συνδρομητές τους να θελήσουν να στείλουν τις συνδρομές τους (έξάμηνη δρ. 20.000, έτήσια δρ. 50.000), μίην λησιμονώνοντας ότι από αυτή εξαρτάται ή ύπαρξη του Περιοδικού.

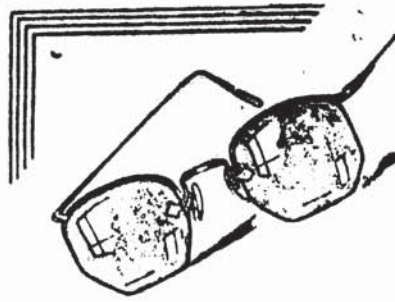
ΣΤΟΥ ΖΑΡΙΜΠΑ
ΜΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ
τὸν παγκοσμίου φήμης ΟΛΛΑΝΔΙΚΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ
ΣΙΕΡΑ

Λιαιτίθενται ἄνευ προκαταβολῆς εἰς 30
ἑβδομαδιαίας δόσεις.

*Άμεσος καὶ ταχεῖα ἔξυπνητήσεις εἰς ἐπισκευὴν
ΡΑΔΙΟΦΩΝΩΝ - ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΨΥ-
ΓΕΙΩΝ καὶ πάσης ἠλεκτρικῆς συσκευῆς.

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΥΔΡΑΥΛΙΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Με πεπειραμένους τεχνίτας

Ἐπιστημονικὴ ἐκτέλεσις
ὀφθαλμολογικῶν συν-
ταγῶν.

Συλλογὴ κρυστάλλων
καὶ σκελετῶν, τῶν καλ-
λιτέρων ἐργαστασίων.

ΚΟΥΤΣΑΒΕΛΗΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ - ΚΕΝΤΡ. ΠΛΑΤΕΙΑ - ΤΗΛ. 5-44

ΤΑ ΓΥΛΙΚΑ ΣΑΣ
ΚΙ ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΚΟΥΖΙΝΑΣ
ΑΛΟΥΜΙΝΙΑ - ΕΜΑΓΙΕ - ΦΛΙΤΖΑΝΙΑ
ΠΙΑΤΑ - ΜΑΧΑΙΡΟΠΗΡΟΥΝΑ - ΣΕΡΒΙ-
ΤΣΙΑ - ΔΩΡΑ

Στὸ Κετάρστημα τῆς φτήνειας

ΙΩΣΗΦ ΜΑΤΣΑ

--Ἐλευθ. Βενιζέλου 30--

Ἐπέπλ τῆς ἐβου Ἐλευθερίου Βενιζέλου
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ τοῦ κ. ΚΑΖΑΚΟΥ ἐκτός
τῶν ἄλλων ἐκτελοῦνται καὶ Ἄγιογρα-
φίες Βυζαντινοῦ Ρυθμοῦ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ & ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΧΟΒΟΛΟΣ

ΟΔΟΣ ΚΑΛΛΑΡΗ 36 (Κουρμανιό)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Βιβλία Σχολικὰ Δημοτικοῦ καὶ Γυμνασίου Παιδι-
κὰ - Παιδαγωγικὰ --Ἐποπτικὰ Μέσης διδασκαλί-
ας. Νέες Εἰκόνας Ἱερώων καὶ μεγάλη συλλογὴ εἰ-
δῶν στολισμοῦ. Χειροτεχνήματα τὰ πλέον σύγχρονα.

ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ
Β. Α. ΜΠΑΜΠΑΣΙΚΑ

Λόγω βυροτομήσεως ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ ἐκ τῆς ὁδοῦ
ΛΑΒΕΡΩΦ 39, εἰς τὴν ὁδὸν 287ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 91 (πρώην
Σουλῶν) πλησίον τοῦ Κέντρου «ΑΛΣΟΣ»
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 4-97

ἙΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

